

ПРАСЛАВЯНСКИТЕ ПЛЕМЕНА

ЧАСТ V. ТРАКИ И СЛАВЯНИ (ЗАКЛЮЧЕНИЕ)

I. Формиране на праславянските племена

Племенните имена

В Увода на настоящия труд посочих, че една от основните цели на изследването е да се изяснят въпросите около появата на племенни структури в границите на тракийския етнос, т.е. в праславянските земи. Въз основа на събрания комплексен изворов материал за отделните племена в съответните параграфи (статии) бяха направени наблюдения по отношение на следните основни моменти:

1. Произход на племенното име – структура, значение, производни варианти, възстановка на праславянски корени.
2. Племенна територия – граници, селищна мрежа, отъждествяване на топоними.
3. Политическа история на племето – съставяне на листа на владетелите с относителна хронология.

В изложението племената са групирани на „гнезда“, които включват племенни структури, произхождащи от обща начална територия и носещи имена, производни от едно название. В хода на анализа приложеният интердисциплинарен изследователски метод ми позволи да обособя редица неизвестни досега племенни структури, неназовани в античните източници. Изясняването на произхода на племенното име има изключителна тежест и при разрешаването на основния културно-езиков проблем в изследването: какви са били траките като етническа общност и могат ли да бъдат определени като предци на славяните? Такъв доказателствен материал беше извлечен при лингвистичния анализ на племенните имена в отделните параграфи. Обобщенията на наблюденията за племенните имена тук са направени в рамките на типология, произтичаща от вида на формиращата основа:

1. Племенни имена, получени от водни названия – на реки, езера, блата, протоци.
2. Племенни имена, произлезли от названия на планини.
3. Племенни имена, получени от областни названия.
4. Племенни имена, имащи за основа селищни названия.
5. Племенни имена, отразяващи дейности, свързани с поминъка и с външни белези

Отделно ще бъдат разгледани някои специфични формиращи съставки при тракийските племенни имена, като ГЕРИ, ЛЕТИ, ДОНИ (ТОНИ) и др.

1. Племенни имена, получени от водни названия

Първата важна констатация при това обобщение: изследването показва, че преобладаващият брой племенни имена произлизат от речни названия. Това обстоятелство отразява важни особености в общественото устройство на траките. То свидетелства за техния културно-стопански тип. Вижда се, че става дума за земеделци и скотовъди с уседнал начин на живот. Предпочитани от тях са били районите със земи, подходящи за орно земеделие. Такива условия е имало преди всичко в поречията на поголемите реки. Именно в речните басейни е могло да стане обособяването на човешки общности, свързани и по родова принадлежност. Така речните долини като физико-географска даденост са играли ролята на формиращ фактор при възникването на племенни структури. Последните са представлявали обединения на родови общини, чиито членове обитавали разположени в съседство селища. Именно тази роля на поречията като формиращ фактор при създаването на племенни структури е отразена в начина, по който възникват названията на племената. Името на реката, около която са били разположени селищата, влизащи в местната племенна структура, се превръщало в основен белег за идентификация на тази общност. Местните жители се самоназовавали по името на реката, около която се намирали селищата им. Така например обитателите на долината на р. ТИМАК(УС) се наричали ТИМАКИ – така били назовавани те и от своите съседи. Този механизъм на самоназоваване и самоидентификация на племенните структури е засвидетелстван навсякъде в тракийските (праславянските) земи и аз бих го определил като специфична особеност за тази етническа общност.

Връзката *речно име – племенно название – племенна територия* е създавала основата, на която се е формирало племенното самосъзнание. Последното включвало представата за общ произход и исторически права върху обитаваната племенна територия. Формиращите се племенни институции, включително владетелската, се представяли пред външния свят с племенното име. Всеки член на племето изразявал своята принадлежност към тази общност, използвайки като самоназвание племенния етноним. Така се появявало общностно самосъзнание на надродово, надселищно, т.е. племенно равнище. Племенното име като утвърден, устойчив елемент в племенното самосъзнание се запазвало и в условията на преселение и напускане на първоначалната племенна територия. То било пренасяно в новозаселените земи, като често заедно с

него било пренасяно и името на реката от изконната земя. Тази приемственост като част от племенното самосъзнание се проявявала с по-голяма сила при по-масови преселения, когато се съхранявали и основните племенни институции.

Племенните имена, произлизащи от водни названия, тук са класифицирани в четири типа. Тази типология отразява разликите в структурата на племенното име. Последната може да съдържа: 1) основа, отговаряща на водното название; 2) представка; 3) наставка. При различно съчетание на тези елементи се наблюдават четири типа племенни имена:

1. Име, съдържащо само основата – водно название.
2. Име, включващо основа и представка.
3. Име, получено от основа и наставка.
4. Име, съдържащо и трите елемента – основа, представка и наставка.

Представянето на племенните имена според тази типология ще следва реда на параграфите в изследването.

1.1. Племенни имена, получени само от основа

1. АЛБОКИ, АЛБОКЕНСИИ [ПП, I, 43–46]

Племето ALBOKI се формирало около езерата Горен АЛБОК (дн. ЯЛПУГ) и Долен АЛБОК (дн. КАТЛАБУХ) при дунавската делта. Племенното име ALBOKI съответства на езерното название АЛБОК и има значение ‘жители край (езеро) АЛБОК’. Названието ALBOKENSII (Клавдий Птолемей) се отнася за дакийско племе в дн. Южна Олтения. Вероятно става дума за ALBOKI, преселени от дунавската делта.

2. АЛДИ [ПП, I, 48–49]

Названието ALDI е предполагаема форма на племенното име от поречието на река ALDA-ALDESK (дн. Бърлад). Значение: ‘жители край (река) АЛДА’. Вероятно праславянската форма ALDI се е развила в етнонима LJADI, отнасящ се за поляците.

3. АЛМИ [ПП, I, 52–54]

Формата ALMI е предполагаемо название на племе от поречието на река ALMUS (ALMA), дн. ЛОМ. Значение: ‘жители край (река) АЛМА’. Връзка с полабското племе ДАЛЕМИНЦИ-ГЛОМАЧИ, включваща общ произход на имената от корена ALMA [пак там, 54–56].

4. АЛТИ [ПП, I, 64]

Името ALTI е предполагаема най-стара форма на племенно име от поречието на река ALTA (дн. ОЛТ). Значение: ‘жители край (река) АЛТА’. Други племенни структури от долината на АЛТА, чиито имена произлизат от същия корен ALTA: ALTINI, ULTINI, KALTI, VELTI, PALATOLI, LATARIKI [пак там, 64–81].

5. МОТРИ [ПП, I, 85–92]

МОТРИ е название на дакийско племе от поречието на река МОТРА (дн. МОТРУ). Значение: ‘жители край (река) МОТРА’. Наследници на МОТРИТЕ са славянските племена АБОДРИТИ, ОБОДРИТИ (БОДРИЧИ).

6. АПИАРИ, АПИАРЕНСИИ [ПП, I, 167–169]

Племето АПИАРИ обитавало поречието на река АПИАР (АВІR), дн. река Топчийска. Значение: ‘жители край (река) АПИАР’.

7. АРСИ [ПП, I, 190–193]

Племето ARSI обитавало долината на река ARSA (дн. РАСИНА). Значение: ‘жители край (река) АРСА’. По-късна форма на името след преселение в дн. полски земи – ARSIETI (Кл. Птолемей). Връзка със сръбския етноним RASI, RAŠKI.

8. АРТАРИ [ПП, I, 200–201]

Племето ARTARI обитавало поречието на река ARTAR (дн. АРЧАРИЦА). Значение: ‘жители край (река) АРТАР’. Наследник на АРТАРИТЕ е полабското племе РАТАРИ.

9. АСКИ (СКАИ) [ПП, I, 207–212]

Племето ASKI (SKAI) се формирало в долината на река ASKA (дн. СОКОЛИЦА). Значение: ‘жители край (река) АСКА’.

10. АСТИ [ПП, I, 212–217]

В настоящото изследване името на племето ASTI е свързано с предполагаемо праславянско (тракийско) название на протока Босфор. Значение: ‘жители край (протока, устието) АСТА’.

11. АТРИ [ПП, I, 223–228]

АТРИ – предполагаемо най-ранно название на племето, обитавало долината на АТРА (дн. ЯНТРА). Значение: ‘жители край (река) АТРА’. Имената на клонове на племето също произлизат от корена АТРА: АТРАВИ, ПАТРИ.

12. БАСИ [ПП, II, 9–12]

BASI – предполагаемо название на племе от поречието на река BASA (дн. БОСНА). Значение на името: ‘жители край (река) БАСА’. Клон на БАСИТЕ били БАСАНТИТЕ ‘отвъдни БАСИ’

13. БЕСИ [ПП, II, 17–22]

Името на племето BESI е изведено от BESA – предполагаема (възстановена) начална форма на речното име MESTA.

14. ДОРИ [ПП, II, 130–131]

DORI – предполагаемо название на гетско племе в долината на река DORA (DURA), дн. КАНАГЪОЛ. Племето влизало в общността Лудогорска Гетия.

15. ДРАГИ [ПП, II, 135–136]

DRAGI (DRAKI) – предполагаемо название на дакийско племе в поречието на река DRAKA (DRAGA), дн. БЪРЗИ КРИШ (Кришу Репеде). Значение: ‘жители край (река) ДРАКА (ДРАГА)’.

16. ИТИ [ПП, II, 159–163]

Племето ITI (ITIBARI) обитавало долината на река ITA (BARA), ITABARA, дн. ТИЧА. Значение на името: ‘жители край (река) ИТА’. Наследник на ИТИТЕ (ИТИБАРИ) било славянското племе ТИВЕРЦИ.

17. КИИ [ПП, II, 187–191]

Племето KI обитавало поречието на река KIA (KIABROS), дн. ЦИБРИЦА. Значение на името: ‘жители край (река) КИА’. Възможни наследници на КИИТЕ са КИЯНИТЕ, жители на град КИЕВ.

18. КОТИ [ПП, II, 203–207]

Дакийското племе KOTI (KOTENSII) обитавало долината на река KOT(A), дн. КОТМЯНА. Значение: ‘жители край (река) КОТ(A)’. Като потомци на КОТИТЕ са определени ГУЦУЛИТЕ – етнографска група в Западна Украйна.

19. МАРКИ [ПП, II, 29–30; IV, 31–35]

MARKI – предполагаемо название на дакийско племе, обитавало поречието на река BARKA (дн. БАРКЪУ). Значение на името: ‘жители край (река) БАРКА’.
Промяна: BARKI > MARKI.

20. МАСКИ [ПП, III, 31–32]

MASKI – гетско племе в долината на река MASKA, дн. БЪСКА. Значение на името: ‘жители край (река) МАСКА’. Потомци на МАСКИТЕ (МАСКАЛИ, МАСКЛИАНИ) са МОСКВИЧИТЕ по река МОСКВА.

21. МУСИ [ПП, III, 32–34]

MUSI – гетско племе в поречието на река MUSEOS, дн. БУЗЪУ. Значение на името: ‘жители край (река) МУСЕ(ОС)’. МУСИ се преселили в Северозападна Мала

Азия (Мизия) и южно от Дунав – балкански МИЗИ. Потомци на МУСИТЕ сред славяните са МУСАКИТЕ (МУСАЧИ) и МИСНИТЕ, МИШИНИ край река Лаба.

22. НИПСЕИ [ПП, III, 35–36]

NIPSEI – племе в долината на река NIPSA (вероятно дн. река Хаджийска).
Значение на името: ‘жители край (река) НИПСА’. Клон на НИПСЕИТЕ били ТРАНИПСИТЕ ‘отсрещни НИПСИ’.

23. РУСИ (дакийски) [ПП, III, 38–40]

Дакийското племе RUSI обитавало средното поречие на МУРЕШ около планината ПОЯНА РУСКА. RUSA и VARA RUSA са предполагаеми най-стари варианти на речното име МАРИСОС (МУРЕШ). Значение на името: ‘жители край (река) РУСА (РОСА)’.

24. РУСИ (лудогорски) [ПП, III, 40]

Племето RUSI обитавало поречието на река RUSA (дн. БЕЛИ ЛОМ). Значение на името: ‘жители край (река) РУСА’. Тези РУСИ влизали в племенното обединение Лудогорска Гетия.

25. ПИНКИ [ПП, III]

Племето PINKI обитавало долината на река PINKUS (дн. Пек). Други варианти на племенното име – PICENSI (в Банат), PIENGITI (в дн. Полша) (Кл. Птолемей).
Значение на името: ‘жители край (река) ПИНК(А)’.

26. САИ [ПП, III, 45–46]

Племето SAI обитавало долината на река ASA (SAPA), вероятно дн. река Ксантийска или река Търнава. Значение на името: ‘жители край река А(SA)’.

27. САРИ [ПП, III, 47–48]

Дакийското племе SARI обитавало долината на река SARA (SARGETIA), дн. река СТРЕЙ. Името на предполагаемата племенна структура означава: ‘жители край (река) САРА’.

28. СЕБИ (САБИ) [ПП, III, 48–49]

Предполагаемото дакийско племе SEBI (SABI) обитавало долината на река SABA, дн. СЕБЕШ, и едноименната планина. Значение на името: ‘жители край (река) SABA’.

29. СУСИ [ПП, III, 49]

Предполагаемото гетско племе SUSI обитавало поречието на река SUSА, отъждествена с дн. река ШУШИЦА. Значение на името: ‘жители край (река) СУСА’.
Потомци на СУСИТЕ вероятно са били СУСЛИТЕ – славянско племе в Полабието.

30. АРИ [ПП, III, 61–68]

Предполагаемото дакийско племе АRI обитавало поречието на река АRA, дн. АРИЕШ. Значение на името: ‘жители край (река) АРА’.

31. МАМИ [ПП, III, 70; IV, 29–31]

Дакийското племе МАMI обитавало поречието на река МАМА, дн. МАМУ. Значение на името: ‘жители край (река) МАМА’. Клон на МАМИТЕ били ТРИМАМИТЕ.

32. УТИ [ПП, III, 70]

Племето UTI обитавало поречието на река UTUS, дн. ВИТ. Значение на името: ‘жители край (река) УТ (УС)’.

33. ПРАГИ [ПП, IV, 74–78]

Предполагаемото гетско племе PRAGI обитавало поречието на река PRAGA, дн. ПРАХОВА. Значение на името: ‘жители край (река) ПРАГА’.

34. ПИРИ [ПП, IV, 78–90]

Предполагаемото гетско племе PIRI обитавало поречието на река PIRETA, дн. ПРУТ. Значение на името: ‘жители край (река) ПИРА (ПИРЕТА)’.

35. СЕРИ [ПП, IV, 125–133]

Гетското племе SERI обитавало поречието на река SERA, дн. СЕРЕТ. Значение на името: ‘жители край (река) СЕРА’.

36. СИРИ [ПП, IV, 133–136]

Племето SIRI (SIRIOPAIONI) се формирало в долината на река SIRA, дн. СЕРОВИЦА. Значение на името: ‘жители край (река) SIRA’.

37. СИНТИ [ПП, IV, 136–142]

Племето SINTI се формирало в поречието на река SINTA, дн. река КСАНТИЙСКА. Значение на името: ‘жители край (река) SINTA’.

38. СТРИМОНИИ [ПП, IV, 145–147]

Племето STRIMONII обитавало поречието на река STRIMON, дн. СТРУМА. Значение на името: ‘жители край (река) СТРИМОН’.

39. СУКИ [ПП, IV, 147–150]

Предполагаемото гетско племе SUKI обитавало поречието на река SUK(I), дн. СУЧАВА. Значение на името: ‘жители край (река) СУКИ’.

40. ТИМАКИ [ПП, IV, 150–155]

Племето ТИМАКИ обитавало поречието на река ТИМАК(US), дн. ТИМОК.
Значение на името: ‘жители край (река) ТИМАК’. Наследници на ТИМАКИТЕ през славяния период били ТИМОЧАНИТЕ.

41. ГРАИ [ПП, I, 124–128]

Племето GRAI (AGRIANI) произхождало от долината на река ANGROS, дн. БЪЛГАРСКА МОРАВА. Формата GRAI е получена от речното название ANGRA след изпадане на N като носовка и на началната гласна. Значение на името: ‘жители край (река) АНГРА’.

Представените племенни имена са формирани от съответни речни названия без други елементи – представки, наставки, думи-форманти. От езикова гледна точка бих оценил това обстоятелство като белег за архаичност. Явно този тип племенни имена е възникнал най-рано, като речното име се е превръщало в название на местните жители без включване на други езикови съставки.

С оглед на общата изследователска методика тук ще направя едно необходимо разделение за анализираниите в текста имена. Това обособяване отразява съотношението хипотеза-теза относно научната доказаност за съществуването на тези племена и техните названия. В една група влизат онези племенни имена, за чието съществуване са приведени достатъчно сигурни доказателства и връзката с речното име е показана убедително. Останалите засега остават в границите на предположението и работната хипотеза.

Към първия вид племенни имена с доказана достоверност причислявам следните: АЛБОКИ, МОТРИ, АПИАРИ, АРСИ, АРТАРИ, АСКИ, АСТИ, БЕСИ, ИТИ, КИИ, КОТИ, МАСКИ, МУСИ, СЕРИ, СИРИ, СИНТИ, СТРИМОНИИ, ТИМАКИ, ГРАИ, МАМИ.

Към втория вид имена, оставащи като работна хипотеза, отнасям следните: АЛДИ, АЛМИ, АЛТИ, АТРИ, БАСИ, ДОРИ, ДРАГИ, МАРКИ, СУСИ, АРИ, УТИ, ПРАГИ, ПИРИ, СУКИ, АРДИ, АРКИ, АРПИ.

1.2. Племенни имена, съдържащи основа (водно название) и представка

1. САКСИ [ПП, I, 30]

Племето SAKSI се формирало в долината на река AKSI, дн. Карасу (Черна вода) в Малка Скития (Добруджа). Племенното име съдържа като основа речното име AKSI и представката SA. Значение: ‘жители от (река) АКСИ’.

2. КАЛТИ [ПП, I, 67]

Дакийско племе от долината на река ALT(A), дн. Олт. Името KALTI е съставено от основа – речното название ALT(A) и представка КА. Значение: ‘жители до (река) АЛТ(А)’.

3. КОЛТИ [ПП, I, 72]

Племето KOLTI е клон на дакийските KALTI. При именния вариант KOLTI е настъпил преход $\check{A} > O$. Значение на името – същото.

4. ВАЛТИ, ВЕЛТИ [ПП, I, 73]

Племето VALTI (VELTI) обитавало поречието на река ALT(A), дн. Олт. Името съдържа като основа речното име ALT(A) и представката V(A). Значение: ‘жители в (при) (река) АЛТ(А)’

5. ПАЛТИ [ПП, I, 78]

Племето PALTИ се формирало в долината на река ALT(A), дн. Олт. Името съдържа като основа речното название ALT(A) и представката P(A). Значение: ‘жители по (река) АЛТ(А)’.

6. АМОТРИ [ПП, I, 85]

Племето AMOTRI е обитавало поречието на река MOTRA, дн. Мотру. Племенното име е съставено от основа речното име MOTRA и представката А. Значение: ‘жители до (река) МОТРА’.

7. КОНГРИ [ПП, I, 131]

Племето KONGRI се формирало в долината на река ANGRA, дн. АГРИШ в Трансилвания. Племенното име съдържа като основа речното име ANGRA и представката K(O). Значение: ‘жители при (река) АНГРА’.

8. ВАРТАРИ [ПП, I, 202]

Племето VARTARI се формирало в поречието на река ARTAR, дн. АРЧАРИЦА. Племенното име е съставено от основа речното име ARTAR и представката V(A). Значение: ‘жители край (река) АРТАР’.

9. КАПИ [ПП, I, 164]

Племето KAPI се формирало в горното течение на река API (APIAR). Племенното име съдържа като основа речното име API и представка K(A). Значение: ‘жители до (река) АПИ’.

10. ПИАСТИ [ПП, I, 221]

Племето PIASTI обитавало западното крайбрежие на протока ASTA (ASTAR), дн. Босфор. Племенното име съдържа основа – названието на протока ASTA, и представка P(E). Значение: ‘жители по (протока) АСТА’.

11. ПАТРИ [ПП, I, 228]

Племето PATRI се формирало край приток на река ATRA, дн. ЯНТРА. Племенното име съдържа като основа речното име ATRA и представка P(A). Значение: ‘жители по (река) АТРА’.

12. ДАТРИ [ПП, I, 228]

Племето DATRI се формирало в поречието на река ATRA, дн. ЯНТРА. Племенното име съдържа като основа речното име ATRA и представка D(A). Значение: ‘жители до (река) АТРА’.

13. ДУЛЕБИ [ПП, II, 136]

Племето DULEBI се формирало край бреговете на езерото LEBA в дн. полски земи. Племенното име съдържа като основа езерното име LEBA и представка D(O). Значение: ‘жители до (езеро) ЛЕБА’.

14. ВИСТЕРИ [ПП, II, 155]

Племето VISTERI се формирало в най-долното течение на река ISTER, дн. Дунав. Племенното име VISTERI съдържа като основа речното име ISTER и представка V(A). Значение: ‘жители край (река) ИСТЕР’.

15. ПРЕМИСЛИ [ПП, III, 34]

Племето PREMISLI се формирало в поречието на река MISLJA (MUSA), дн. БУЗЪУ. Племенното име е изградено от основа речното име MISLJA и представка PRE. Значение: ‘жители при (река) МИСЛЯ’.

16. ОДРУСИ (ОДРИСИ) [ПП, III, 37]

Племето ODRUSI се формирало в поречието на река RUSA, дн. Русокастренска река. Племенното име е съставено от основа речното име RUSA и представка OD. Значение: ‘жители от (река) РУСА’.

17. САРАБИ [ПП, IV, 94]

Племето SARABI се формирало в поречието на река RAB(ON), дн. Жиу. Племенното име е съставено от основа – речното име RAB(ON), и представка S(A). Значение: ‘жители от (река) РАБ(ОН)’.

18. АБРИТИ [ПП, IV, 85]

Племето ABRITI се формирало в поречието на река BRIT(A), дн. ПРУТ. Племенното име съдържа като основа речното име BRIT(A) и представка A. Значение: ‘жители край (река) БРИТ(A)’.

Представените праславянски племенни имена от този структурен тип са изградени от основа – водното название, към която е прибавена представка-предлог. Така полученото племенно название отразява смислово връзката водно природно образуване – племенно обиталище.

1.3. Племенни имена, съдържащи основа (водно название) и наставка

1. АЛДАНИ [ПП, I, 48]

Племето ALDANI се формирало в поречието на река ALDA, дн. БЪРЛАД. Племенното име е съставено от основа речното име ALDA и наставка -ANI. Значение: ‘жители по (река) АЛДА’..

2. АЛТИНИ [ПП, I, 64]

Племето ALTINI се формирало в поречието на река ALT(A), дн. Олт. Племенното име е съставено от основа речното име ALT(A) и наставка -INI. Значение: ‘жители по (река) АЛТА’.

3. ЛАТАРИКИ [ПП, I, 81]

Племето LATARIKI се формирало в поречието на река ALT(A), дн. ОЛТ. Племенното име съдържа основа речното име LATAR или името на някой от притоците ѝ ЛОТРУ и ЛАТОРИЦА и наставка -KI. Значение: ‘жители по (река) ЛАТАР’.

4. ЛАТРАНИ [ПП, I, 82]

Племето LATRANI се формирало в поречието на река LATRA, дн. ЛОТРУ, приток на ОЛТ. Племенното име съдържа основа – речното име LATRA, и наставка -ANI. Значение: ‘жители по (река) ЛАТРА’.

5. АГРИАНИ [ПП, I, 124]

Племето AGRIANI се формирало в долината на река ANGRA, дн. Българска Морава. Племенното име съдържа основа – речното име A(N)GRA, и наставка -ANI. Значение: ‘жители по (река) А(Н)ГРА’.

6. ГРИНКИ [ПП, I, 129]

Племето GRINKI се формирало в поречието на река ANGRA, дн. Българска Морава. Племенното име се състои от основа – речното име (AN)GRA, и наставка -INKI. Значение: ‘жители по (река) (АН)ГРА’.

7. ГРАЙКИ [ПП, I, 129]

Племето GRAIKI се формирало в поречието на река ANGRA, дн. Българска Морава. Племенното име се състои от основа – речното име (AN)GRA, и наставка - (I)KI. Значение: ‘жители по (река) (АН)ГРА’.

8. АРДИКИ [ПП, I, 169]

Племето ARDIKI се формирало в поречието на река ARDA, дн. АРДА. Племенното име се състои от основа – речното име ARDA, и наставка -IKI. Значение: ‘жители по (река) АРДА’.

9. АРСИЕТИ [ПП, I, 190]

Племето ARSIETI се формирало в поречието на река ARSA, дн. РАСИНА. Племенното име съдържа основа – речното име ARSA, и наставка -ETI. Значение: ‘жители по река АРСА’.

10. АРТАКИ [ПП, I, 195]

Племето ARTAKI се формирало в поречието на река ARTAN(ES), дн. Черни Лом. Племенното име съдържа основа – речното име ARTA(N), и наставка -AKI. Значение: ‘жители по (река) АРТА(Н)’.

11. АСКИЦИ [ПП, I, 207]

Племето ASKI (вариант на името ASKICI) се формирало в поречието на река ASKA, дн. Соколица. Именният вариант ASKICI съдържа като основа речното име ASKA и наставка -ICI. Значение: ‘жители по (река) АСКА’.

12. АСТИЦИ [ПП, I, 212]

Племето ASTI (вариант на името ASTICI) се формирало по западното крайбрежие на протока ASTA, дн. Босфор. Именният вариант ASTICI е съставен от основа – името на протока ASTA, и наставка -ICI. Значение: ‘жители по (протока) АСТА’.

13. ДЕРОНИ [ПП, II, 124]

Племето DERONI се формирало в поречието на река DERA (DARA), дн. ДРАМАТИЦА. Племенното име се състои от основа – речното име DERA, и наставка -ONI. Значение: ‘жители по (река) ДЕРА’.

14. БРЕНИ [ПП, II, 139]

Племето BRENi се формирало в поречието на река EBRA, дн. МАРИЦА. Племенното име съдържа основа – речното име EBRA, и наставка -ENI. Значение: ‘жители по (река) ЕБРА’.

15. ИСТРИАНИ [ПП, II, 150]

Племето ISTRIANI се формирало в поречието на река ISTRА, дн. Дунав. Племенното име се състои от основа – речното име ISTRА, и наставка -(I)ANI. Значение: ‘жители край (река) ИСТРА’.

16. КИАКИ [ПП, II, 187]

Племето KIAKI се формирало в поречието на река KIA (KIABROS), дн. ЦИБРИЦА. Племенното име съдържа основа – речното име KIA, и наставка -AKI. Значение: ‘жители край (река) КИА’.

17. КИКОНИ [ПП, II, 191]

Племето KIKONI се формирало в поречието на река KIK(ON), дн. Къзъл. Племенното име е съставено от основа – речното име KIK, и наставка -ONI. ‘Значение: ‘жители по (река) КИК’. Възможно е и друго обяснение за корена KIK (вж. по-долу).

18. МАДУАТЕНИ [ПП, III, 25]

Племето MADUATENI се формирало в поречието на река MADUT(OS). Племенното име се състои от основа – речното име MADUT, и наставка -ENI. Значение: ‘жители край (река) МАДУТ’.

19. МАСКАЛИ, МАСКЛИАНИ [ПП, III, 31]

Племето MASKALI (MASKLIANI) се формирало в поречието на река MASKA, дн. БЪСКА. Племенното име във варианти MASKLI, MASKALI, MASKLIANI се състои от основа – речното име MASKA, и наставки -(A)LI, -ANI. Значение: ‘жители край (река) МАСКА’.

20. СУСЛИ [ПП, III, 49]

Племето SUSLI (с именован вариант SUSI) се формирало в долината на река SUSА, дн. ШУЩИЦА. Племенното име се състои от основа – речното име SUSА, и наставка -(A)LI. Значение: ‘жители край (река) СУСА’.

21. ТИРОЛИ [ПП, III, 51]

Племето TIROLI се формирало в поречието на река TIRA (TURLA, TIRLA), дн. Днестър. Племенното име съдържа основа – речното име TIRA, и наставка -OLI. Значение: ‘жители край (река) ТИРА’.

22. НОВАКИ [ПП, IV, 56]

Племето NOVAKI се формирало в поречието на река NOVA, дн. Бара. Племенното име се състои от основа – речното име NOVA, и наставка -AKI. Значение: ‘жители край (река) НОВА’.

23. ПИЕНГИТИ [ПП, III, 42]

Племето PIENGITI (именен вариант на PINKI) се формирало в долината на река PINK(A). Племенното име съдържа основа – речното име PINK(A), и наставка -ITI. Значение: ‘жители край (река) ПИНК(A)’.

24. АРИНИ [ПП, III, 67]

Племето ARINI се формирало в поречието на река ARA, дн. АРИЕШ. Племенното име съдържа основа – речното име ARA, и наставка -INI. Значение: ‘жители край (река) АРА’.

1.4. Племенни имена, съдържащи основа (водно название), представка и наставка

1. ПАЛАТОЛИ [ПП, I, 78]

Племето PALATOLI се формирало в поречието на река (A)LATA, дн. ОЛТ. Племенното име съдържа основа – речното име (A)LATA, представка-предлог P(A) и наставка -OLI. Значение: ‘жители по (река) (A)ЛАТА’.

2. КОРПИЛИ [ПП, I, 187]

Племето KORPILI се формирало в долината на река ARPA (ARPEŠ), дн. Горна Арда. Племенното име съдържа основа – речното име ARPA, представка-предлог K(A) и наставка -ILI. Значение: ‘жители по (река) АРПА’.

3. НЕРТИРЯНИ [ПП, I, 202]

Племето NERTIRIANI се формирало в поречието на река ARTAR, дн. АРЧАРИЦА. Племенното име е съставено от основа – речното име ARTAR, представка-предлог -N(A) и наставка -(I)ANI. Значение: ‘жители по (река) АРТАР’.

4. ДАСМАНИ [ПП, I, 200]

Племето DASMANI се формирало в поречието на река ASAMA, дн. ОСЪМ. Племенното име съдържа основа – речното име ASAMA (ASMA), представка-предлог -D(A) и наставка -ANI. Значение: ‘жители до (река) АСАМА (АСМА)’.

5. ПОБЕГАНИ [ПП, II, 12]

Племето ROBEGANI се формирало в поречието на река BEGA, дн. БЕГА. Племенното име е съставено от основа – речното име BEGA, представка-предлог -PO и наставка -ANI. Значение: ‘жители по (река) БЕГА’.

6. КЕБРЕНИ [ПП, II, 140]

Племето КЕВРЕНИ се формирало в поречието на река ЕВРА, дн. МАРИЦА. Племенното име е съставено от основа – речното име ЕВРА, представка-предлог -К(А) и наставка -ЕНИ. Значение: ‘жители до (река) ЕВРА’.

7. БЕБРИКИ [ПП, II, 147]

Племето ВЕВРИКИ се формирало в поречието на река ЕВРА, дн. МАРИЦА. Племенното име съдържа основа – речното име ЕВРА, представка-предлог -Р(Е) и наставка -ИКИ. Значение: ‘жители по (река) ЕВРА’.

8. КАРАБАТИ [ПП, IV, 106]

Племето КАРАВАТИ се формирало в поречието на река РАВ(ОН), дн. Жиу. Племенното име съдържа основа – речното име РАВ(ОН), представка-предлог -К(А) и наставка -АТИ. Значение: ‘жители край (река) РАВ(ОН)’.

9. ТРАКИ [ПП, III, 54]

Племето ТНРА(И)КИ се формирало в поречието на река АРА, дн. ЕРГЕНЕ. Племенното име съдържа основа – речното име АРА, представка-предлог -D(А) и наставка -КИ. Значение: ‘жители до (река) АРА’.

Праславянските предлози

Представеният по-горе морфологичен разбор на праславянските племенни имена, произлизащи от речни названия, позволява да се отделят значителен брой представки-предлози. Дори само този лексикален материал (без селищни, планински и областни имена) създава сигурна основа за обособяването на значителна част от предлозите в праславянския език. Всъщност става въпрос за откриване на този елемент в тракийския (праславянски) език, тъй като в досегашните изследвания на траколозите лингвисти това не беше постигнато. Тук следва представяне на праславянските предлози и посочване на племенните имена, от които те са извлечени.

1. S(A) – Значение: ‘от’. SAKSI, SARABI, STIRI. Срв. *рус. с, со, укр., брус. з, струс. съ, съсь, стслав. съ метá, прóсь, ε ς, π ρ, Σξ, ✎пó, катá, бълг. с, съ, срхр. с, са, словен. s, sə, чеш. s, se, словаш. s, se, пол. z, ze, кашуб. s, se, глуж. z, ze, zo, длуж. z, ze, zo, полаб. za* ; *праслав. *съ, *съп-* [Фасмер, ЭСРЯ].

2. K(A) – срв. *бълг. диал. кай и рус. к, ко*. Значение: ‘до, при, към’. KALTI, KONGRI, KORPILI, KOLTI, КЕВРЕНИ, КАРАВАТИ, GANTI (KANTI), КАПИ, КЕНИ, KARBILETI. *Ко, диал. кы, ик, укр., брус. к, др. рус., ст.слав. къ; пр ς, π , бълг. к,*

към, *срхр.* к, ка , *словен.* к, *чеш.* к, ке, *словаш.* к, ку, *пол.* к, ку, *гуж.*, *дуж.* к, ке, *полаб.* ка; *стинд. вед.* кам, *авест.* ка ; *стирл.* com-, *лат.* cum- [Фасмер, ЭСРЯ].

3. V(A) – срв. българския предлог в, във: VELTI, VARTARI, VISTERI, VANTI. *Стбълг.* ВЪ, ВО, ВЪВЪ, ВЪ(Н). *срхр.* у, ва, *словен.* в, *рус.* в, во, вн, *чеш.* в, в(н)-, *пол.* w, w(e)n. *Праслав.* *vъn-; сродно със *стперс.* en, *иран.* in-, *лит.* , *диал.* in, int, *латв.* iе, *гр.* εν, *лат.* in, *гот.*, *нем.* in; *ие.* *ü-: *en- [БЕР, 1, с. 110].

4. P(A) – срв. бълг. предлог по: PALTĪ, PĪASTĪ, PATRĪ, PALATOLĪ, ROBEGANĪ, BEBRIKĪ, PERKĪ, PETĪ, PEDOLIĀNĪ. *Срхр.* по, *словен.* ро, *рус.* по, *укр.* по, *брус.* па, по, *чеш.* ро, *пол.* ро, *дуж.* ро; *праслав.* *ра; *лит.* ра, *латв.* ра, *лат.* ро, *нем.* von; *ие.* *ros [БЕР, 5, 394–395].

5. A – срв. бълг. предлог о, *рус.* о, об, обо. AMOTRĪ, AMĪKĪ, AVRĪTĪ, AMALĪ. *стбълг.* О, *срхр.* ђ, *рус.* о, *чеш.*, *словаш.*, *пол.* о, *гуж.*, *дуж.* wo, *праслав.* *а [БЕР, 4, с. 735]; *укр.*, *брус.* о, об, обо, *струс.* о, об, *стслав.* о, об пер , *κατά*, *πό*, *бълг.* о, об, оби, *срхр.* о, *чеш.* о, об-, *словаш.* о, об-, *пол.* о, об, *гуж.*, wo, wob, *дуж.* hob; *стинд.* abhī, *авест.* aibī, aivī, *лат.* ob; от и е. *opī : *epī; *лит.* apīē, *лат.* ap, *гр.* π , πι [Фасмер, ЭСРЯ].

6. D(A) – срв. бълг. предлог до. DULEBĪ, DASMĀNĪ, THRĀKĪ, DATRĪ, DENTELETĪ. *Стбълг.* ДО, *срхр.* до, *словен.* do, *рус.* до, *чеш.*, *пол.*, *гуж.*, *дуж.* do. Сродно с *лит.* da ‘към’, *латв. диал.* da ‘до’, *англ.* to, *нем.* zu, *гр.* δε [БЕР, 1, с. 400].

7. AD (AT) – срв. бълг. от. ODRUSĪ. *Стбълг.* ОТЬ, ОТЬ-, *срхр.* од, oda, *словен.* od, *струс.* оть, *рус.* от, ото, *укр.* від, *чеш.* od, ode, *словаш.* od, odo, *пол.* od, ode, *гуж.*, *дуж.* wót, wóte; *праслав.* *атъ [БЕР, 4, с. 952].

8. N(A) – срв. бълг. на. NERTIRĪĀNĪ, NAXĪUS, NALTĪ. *Стбълг.* на, *срхр.* на, *словен.* на, *рус.* на, *чеш.* на, *пол.* на, *гуж.*, *дуж.* на; *праслав.* *nā; *лит.* nuõ, *латв.* nuõ; *нем.* an, *англ.* on, *гр.* va, *лат.* an- [БЕР, 4, 452–453].

9. PRE – срв. бълг. при. PREMĪSLĪ. *Стбълг.* при, *срхр.* при, *словен.* pri, *рус.* при, *укр.* при, *чеш.* pří, *словаш.* pri, *пол.* przу, *гуж.* p̄у, *дуж.* p̄sí; *праслав.* *pri; *лит.* priē, *латв.* priē, *лат.* прае, *стинд.* раге, *гр.* пара [БЕР, 5, 690].

10. IS – срв. бълг. из. ISMAR (в гнездо от названия, съдържащи корена MAR: MARONEĪA, MARON). *Стб.* ИЗЪ, *срхр.* из, иза, *словен.* iz, *рус.* из, *укр.* з, із, зо, зі, *брус.*

з, чеш. z, ze, словаш. z, zo, пол. z, ze, глуж., длуж. z, s; праслав. *(j)z- лит. iš, диал. iž, латв. iz, стпрус. is-, лат. en, гр. ζξ, ζκ [БЕР, 2, с. 15].

Наставките в праславянските племенни имена

Сред извлечените от племенните имена наставки се очертават няколко групи, произхождащи от обща архаична форма:

1. -ANI: ALDANI, AGRIANI, ISTRIANI, MASKLIANI, PEDOLIANI, NERTIRIANI, DASMANI, POBEGANI, ARKANI, GAGANI, ZERANII
2. -ENI: MADUATENI, KEBRENI, BRENI
3. -INI: ALTINI, VARINI, ARINI
4. -ONI: DERONI, KIKONI, DOLIONI, STRIMONII.

Смятам, че наставките -ANI, -ENI може да са получени от начална форма $\check{A}NI$ при преход $\check{A} > A$, $\check{A} > E$. Допустим е и преход -ENI > -INI и $-\check{A}NI > ONI$. Наставката -ANI се среща при гръцки жителски имена. Наставките -INI и -ONI се наблюдават при племенни имена в други етнически общности – келти, пеони, епироти, илири.

5. -AKI: ARTAKI, KIAKI, NOVAKI, AKSIAKI
6. -KI: GRINKI, VINKI, DOLONKI; при GRINKI наставката е двойна – -IN(I)-KI; при DOLONKI съответно -ON(I)-KI
7. -IKI: LATARIKI, GRAIKI, ARDIKI, BEBRIKI, BIESIKI, THRA(I)KI
8. -ICI: ASKICI, ASTICI

Смятам, че фонетичното развитие в тази група наставки е протекло по следния начин: $-\check{A}KI > -AKI$; $-\check{A}KI > -EKI$; $-EKI > -IKI$; $-IKI > -ICI$.

9. -ATI: KARABATI
10. -ETI: ARSIETI
11. -ITI: PIENGITI

Възможни преходи в тази група: $\check{A}TI > ATI$; $\check{A}TI > ETI$; $ETI > ITI$. И трите наставки са характерни при илирийските племенни имена. Посочените праславянски племена произхождат от контактна с илирите зона. Наставката -ITI се среща в гръцки жителски имена.

12. -(A)LI: MASKALI, MASKLIANI, SUSLI, ČASLI (ČESLI, ČISLI; ČEHALI, ČEHLI), PREMISLI, KORALI
13. -OLI: TIROLI, PALATOLI

14. -ILI: KОРPILI.

Възможно развитие: -ÄLI > -ELI > -ILI; -ÄLI > -ALI; -ÄLI > -OLI.

Праславянски племенни имена с образуваща съставка ANTI

В тази група тракийски (праславянски) етноними съм поставил названията, съдържащи съставката ANTI. Последната произлиза от праславянския корен ANTA ‘край, граничност, отдалеченост’ [ПП, I, 135].

1. АБАНТИ – племе от тракийски произход, съюзник на троянците (Омир) [ПП, I, 27–28]. Името АВАНТИ съдържа две части: 1. АВА (град във Фокида); 2. ANTI (‘крайници, преселници в края’). Общо значение: ‘преселници в края от АБА’.

2. АНТИ – група праславянски племена, формирала се през I–II век в междуречието Днестър-Днепър вследствие на изселването на тракийско население при римското завладяване на Тракия и Дакия [ПП, I, 135]. Значение на името: ‘крайници, преселници в крайните, гранични земи’.

3. ГАНТИ – група праславянски племена, формирали се в поречието на Тиса през I–II век от бежанци, напуснали Тракия и Дакия при римското завладяване [ПП, I, 142]. Названието GANTI (KANTI) е съставено от представка-предлог K(A) и основа – корена ANTA. Значение: ‘жители, установили се в края’.

4. ВАНТИ – праславянска племенна група, формирала се през I–II век от бежанци, напуснали Тракия и Дакия при римското завладяване [ПП, I, 153]. Името е съставено от представка-предлог V(A) и основа – корена ANTA. Значение: ‘жители, заселили се в крайните земи’.

5. БАСАНТИ – племе, клон на БАСИТЕ, обитавало поречието на река БАСАНТА, дн. БОСУТ [ПП, II, 11]. Името BASANTI означава ‘отвъдни БАСИ’.

6. БУЗАНТИ (БИЗАНТИ) – клон от тракийското племе БУЗИ, основал селищата БУЗАНТИ(ОН) и БУЗАНТЕ [ПП, II, 39]. Името BUZANTI съдържа племенното название BUZI и корена ANTA. Значение: ‘крайни БУЗИ’.

7. ДЕКЕНТИ – етноним, отнасящ се за жители на Панония [ПП, II, 118]. Названието DEKENTI се състои от два корена: DEK(I)DAK(I) и ANTI. Значение: ‘ДАКИ-крайници’.

8. ГАЛИНДИ – племе в Източното Прикарпатие [ПП, II, 82]. Предложеното обяснение на името като ‘ГАЛИ-крайници’ е правомерно, но в случая по-скоро става

дума за балтско племе. Средновековни източници споменават племе ГАЛИНДИ в литовските земи.

9. БРИАНТИ – тракийско племе в Беломорието [ПП, II, 141]. Името BRIANTI съдържа два корена: 1. (E)BRI; 2. ANTI. Значение: ‘(E)БРИ-крайници’.

10. СИНТИ, КСАНТИ, АПСИНТИ – сродни племена в Тракийското Беломорско побережие. Имената възлизат към общо речно име – SINTA (SANTA), което съдържа два корена: 1. (A)SA; 2. ANTA. Значение: ‘крайна река’ [ПП, II, 141].

Праславянски племенни имена с формираща съставка TRI (TRA, TRE)

В тази група етноними включвам племенните имена, които са образувани със съставката TRI (TRA, TRE). Тя е била поставяна пред определен етноним и така се е получавало ново, производно название с друго значение. Съпоставянето на всички подобни случаи показва, че съставката TRI придава на началния етноним смисъла ‘отсрещев, отвъден, оттатъшен’. Например: МАМИ – начален топоним; TRИМАМИ – производен топоним със значение ‘отсрещни, отвъдни МАМИ’. Явно тази съставка е била използвана за означаване на отделила се част от определено племе.

1. ТРИБОКИ – племе от горното течение на Дунав, преселило се от земите на БОКИТЕ в Източните Карпати [ПП, II, 54]. Начално племенно название – БОКИ, производно – ТРИБОКИ. Значение: ‘отвъдни БОКИ’.

2. ТРИКОРНИ – племе в Горна Мизия (дн. Сърбия). Между Дунав и Сава (Долна Панония) се намирали обиталищата на племето КОРНИ [ПП, II, 201]. Племето ТРИКОРНИ се формирало след преселението на част от КОРНИТЕ. Значение: ‘отсрещни КОРНИ’.

3. ТРАНИПСИ – племе в южната част на низината около дн. гр. Бургас. В северната част било землището на племето NIPSEI [ПП, III, 35]. ТРАНИПСИТЕ се формирали като клон на НИПСЕИТЕ след преселение към северните склонове на Странджа. Значение: ‘отсрещни НИПСЕИ’.

4. ТРИПОЛИ – гетско племе около селището TRIFULON (TRIPHULON) [ПП, III, 43]. Разликата в имената се дължи на колебание P-PH и O-U. ТРИПОЛИТЕ били изселници от земите на началното племе POLONI, намиращи се също в дн. Мунтения. Значение на името TRIPOLI (TRIFULI): ‘отсрещни ПОЛИ (ПОЛОНИ)’.

5. ТРЕРИ – племе, обитавало дн. Софийско поле и други места в тракийските земи. Вариантите на името – TRERI, TRIERI, TRIARI – позволяват да бъде открито

началното племе АRI от поречието на река АRA (дн. Ариеш) [ПП, III, 61]. Значение на името: ‘отсрещни АРИ’.

6. ТРИБАЛИ – племе, обитавало земите на дн. Северозападна България [ПП, III, 68]. Формирало се след преселение на част от племето ВАLI от земите в дн. Южна Олтения. Значение на името TRIBALI: ‘отсрещни БАЛИ’.

7. ТРИМАМИ – племе на десния дунавски бряг (Долна Мизия) [ПП, IV, 29]. Началното племе МАMI обитавало поречието на река Олт. Преселниците ТРИМАМИ се прехвърлили на десния дунавски бряг. Значение на името TRIMAMI: ‘отвъдни МАМИ’.

8. ТРИСТОЛИ – племе в Халкидика [ПП, IV, 20–31]. ТРИСТОЛИТЕ били преселници от началната племенна територия на СТОЛИТЕ, намираща се западно от Долна Струма. Значение на името: ‘отсрещни СТОЛИ’.

По отношение на самата имеобразуваща съставка бих споделил следните общи наблюдения:

1. Като езикова структура и семантика тя е близка до предлозите в индоевропейските езици – изразява пространствено съотношение за насрещност и отвъдност.

2. Смятам, че трите варианта на тази праславянска съставка са се развили по следния начин: начална форма TRĀ; TRĀ > TRA; TRĀ > TRE; TRĀ > TRE > TRI.

Праславянски племенни имена с образуваща съставка DONI (TONI)

При изясняване на типологията на праславянските племенни имена, с оглед на тяхната структура и семантика, се забелязват някои регионални особености. Такъв е случаят с типа етноними, съдържащи задпоставена съставка DONI (> TONI поради обеззвучаване D > T). Племенните названия от този тип са съсредоточени в компактна група, разположена на Северозападното Егейско крайбрежие – между реките Халиакмон (Бистрица) и Нестос (Места).

1. БИСТОНИ – племе, обитаващо източния бряг при устието на река Нестос [ПП, II, 26]. Предложеното обяснение за двусъставната структура на името е следното:

1. BIS – производно име от речното и племенно название BESA-BESI (при редукция E > I); 2. TONI (от DONI) – производно име от *праслав.* DANA ‘голяма вода, река’: DANA > DONA > TONA. Етимология на племенното име BISTONI – от речното име BESA DANA (Нестос).

2. ЕДОНИ – племе в устието на река EI(ON), по-старото название на Стримон [ПП, II, 145]. Следователно тук е възможно да се възстанови по-стар вариант на речното име: E(I)-DANA (срв. с BESA DANA). От този вариант е възникнало племенното име EDONI: EDANA > EDANI > EDONI.

3. КРЕСТОНИ – племе, обитавало земи между долните течения на Аксиос и Стримон [ПП, II, 180]. Името KRESTONI съдържа два корена: 1. KRES от областно (или речно?) название KÄRS; 2. съставката TONI (< DONI). Следователно племенното име е възникнало от областно (и речно?) название с добавена съставка TONI (DONI). Значение: ‘жители на (областта) KÄRS(A)’.

4. МАКЕДОНИ – в настоящото изследване причислявам това племенно название към типа праславянски етноними, съдържащи съставката DONI (TONI) [ПП, III, 25]. Племенната територия на МАКЕДОНИТЕ попада в зоната на разпространение на този тип етноними. Името е съставено от два корена: 1. МАКЕ – изведено от областното название EMATIA, при изпадане на начално E и преход T > K; 2. съставката DONI (TONI). Значение: ‘жители на (областта) EMATIA’.

Други етноними от този тип, неразгледани в настоящото изследване: MUGDONI (MIGDONI), SITONI. При тях трябва да се търси произходът на първия корен, който може да бъде някакъв вид местно название, включително и речно. Става дума за корените MUG-MUK, SI-(A)SI от ASA ‘вода’.

Направеният дотук сравнителен анализ на етнонимите от този тип ми позволява да споделя следните наблюдения.

Типът племенни названия, съдържащи съставката DONI (TONI), е възникнал върху основата на специфични речни имена, включващи съставката DANA ‘голяма вода, река’. Доказателства за съществуването на такъв тип речни названия бяха приведени по отношение на BESA-DANA (Места) и E-DANA (EION, Струма). Тези две речни названия се превърнали в племенни, съответно BIS-TONI и E-DONI. Вероятно по-късно този модел на имеобразуване е бил продуктивен и по отношение на други видове топоними – областни, планински, селищни имена: към тях е била добавяна съставката DONI (TONI). Последното обяснение се отнася за случаите с KRESTONI, MAKEDONI, MUGDONI, SITONI. Следователно този модел за образуване на племенни имена е възникнал на базата на речни названия, съдържащи съставката DANA ‘голяма вода, река’. По-късно тази съставка, променена като DONI-TONI, е била използвана за съчетаване не само с водни названия, но и с други видове топоними.

Довод в полза на такова обяснение е обстоятелството, че именно в зоната на разпространение на този тип етноними преминават долните течения на такива значителни реки като Халиакмон, Аксиос, Стримон, Нестос. Друг довод в по-общ езиков контекст е участието на лексемата DANA при формирането на названията на големи реки в северния тракийски ареал. Става дума за DANUBIUS (Дунав), DANASTRIS (Днестър), DANAPRIS (Днепър), TANAIIS (Дон). Фонетичното развитие на корена DANA в тези речни названия е същото, както при съставката DONI-TONI. Същевременно трябва да отбележа, че в хронологичен план двата процеса са били разновременни.

Възникването на речните имена и съответни племенни названия със съставката DANA-DONI(TONI) в югозападните тракийски земи трябва да се отнесе най-късно към VIII–VII в. пр.Хр. Що се отнася до налагането в северния тракийски ареал на нови речни названия, съдържащи корена DANA, то тази промяна се е извършила през I–II в. Това е и времето на миграция на тракийско население към тези гранични региони, предизвикана от римската експанзия. Смятам, че това съвпадение не е случайно и че появата на нови названия на реките в Северното Черноморие трябва да се оценява като следствие от тази миграция. Следователно в сравнителен план става дума за явления, свързани с корена DANA ‘голяма вода, река’ в два отдалечени ареала на праславянската територия.

Праславянски племенни имена, съдържащи съставката GERI

Сред тракийските езикови остатъци е отделен и разтълкуван смислово коренът KARA със значение ‘планина, високо място’, срв. KARASURA, KARABUZIA. Същевременно редица тракийски етноними съдържат съставката GERI. Смятам, че тази съставка е производна на корена KARA и има значение ‘планинци, жители на планината’. Основания за такова обяснение намирам при тълкуването на общото значение на тези етноними – родството им с други такива названия и съвпадащото географско ситуиране (срв. по-долу DIGERI – DII, DIOBESI; PETI – BETEGERI).

Също така фонетичното развитие KARA > GERI отговаря напълно на промените, които този праславянски корен претърпява в славянските езици. Съставката GERI се е появила вследствие на следното развитие: KÄRA > GÄRA > GERA > GERI, срв. KORALI – GERLOVO, GORILOVO [ПП, II, 196]; *бълг.* гора: KÄRA > KARA > GARA > GORA.

1. ДИГЕРИ – племе, обитавало дн. Разложко поле [ПП, II, 23]. Името DIGERI съдържа: 1. корена DI; 2. съставката GERI. Значение на името: ‘ДИИ-планинци’. Отнася се за планинските БЕСИ (ДИОБЕСИ, ДИИ).

2. ДРУГЕРИ – племе, обитавало низината при устието на Хеброс (Марица). Името DRUGERI съдържа: 1. корен DOR-DUR (> DRO-DRU); 2. съставка GERI. Значение на името: ‘ДОРИ (ДУРИ)-планинци’.

3. КЕЛЕГЕРИ – племе в Мизия [ПП, II, 183]. Името KELEGERI съдържа два корена: 1. KELE; 2. GERI. KELE е отъждествено тук със селище BERAKELA в района на дн. гр. Пирот. Значение на името KELEGERI: ‘планинци около КЕЛА (извора)’.

4. БЕТЕГЕРИ – племе, обитавало район в поречието на дн. Ергене. Името се състои от два корена: 1. ВЕТЕ, тъждествен с племенното име PETI (РАИТИ); 2. GERI. Значение на името ВЕТЕГЕРИ: ‘ПЕТИ-планинци’.

5. ПИРОГЕРИ – племе, заемало земи на юг от горното течение на Хеброс (Марица). Името PIROGERI се състои от два корена: 1. PIRO; 2. GERI. Първият корен PIRO е отъждествен с дн. планина Пирин. Наставката -IN може да е тракийска (праславянска), срв. същата наставка при речни названия – LUGIN(OS), OROSIN(ES). Напомням, че в праславянската топонимия речното име понякога се прехвърля върху разположена до реката планина (вж. примери в изследването). Друга възможност – същата наставка да се е появила след славянското заселване (VII в.). Значение на името PIROGERI: ‘ПИРИ-планинци’.

Праславянски племенни имена, съдържащи съставката LETI

Съставката LATA-LETA е характерна за група праславянски етноними; при тях тя е задпоставена спрямо корена, който пояснява. Според мен значението на съставката LATI-LETI е ‘жители на равнината, поляни’. Аргумент за такова тълкуване намирам в две посоки:

1. Племената, чиито названия принадлежат към този тип, са локализирани в равнинни райони.

2. Праславянският корен LĀTA (с изясняване LATA и LETA) има свои приемници в славянските езици, запазващи неговия начален смисъл – ‘равно място, равнина’.

Този тип праславянски етноними са двусъставни, като първият корен носи информацията за племенната идентичност, обикновено представена чрез топонимичен

ориентир. Съставката LATI-LETI допълнително пояснява, че става дума за ‘жители на равнина’.

1. КАРБИЛЕТИ – племе, чиято територия се намирала между Нестос и Хеброс [ПП, I, 189]. Името KARBILETI се състои от два корена: 1. KARBI ‘жители до (река) АРПА’, т.е. това племе се е формирало в поречието на река АРПЕШ (Горна Арда); 2. LETI. Общо значение на името KARBILETI: ‘КАРБИ (КАРПИ) от равнината, полянци’.

2. ДЕНТЕЛЕТИ – племе, обитавало дн. Кюстендилско поле [ПП, II, 127]. Името DANTELETI (DENTELETI) се състои от два корена: 1. DANTE, ‘жители в края, крайници’; 2. LETI. Значение на името DANTELETI: ‘полянци-крайници’. Наследници на ДЕНТЕЛЕТИТЕ били ЗЛЕТИТЕ, които обитавали част от старите племенни земи – дн. област ЗЛЕТОВО между Кюстендил и Щип.

3. КОЙЛАЛЕТИ – племе с два клона (ГОЛЕМИ и МАЛКИ КОЙЛАЛЕТИ), обитавали равнината по двата бряга на Среден Хеброс. Името KOILALETI се състои от две части: 1. KOILA (KELA) ‘извор’, отъждествено със селището KELE (CILE) при дн. с. Черна гора, Чирпанско; 2. LETI. Значение на името KOILALETI: ‘полянци около КОИЛА (КЕЛЕ)’.

4. ТИЛАТЕИ – племе, обитавало Софийското поле [ПП, III, 53]. За племенното име TILATEI приемам следното деление: 1. TI (корен, предлог DÄ?); 2. LATEI. Значение на племенното име TILATEI: ‘ТИИ-полянци’.

5. БИОЛЕТИ – племе, обитавало европейското крайбрежие на Пропонтида около БЕОС (БЕОДИЗУМ) [ПП, III, 72]. Името BIOLETI се състои от два корена: 1. BIO, отговарящ на ВЕО-DIZUM, ВЕО(S); 2. LETI. Значение на племенното име BIOLETI: ‘БЕИ (БИИ)-полянци’.

Праславянски племенни имена, съдържащи съставката MANI

При анализа на ономастичния материал от западния дял на северния (дако-гетски) ареал излязоха доводи за съществуването на вариант на племенни имена, включващ съставката MANI. Този тип племенни названия са вторичен вариант, произлязъл от първичния чрез добавена съставка MANI със значение ‘хора, индивиди’. Например: първично название ROSI (RUSI), производно ROSOMANI; KOTI – KOTMANI.

1. ЛОТРОМАНИ – предполагаем вторичен етноним на племенна структура от поречието на река LOTRA (дн. LOTRU), приток на ALTA (дн. ОЛТ) [ПП, I, 82]. Името

LOTROMANI е съставено от: 1. LOTRO – първичен етноним, произхождащ от речно название; 2. MANI. Значението на вторичното название LOTROMANI може да има два аспекта: 1. ‘хора-ЛОТРИ’; 2. ‘хора (жители) от река ЛОТРА’.

2. БОРМАНИ – вторичен етноним на дакийските БУРИ [ПП, II, 68]. Името BORMANI съдържа: 1. BOR (BORI, BURI) – първичен етноним; 2. MANI. Вторичният етноним BORMANI (BURMANI) има значение ‘хора-БУРИ’. Дакийските БУРИ вероятно са били от германски произход и са обитавали земи в долното поречие на АЛТА (Олт) около средището БУРИДАВА.

3. КОТМАНИ – вторичен етноним на дакийското племе КОТИ, обитавало поречието на КОТМЯНА в Северозападна Мунтения. Името КОТМАНИ съдържа първичния етноним КОТИ и съставката MANI. Значение на името КОТМАНИ: ‘хора-КОТИ’.

4. МАРКОМАНИ – предполагаем вторичен етноним на дакийското племе MARKI, обитавало поречието на река BARKA (дн. Вагсău), около средището MARKODAVA. Името MARKOMANI е образувано от първичния етноним MARKI с добавена съставка MANI. Значение на името MARKOMANI: ‘хора-МАРКИ’. Намирам, че е допустимо племето МАРКОМАНИ, живяло на Горен и Среден Дунав и смятано за германско, да е било формирано от дакийски МАРКОМАНИ-преселници [ПП, IV, 33–37]

5. РОСОМАНИ – вторичен етноним на дакийското племе ROSI (RUSI), обитавало средното поречие на MARISOS (Муреш), около планината ПОЯНА РУСКА. Името ROSOMANI е формирано от първичния етноним ROSI и съставката MANI. Значение на името ROSOMANI: ‘хора-РОСИ’ [ПП, III, 38].

6. ТИСМАНИ – вторичен етноним на дакийското племе TISI, обитавало поречието на река TISMANA в Олтения. Името TISMANI е получено от първичния етноним TISI с добавена съставка MANI. Значение на името TISMANI: ‘хора-ТИСИ’ [ПП, IV, 135].

Предложеното от мен обяснение за семантиката и структурата на този тип праславянски етноними черпи доводи от следните обстоятелства:

1. Ареалът на разпространение на типа етноними със съставка MANI обхваща северозападния дял на дако-гетската зона. Вероятно там са се осъществили най-ранните контакти между германи и даки. Имам предвид похода на КИМБРИ и ТЕВТОНИ в края на II в. пр. Хр., придвижването на бастарни и скири към Долен Дунав.

2. В германските езици съществува лексемата MAN ‘мъж, човек’ и тя се използва при изграждането на германски племенни имена по същия начин, както при дакийските етноними със съставка MANI. Рано е фиксирана и фигурата на легендарния MANUS от германското етногенетично предание (Тацит).

3. Етнонимите от дакийски тип със съставка MANI са се превърнали в речни (ТИСМАНА, КОТМАНА) и селищни имена (ЛОТРОМАН, ОЛТМАН, РОСОМАН – група от три села в Софийско и съседна Сърбия). От тези етноними водят своя произход също лични и родови имена. Смятам, че типът лични имена със съставка MAN в славянските страни произлиза от този тип дакийски етноними. По мои наблюдения най-голяма концентрация на такъв тип лични и родови имена през средновековието може да се забележи във Влашко, Унгария (Трансилвания и Банат), Сърбия и Северозападна България. С други думи, съществува териториална приемственост със зоната на разпространение на дакийските етноними, съдържащи съставката MANI.

Става дума за сръбски имена от типа КОТРОМАНИЧИ, НЕМАНИЧИ,, български – ДЪРМАН, КОЛОМАН (КАЛИМАН), ШИШМАН, много имена в документите на Угровлашкото воеводство. Конкретно за името ШИШМАН и рода ШИШМАНОВЦИ, чийто произход се свързва със северозападните български земи, бих предложил хипотезата, че това име произлиза от праславянско племенно име ŠIŠI-ŠIŠKI-ŠIŠMANI. Допускам възможността такова племе да е обитавало крайдунавските земи около средището СИСКИЯ (ШИШКИЯ), римската SISCIA (СИСЦИЯ).

4. Друг довод за съществуването на лексема MANI у дако-гетите е възможността два тракийски термина за социално положение да произлизат от тази дума. Става дума за титлите PAN ‘господар, господин’ и BAN ‘местен управител’ [ПП, III, 74]. От лексемата MAN със значение ‘мъж, стопанин, човек’, след промени в началната съгласна, са възникнали последователно термините BAN и PAN: MAN > BAN > PAN. Титлата PAN са носили дакийските владетели през I в.: DIUR-PANE(US) – DUR(ES). Тя се е запазила за представителите на феодалната аристокрация в Полша и Чехия през средновековието, а по-късно се превърнала в учтиво обръщение към мъжете – ‘господин’. Титлата BAN е била разпространена през средновековието в регион, който има географска приемственост и близост с обхвата на дакийската държава. Става дума за Унгария, Влашко, Сърбия и България.

Смятам, че появата на думата MAN в дакийската лексика и терминология следва да се оцени като резултат от дако-германски контакти и съжителство. Може да става дума за заемка от езика на германите или за обща лексема у германи и даки.

Праславянски племенни имена, произлезли от речни названия със съставка АРА (АВА)

В хода на анализа на праславянските речни имена в настоящото изследване се очерта тип хидроними, имащи като структурна съставка корена АРА (> АВА) ‘вода, река’. При превръщането на този тип праславянски речни названия в племенни е възникнал и съответен специфичен вариант в етнонимията. Съставката АРА (АВА) в речните имена има задпоставено (преобладаващо) и предпоставено (рядко) положение спрямо самото речно название.

1. СКАИБОИ – вариант на племенното име ASKI-SKAI [ПП, I, 207]. Това племе обитавало земи около дн. планина САКАР. Племенното име SKAIBOI произлиза от варианта на речното име ASKA – ASKABA (ASKA-ABA), дн. р. Соколица в САКАР. Наблюдава се изпадане на началната гласна.

2. ПЕРЕБИ – племе, обитавало земи в областта ПИЕРИЯ [ПП, III, 41]. За племенното име PEREBI се предполага произход от речно име PERABA (PEREBA), което съдържа съставката -ABA (-EBA) при колебание А-Е от звука Ä.

3. ЕНТРИБИ, АТРАБИ – племе, обитавало поречието на река АТРУС (Янтра). Вариантите на племенното име произлизат от форма на речното име, съдържаща съставката АВА (< АРА) ‘вода, река’ – АТРАВА, ENTREBA [ПП, I, 322]. Наблюдава се колебание А-Е поради наличие на звука Ä, поява на носовка и редукция Е > I.

4. САПЕИ – името на това племе произлиза от вариант на речно име, съдържащ съставката АРА ‘вода, река’. Формата SAPA се състои от два корена: 1. ASA – вода; 2. АРА; след изпадане на началната гласна – SAPA. Това название е носила дн. р. Ксантийска или Търнава в Беломорска Тракия [ПП, III, 45].

5. УТЕБИ – предполагаемо название на племе от долината на река UT(US), дн. ВИТ [ПП, III, 70]. Името UTEBI произлиза от вариант на речното име UTEBA (УТАВА). Последният се състои от два корена: 1. UT(A); 2. АВА (EBA) при колебание А-Е.

6. АПСИНТИ – племе, обитавало поречието на река APSINTHOS, дн. Кавакчай в Източна (Одринска) Тракия [ПП, IV, 141]. Речното име APSINT се състои от два

корена: 1. AP(A) ‘вода, река’; 2. SINT(A). Значение на названието: ‘река СИНТА’. В случая се наблюдава предпоставеност на съставката APA (ABA) ‘вода, река’. Речното име в случая се е превърнало в племенно – APSINTHI.

Праславянски племенни имена, произхождащи от речни названия със съставка ASA

При анализа на речните имена в структурата на някои от тях беше отделена съставката ASA, която може да се определи като праславянски корен със значение ‘вода’. При задпоставено положение на тази съставка спрямо самото речно название тя е придобила значението ‘река’. Изглежда в случаите на предпоставеност спрямо другия корен ASA се е превърнала в собствено название на самата река.

1. НИПСЕИ, ТРАНИПСИ – предполага се, че двете племенни имена произхождат от речно название NIPS(A), дн. река Хаджийска или Айтоска. Структурата на речното име е представена по следния начин: 1. NIP; 2. ASA. Значение: ‘река НИП(A)’ [ПП, III, 35]. Така племенното име придобива значение, присъщо за типа племенни имена, произхождащи от речно название: ‘жители при (река) НИПСА’.

2. АГАТИРСИ – племе от скито-тракийски произход, обитавало Северното Черноморие и дн. Трансилвания. За племенното название предложих тезисно следното обяснение: произход от вариант TURSA (TIRSA) на речното име TURA (TIRA), дн. Днестър [ПП, III, 52]. Вариантът TURSA съдържа: 1. TURA (TIRA) – собствено име на реката; 2. ASA – съставка със значение ‘вода, река’.

3. ДАРСИИ (ДЕРСАИ) – племе, населявало територията между Стримон и Нестос [ПП, II, 122]. Племенното название произхожда от варианта DERSA (DARSA) на речното име DER(A)-DAR(A) при колебание А-Е поради звука Ä. Става дума за дн. река ДРАМАТИЦА (ДЕРМАТИЦА). Речното име DERSA се състои от два елемента: 1. DER(A) – собствено име; 2. (A)SA.

4. ТРАВСИ – племе, чиито земи се намирили източно от устието на река НЕСТОС (Места). В този район протича и река TRAVOS (друго четене – TRAVSOS), вливаща се в Бистонското езеро, дн. река Сушица. Смятам, че речното име е имало два варианта: 1. TRAV(OS); 2. TRAVS(OS) – с наставка -ASA. Племето TRAVSI е обитавало поречието на TRAV(A)-TRAVS(A) и неговото име произлиза от втория вариант на речното име, съдържащ съставката ASA.

5. САПЕИ – племе, обитавало Беломорското крайбрежие между градовете АБДЕРА и МАРОНЕЯ. Племенното име SAPEI извеждам от варианта (A)SAPA на речното име (A)SA [ПП, III, 45]. Става дума за дн. река Ксантийска или Търнава. Речното име в този вариант се състои от два елемента: 1. (A)SA – собствено име; 2. APA ‘вода, река’. В този случай думата ASA има значение на собствено име и е предпоставена.

6. ХАЛЕТИ, СИАЛЕТИ – двете племена се споменават във връзка с области от долното поречие на Стримон и Места. Според мен става дума за два варианта на едно и също племенно име – S(I)ALETI, получени поради колебание H-S в праславянската фонетика (срв. SALMURIS, HALMURIS, SARMISEGETUSA – от HARMISE-GETUSA). Племенното име SALETI вероятно произхожда от речно име (A)SA (срв. САИ – САПЕИ). В случая нарицателното име ASA ‘вода’ се е превърнало в собствено име. Племенното име SALETI има значение ‘САИ-полянци’.

7. СЕЛЕТИ – племе, обитавало поречието на дн. река Девненска, чиято територия била превърната в стратегия SELETICA. Вероятно река Девненска се е наричала (A)SA и от нейното име и съставката LETI е възникнало племенното име (аналогичен случай на ХАЛЕТИ-СИАЛЕТИ). Значение на племенното име SELETI: ‘СЕИ (САИ)-полянци’. Фонетично развитие: ASA-LETI > SALETI > SELETI.

8. СЕБЕРИ, СЕБЕРЯНИ – първото племе обитавало поречието на реките Девненска и Камчия в дн. Североизточна България, а второто – левобрежието на Долен Днепър. Смятам, че двете племена произхождат от поречието на река САБАР в дн. Мунтения. След римската окупация през 106 г. част от САБАРИТЕ се изселили на изток към Днепър, където се установили и станали едно от племената от антската групировка. През II век Клавдий Птолемей отбелязва в Сарматия племето SAVARI; смятам, че става дума за СЕБЕРИТЕ на Днепър. Речното име SABAR се състои от две части: 1. SA – собствено име от ASA ‘вода’; 2. VARA ‘река’. Фонетично развитие: SABARI > SAVARI > SEVARI > SEVERI. Раннославянски форми с наставки -(J)ANI и -CI: SEVERJANI, SEVERCI. За заселването на българското племе СЕБЕРИ може да има две обяснения: 1. Те да са част от САБАРИТЕ, останали в поречието на река САБАР. 2. Или част от днепърските СЕБЕРИ, които в началото на VII век са се включили в антското преселение (всъщност завръщане) на Балканите.

Праславянски племенни имена, произлизащи от речни названия със съставка VARA

1. САБАРИ-СЕБЕРИ – племе, формирало се в поречието на река САБАР в дн. Мунтения (вж. по-горе). Предполагам, че това речно название е запазено от предримската епоха. Името има следната структура: 1. SA – от корена ASA ‘вода’, при изпадане на началната гласна; 2. BARA ‘река’. Друга възможност за морфологично деление: 1. SAB – корен-основа; 2. –AR – наставка. Фонетично развитие на племенното име: ASA-BARA > SABARA > SABAR (срв. името на сръбската река КОЛУБАРА-КОЛУБАР) > SABARI > SAVARI > SEVARI > SEVERI. Племето се разделило на две части, от които водят началото си източнославянските днепърски СЕБЕРИ и българските СЕБЕРИ (вж. по-горе).

2. ИТИБАРИ-ТИВЕРЦИ – племе, формирало се в поречието на река ИТА (ИТАВАРА), дн. река ТИЧА. Речното име е имало два варианта: 1. ИТА; 2. със съставката BARA – ИТАВАРА. Съответно са се появили варианти при производното племенно название: 1. ИТИ (ИТИТИ); 2. ИТИВАРИ (ИТИМАРИ) [ПП, II, 159; III, 53]. При римското завладяване в началото на I в. сл. Хр. част от ИТИБАРИТЕ се прехвърлили отвъд Дунав, в дн. Мунтения, и към IV в. вече се били придвижили до долното поречие на Днестър. Именно това племе споменават руските летописи в Долното Поднестровие, но вече с раннославянски вариант на племенното име. Последното претърпяло следното развитие: ИТИВАРИ > ИТИВАРИ > ИТИВЕРИ > ТИВЕРИ > ТИВЕРЦИ.

3. БРЕНИ, КЕБРЕНИ, БРИАНТИ, БЕБРИКИ. Всички тези племенни имена произлизат от речното име ЕВАР-ЕВРА (НЕВРОС), съдържащо два елемента: 1. Е; 2. BARA [вж. ПП, II, 138].

Праславянски племенни имена, произхождащи от областни названия

Този тип праславянски етноними са се формирали от названията на областите, обитавани от съответните племена.

1. АНГЛИ – това гетско племенно образуване се консолидираше в областта А(Н)ГЛА-А(Н)ГАЛ, която обхващала земи по двата бряга на последния дунавски участък след завоя, „ъгъла“, при дн. град Галац, т.е. Добруджански Буджак и Бесарабски Буджак [ППТ, I, 107].

2. БОКИ, КОСТОБОКИ, САБОКИ, ТРИБОКИ. Тези племена са клонове на начално гетско племе – БОКИ, което се формираше в областта БОКА (приблизително

дн. Буковина), която заемала дял от Източните Карпати, богат на букови гори [ПП, II, 54].

3. БИСАЛТИ – това племе се формирало от БЕСИ, които се преселили на дясното крайбрежие на Долен Стримон в областта АЛТА. Така името на този бески клон добило двусъставна структура, включваща и названието на областта АЛТА [ПП, II, 27].

4. БОТИ – дакийско племе, обитавало поречието на Марисос (Муреш), около прохода БОУТА, при дн. град Дева в Трансилвания. Племенното име е произлязло от названието на областта около прохода БОУТА [ПП, II, 62].

5. КАРСИ – гетско племе, формирало се на Среден Серет около средището КАРСИДАВА [ПП, II, 175].

6. КРЕСТОНИ – племето се формирало в горното поречие на Ехейдор (Галико), в региона на дн. Кукушко. Племенното име КРЕСТОНИ е образувано от областното название KÄRS(A) и съставката DONI (TONI) [ПП, II, 180].

7. ДЕНТЕЛЕТИ (ДАНТЕЛЕТИ) – племето се консолидирило в равнината в региона на дн. град Кюстендил. Това местообитаване определило и названието на племето – DANТА-LETI ‘полянци в края’. Първият елемент на името, DANТА, съставен от представката-предлог DA ‘до’ и корена ANТА ‘край, отдалеченост’, има значение на областно название. Това се потвърждава и от обстоятелството, че този регион днес се нарича КРАИЩЕ (Кюстендилско Краище). Името ДЕНТЕЛЕТИ се е запазило под формата ЗЛЕТИ. Оттук и дн. название на областта между Кюстендил и Щип-ЗЛЕТОВО [ПП, II, 127].

8. МАКЕДОНИ – според моята хипотеза това племенно название, принадлежащо към типа тракийски етноними със съставка DONI-TONI, произлиза от областното название ЕМАТІА: ЕМАТЕ-DONI > МАТЕ-DONI > МАКЕДОНИ. Това име е било носено от местните траки и по-късно е било заето от придошлите заселници, водени от Теменидите, които поставили началото на македонската държавност [ПП, III, 25].

9. МЕДИ – в настоящото изследване това племенно име е обяснено като произлязло от *праслав.* МЕДА ‘межда’. Вероятно така е била наричана долината на река Струма, където обитавали МЕДИТЕ [ПП, III, 34].

Праславянски племенни имена, произлизащи от селищни названия

Праславянските етноними от този тип са твърде малко на брой. Специално внимание заслужава проблемът за племенните названия с наставка *-ensii*, образувани от селищни имена, които е посочил Клавдий Птолемей.

1. АБАНТИ – племе, произхождащо от фокидския град АБА. Името е образувано от селищното име и съставката АНТА. Значение: ‘преселници в края от АБА’ [ПП, I, 27].

2. АПУЛИ – дакийско племе, обитавало земи в поречието на Муреш около дакийското селище АПУЛА [ПП, I, 163].

3. КОЙЛАЛЕТИ – племе с два клона, обитавало средното поречие на Хеброс. Племето се формирало около селището KELE (CILE), при дн. с. Черна гора, Чирпанско. Значение на името: ‘полянци около КЕЛЕ (КОЙЛА)’ [ПП, II, 194].

4. АМИКИ, АМИЦЕНЗИ – дакийско племе, формирало се около селището МИКИЯ (при дн. с. Вецел, окр. Хунедоара) в Дакия. Племенното име е образувано от селищното с представка-предлог А ‘до, при’, срв. *рус.* о, об. Значение на племенното име ‘жители при МИКИЯ’ [ПП, III, 32].

5. БИОЛЕТИ – племе, обитавало равнината около селището БЕОС (БЕОДИЗА) в района на Перинт край Пропонтида. Формата БИОЛЕТИ съдържа селищното име и съставката ЛЕТИ. Значение: ‘БЕИ (БИИ)-полянци’ [ПП, III, 72].

Праславянски племенни имена, произлизащи от планински названия

При този тип етноними основен белег и ориентир за територията на определена племенна структура е бил планински масив. Названието на съответната планина се е превръщало в етноним за местните жители.

1. БЕРИ – племе, обитавало горното течение на река Сазлийка, около планината КАРА БЕР(А), дн. Източна Сърнена гора или Светиилийски възвишения [ПП, II, 14]. Значение на името: ‘планина (гора) БЕР(А)’.

2. КРОБУЗИ (КРОБИЗИ) – племе, обитавало крайбрежието на Варненския залив. Племенното име е получено от названието на тамошната планина КАРА БУЗА, дн. Момино плато (Авренско плато) [ПП, II, 42]. Фонетично развитие: KARA BUZA ‘планина (гора) БУЗА’ – KARABUZI > KRABUZI > KROBUZI > KROBIZI.

3. ТУНИ (ТИНИ), БИТУНИ (ВИТИНИ), МЕДОБИТУНИ (МЕДОВИТИНИ), МАРИАНДУНИ (МАРИАНДИНИ), ТУНАТИ – племена (без последното), преселили се в Мала Азия, чиято първоначална племенна територия се е намирала около

планината DUNAK(S), DONUKA (без наставка – DUNA), дн. Рила. От тази основа на планинското название се формирали петте племенни имена [ПП, II, 41].

4. ПИРОГЕРИ – племе, обитавало земи южно от течението на Хеброс. Названието PIROGERI се състои от два корена: 1. PIRO; 2. GERI. Значение: ‘планинци от ПИР(A), ПИРИ-планинци’. Вероятно името PIR(A) е по-стар вариант на планинското име PIRIN. Възможно е последната форма да е възникнала още в предримско време – от корена PIR(A) и наставката -IN. Последната наставка се среща при тракийски хидроними, срв. OROS-IN(ES), LUG-IN(OS) [ПП, II, 42].

5. БУДИ, БУДАКИ – дакийско племе, формирало се около планината БОДОК, край река Горен Олт, Трансилвания [ПП, II, 64].

6. ЛАЛЕИ (ЛЕЕИ) – предложена е корекция на племенното название – LALEI. Това племе е обитавало поречието на Горна Струма [ПП, III, 7]. Смятам, че племенното име LALEI е свързано с името на планината ЛЮЛИН. Началната форма на това име е била LAL(IN). Възможно е наставката -IN да се е появила още в предримската епоха, срв. по-горе ПИРОГЕРИ-ПИРИН. Фонетично развитие: LAL-IN > LOLIN > LULIN/LJULIN.

Праславянски племенни имена, произлизащи от специфично занятие или облик на племето

1. ВИНКИ – племе около селището ВИНКЕЯ в Горна Мизия, при дн. гр. Смедерево [ПП, II, 79]. Възникването на племенното и селищно име VINKE, VINKA е обяснено като отражение на специфично занимание на местните жители – лозарство и винарство. Коренът VIN(A) ‘вино’ е съществувал в праславянския език далеч преди появата на римляните на Балканите.

2. УЗДИКИ – племе, обитавало земи северно от Хем, между горните поречия на Осъм и Янтра, или Карловското и Казанлъшкото поле [ПП, IV, 157]. Името UZDIKI е получено от основа – нарицателното име UZDA ‘юзда’, и наставка -IKI. Значение: ‘ездачи’. Става дума за племе с добре застъпено коневъдство.

3. КАВКИ – гетско племе, обитавало най-горното течение на река Олт, дн. окр. КОВАСНА [ПП, II, 165]. Името KAVKI е съставено от праславянския корен KAVA ‘кова’ и наставката -KI. Значение: ‘ковач’. Явно КАВКИТЕ са се били специализирали в занимания с металодобив и металообработка.

4. ДИИ (ДИОБЕСИ, ДИГЕРИ) – варианти на племенното название на планинските БЕСИ [ПП, II, 22]. Последните обитавали горното течение на река БЕСА (МЕСТА) и Западните Родопи. Трите варианта на племенното име съдържат корена DI. Изказах предположение, че този корен може да е свързан с култа към бог ДИОНИС. Известно е, че БЕСИТЕ са поддържали светилището на този бог. Следователно названието, съдържащо праславянския корен DI ‘ден, светлина; дивен, божествен’, отразява тези специфични за планинските БЕСИ (ДИИ, ДИОБЕСИ, ДИГЕРИ) култови практики.

5. ВАРВИ (ВОРОВИ), ВЕРВИАНИ. С името VARVI (VOROV) е възстановена малка племенна структура в трибалските земи (дн. Врачанско) [ПП, II, 78]. Племенното име произлиза от праславянския корен VARV ‘врѣв’. Известно е и източнославянско племе VERVIANI. У източните славяни терминът VERV има значение ‘семейна община’. Вероятно подобно значение е имало и племенното име VARVI-VOROV от трибалските земи. С други думи, това племенно название отразява белег, особеност на дадена социална структура.

6. КИКОНИ – племе, обитавало Беломорското крайбрежие между устията на Нестос и Хеброс [ПП, II, 191]. Относно произхода на племенното име изложих предположението за връзка с речното име KIKON, по-късната KOKINOPOTAMOS (от гр. κόκινος ‘яркочервен’), дн. КЪЗЪЛДЕРЕ (от тур. KIZIL ‘червен’), десен приток на Марица.

Съществува и друга възможност за обяснение на племенното име KIKONI. Тази структура съдържа два елемента: 1. KIK – основа; 2. ONI – наставка. Коренът KIK съвпада с *бълг.* КИК, КИЧУР ‘снопче коса’. В българските земи до освобождението през 1878 г. е бил запазен обичаят мъжете да остригват (обръсват) главите си и да оставят на върха КИК, сноп дълга коса. Смятам, че този обичай е бил запазен от праславянско (тракийско) време. Такъв вид са имали мъжете от тракийското племе АБАНТИ [вж. ПП, I, 27]. Така са описани и руските воители на княз Светослав, а и самият княз (X век). Такъв вид са имали и казаците в Южна Русия и Украйна.

Смятам, че думата КИК е съществувала още като праславянски корен KIK. От него се е развила производната KICUR със същото значение. KIK с наставка -UR и преход K > Ć: KIK-UR > KICUR. Срв. МЯХ-МЕХУР, СЛАД-СЛАДУР. Кика ‘перчем’, *диал.* кикя ‘перчем’, *стбълг.* кыка ‘косъм; влакно, нишка; коса, перчем’, *срхр.* кіка ‘коса, перчем, кичур коси над челото на мъж’, *словен.* kika, kêka, kêčka ‘буйна коса’, *рус.* кика ‘старинен женски накит за главата във вид на полукръг; диадема над челото’,

чеш. *kyka*, *kštice* ‘перчем, кичур коса’, *словаш. kečka*, *стпол. kszczycaq* *праслав. *kykA*. От *ие.* корен **kã-k-*, **keu-k-*, **(s)ku*, **qe* ‘крив’ [БЕР, 2, 356–357]. Кичур ‘китка, грозд, чепка; снопче трева, плодове, коса, конци’, от *стбълг. кыка* ‘кичур коса над челото’ [Пак там, 406–407].

Следователно племенното име КИКОНИ, при такова обяснение, отразява мъжката прическа у това племе – КИК.

7. МУГИЛОНИ – според мен това племе се е формирало между 10 г. пр.Хр. и 10 г. сл.Хр. в междуречието Одер-Елба от тракийски изселници, напуснали южнодунавските земи. Племенното име произлиза от *праслав. MAGULA* ‘могила’. МУГИЛОНИТЕ били наречени така заради обичая си да издигат надгробни могили. Техни наследници сред полабските славяни били МОГЕЛИНИТЕ около средището им МОГИЛИНА.

Праславянски племенни имена, които отразяват природно-географски дадености

Този тип етноними включва онези названия, които отразяват определени особености на природната среда, в която живее съответното племе.

1. ПОЛОНИ, ТРИПОЛИ. Племето POLONI обитавало източната полустепна зона на дн. Мунтения около племенното средище POLONDA(VA) [ПП, III, 43]. Клон от това племе били ТРИПОЛИТЕ, населяващи по-южен регион на Мунтения около селището TRIFUL (TRIPOL). Племенното име POLONI се състои от основа POL и наставка -ONI; TRIPOLI – съответно от основа POL и съставка TRI ‘отсрещни, отвъдни’. Праславянският корен POL(A), получен от по-стара форма PAL(A), е тъждествен с думата POLE в славянските езици, имаща значение ‘равнинна област’. Двата етнонима, POLONI и TRIPOLI, съответно означават ‘поляни’ и ‘отвъдни поляни’.

2. СЕРДИ – племето обитавало централната, средищна част на Софийското поле [ПП, III, 49]. Името SERDI произлиза от *праслав. SÄRD*, изяснил се във вариантите SARD и SERD ‘среда’. Този корен е добре представен в славянските езици със или без метатеза. Значение на племенното име SERDI: ‘средяни’.

3. КОРАЛИ, ГУРАЛИ – племето КОРАЛИ се формирало в планинските области ГОРИЛОВО (Тузлука) и ГЕРЛОВО [ПП, II, 196]. Племенното име KORALI съдържа

основа KOR(A) и наставка -ALI. Коренът KARA ‘планина’ е запазен в славянските езици. Названието KORALI-GURALI има значение ‘планинци’.

4. ГАГАНИ – племе, обитавало най-горното поречие на Тибискус (Тимиш) в Дакия [ПП, II, 81]. Племенното име GAGANI е съставено от: 1. GAG – основа; 2. -ANI – наставка. Праславянският корен GAG се е развил в славянската дума GAZ и означава ‘брод, газило’. Следователно племенното име GAGANI означава ‘жители при гага (брода); бродници’, откъдето е възникнало и племенното название ГАГАНИ.

Племенни названия от този тип са възниквали и от други праславянски природно-географски термини – MAL ‘бряг’ [ПП, IV, 17] – СМОЛЯНИ, АМАЛИ; BERG ‘бряг’ [ПП, III, 98]; BALTA ‘блато’ [ПП, III, 88]; BERT ‘бърдо’ [ПП, III, 98]; BURD ‘брод’ [ПП, III, 100]. По-късно те имат съответствия в славянската терминология и по същия начин се създават славянски племенни и жителски имена.

ПРАСЛАВЯНСКИТЕ ПЛЕМЕНА

Част V-2: ТРАКИ И СЛАВЯНИ (Заключение)

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ПЛЕМЕНА

1. АЛБАНИ (АРМЪНИ)
2. БРИГИ, ФРИГИ
3. КОМ, КОМИДАВА
4. ПЕЛАСГИ
5. ПЕОНИ, ПИЯНЕЦ
6. САБАР, САИ (СЕНСИИ), САБАРИ, СЕВЕРИ, СЕВРЮКИ, САЯНИ
7. ШАР, ДАСАРЕТИ, САСАРЕТИ

II. ПРАБЪЛГАРСКИ ПЛЕМЕНА И РОДОВЕ В ДУНАВСКА БЪЛГАРИЯ

1. АЛЦИАГИРИ
2. АСИ, АСИАНИ, АСЕНЕВЦИ
3. БАРСИ (ПЕРСИАНИ, БЕРЗИТИ?)
4. БЕЛЕНДЕРИ
5. КАНГАРИ, ЧАНГЪИ
6. КАСПИ, КАСПИЧАНИ
7. КОЧАГИРИ
8. КУБИАРИ
9. КУРИГУРИ
10. САБИРИ
11. САРМАТИ, ШЕРЕМЕТ
12. СЕВЕРНОДУНАВСКИ БЪЛГАРСКИ ФОРМАЦИИ ПРЕЗ XI–XII В.
13. СЕКЕЛИ, ШКЕИ
14. СЕМЕНДЕРИ
15. СИНДИ, СИНДЕЛ
16. СОГДИ-САГУДАТИ
17. ТАМИ
18. ТЕРТЕР

III. ПРАСЛАВЯНСКАТА ЦЪРКВА

1. КАЛОСТАРИ-КАЛУГЕРИ
2. КАЛОСТАРИ-КАЛУШАРИ

3. ХАР(А)-ХОРС

IV. ПРИЛОЖЕНИЯ

Показалец на етнонимите към част III (Л-Я)

Показалец на географските имена към част III (Л-Я)

Показалец на личните имена към част III (Л-Я)

I. ПЛЕМЕНА

1. АЛБАНИ, АРМЪНИ

Антични източници отбелязват в земите на илирите и град ALBANOPOLIS, попадащ в днешните албански земи. Тук ще се опитам да проследя развитието на предполагаем съответен етноним ALBANI до периода на късното средновековие.

ALBANI > ARBANI > ARBANASI – название на албанците през османския период

ALBANI – област ARBAN

ALBANI – област ELBASAN

ALBANI > ARBANI > ARBANASI > ARBARAŠI > ARBÂREŠI – в случая наблюдаваме явлението ротацизъм – преход N > R между гласни, а също и прехода L > R. АРБЪРЕШИ били наричани албанските преселници от XV–XVIII в. в Южна Италия. Тяхната област носела названието АРБЕРИЯ. Смятам, че това наименование също произлиза от етнонима АЛБАНИ:

ALBANI > ARBANI > ARBARI > ARBARIA > ARBÂRIA (ARBERIA)

АРБАНИТИ (АРВАНУТИ) – гръцко название на албанските заселници в областта Атика и на островите Евбея, Саламин и Спецес. То очевидно произлиза от етнонима АЛБАНИ: ALBANI > ARBANI > ARVANI (B > V в гръцкия език) > ARVANITI (ARVANOTI > ARVANUTI). От варианта ARVANUTI е получено турското название ARNAUTI, добило широко разпространение в балканските земи.

ALBANI > ARBANI > ARMANI > ARMÂNI – название на власите в Южна Македония и Епир. Предложеното тук обяснение за произхода на етнонима АРМЪНИ дава съвсем различен отговор на проблема в сравнение с поддържаната досега теза. Съгласно последната названието АРМЪНИ, което е самоназвание на македоно-епирските власи (куцовласи, цинцари – названия у българите), произлизало от етнонима РОМАНИ, т.е. римляни. Смятам, че фонетичната промяна ROMANI > ARMÂNI е трудно доказуема, а изкуствено създаденият научен термин ARUMÂNI (Г. Вайганд) с оглед утвърждаването на тази теза е несъстоятелен.

Показаният по-горе фонетичен път на преходите на етнонима ARMÂNI е в съгласие с установените фонетични закономерности в албанския език и румънските диалекти. Така става ясно, че всъщност самоназванието на македоно-епирските власи – АРМЪНИ, е просто променена форма на етнонима АЛБАНИ.

Това обстоятелство показва, че албанци и власи са се формирали в условията на съжителство в западните дялове на Балканите, включващи дн. БЮР Македония и Албания с последващо разселване в дн. Северна Гърция и Югозападна България.

Вече имах повод да очертая някои страни на този етногенетичен процес при албанци и власи във връзка с обособяването на общ лексикален фонд за двата езика от праславянски (тракийски) произход [вж. ПП, IV, 24–28]. По отношение на етнонимите, използвани за албанците от съседните народи, а именно АРБАНАСИ, АРБЪРЕШИ, АРВАНИТИ и АРНАУТИ, по-горе показах, че те произлизат от етнонима ALBANI и корена ALBA. Общото наблюдение за албанските етноними, което бих формулирал, е, че те водят етимологично към илирийското племенно име АЛБАНИ и селищното име АЛБАНОПОЛ.

2. БРИГИ, ФРИГИ

Предложеният тук анализ засяга проблема за формирането на племето БРИГИ-ФРИГИ от гледна точка на етимологията на племенното име. От източниците е известно, че БРИГИТЕ първоначално са обитавали земи отсам Протоците, т.е. в Европа. След преселението им в Мала Азия те станали известни с името ФРИГИ.

По отношение на началния вариант на племенното име – BRUGI (BRIGI), бих свързал произхода му с речното име ERUGON (ERIGON), дн. река Черна, приток на Аксий (Вардар). Речното име се състои от: 1. основа ERUG; 2. наставка -ON.

Племенното име е получено от корена ERUG с представка-предлог P(A), *бълг.* по, при следното развитие: PA-RUGI > PRUGI > BRUGI. Значение: ‘жители по (река) ERUG(ON)’. В съгласие с това обяснение за произхода на името бих предложил следната възстановка за етногенезиса на това племе, което е било част от тракийската общност. Представената тук структура на името го включва в праславянската типология на племенни имена [вж. ПП, V]. Първоначалното племенно образувание било създадено в долината на река ЕРУГОН (Черна); по-късно то разширило властта си над съседни племена. Така възникнала по-голямата племенна общност, носеща името на водещото племе – БРУГИ.

БРУГИТЕ се преселили в Мала Азия и там името им добило формата ФРУГИ (ФРИГИ). В хода на цялостното изследване можах да установя и други случаи на подобен фонетичен преход P > F и съответно B > F при колебание B-P. Примери за преход P > F: името ОРФЕЙ може да се изведе от племенното име ARPA > ORPA: ORPA > ORFA(S) [ПП, I, 186]; име на гетско селище, представляващо етноним TRIFUL от TRIPOLI [ПП, III, 44].

По-късен източник споменава племето BRIZI в района на Халкидическия полуостров. Очевидно става дума за част от БРИГИТЕ, които останали в старите си жилища. Тук промяната е $G > Z$ пред мека гласна – тя е добре засвидетелствана в славянските езици, срв. *бълг.* печенеги, *остар.* печенежи.

5. КОМ, КОМИДАВА

Обект на анализ в този параграф са група топоними, разположени в три гнезда. Обединяващ елемент за тях е коренът КОМ, съдържащ се в тяхната структура.

Първото гнездо обхваща територия около старопланинския връх КОМ.

1. КОМ – връх в Западна Стара планина
2. СКОМЛЯ – река, вливаща се в Дунав. Началото ѝ се намира в подножието на връх КОМ
3. СКОМЛЯ – село, разположено до едноименната река
4. КУМИДАВА – селище в района на Найсос (Ниш) край южните подстъпи към връх КОМ
5. КОМИДАВА – селище в Дакия, отъждествявано с археологически следи при дн. румънски град Ръшнов
6. КОМЛЯ – река в дн. Южна Трансилвания (Траянова Дакия)
7. КОМБУСТИКА – антична римска крепост със селище в района между връх КОМ и Дунав
8. КОМОЩИЦА – село, разположено в района северно от връх КОМ
9. КОМЩИЦА – село, намиращо се от южната страна на Старопланинската верига в подстъпите към връх КОМ
10. КУНОВИЦА – средновековно название на западния дял на Стара планина, доминиран от връх КОМ.

Дори и бегъл оглед и сравняване на изброените по-горе топоними показват, че едната група териториално са съсредоточени около най-високия връх в Западна Стара планина (Хемус) – КОМ. Макар да липсват данни за съществуването на това название в античността, смятам, че то е с тракийски (праславянски) произход. Запазената до днес форма КОМ е била название на този старопланински масив още в предримската епоха. Доказателство за това са двете селищни имена, засвидетелствани през римския период – KUMIDAVA, KOMBUSTIKA. Тези селища се намирали недалеч от връх КОМ.

KOMIDAVA (в Дакия) – името е съставено от два елемента: 1. КОМ(I); 2. DAVA ‘крепост’. Значение: ‘крепост при КОМ’, ‘крепост на КОМИТЕ’.

Същият анализ се отнася и за названието на старата крепост KUMIDAВА, разположена от южната страна на КОМ. Промяната е настъпила поради прехода $O > U$.

За KOMBUSTIKA (Combustica) предлагам следната структурна схема: 1. основа – корена КОМВ; 2. сложна наставка, състояща се от наставките -UST и -ІКА. За корена КОМВ смятам, че това е видоизменена форма на началното име КОМ (КОММ) при преход $M > B$: КОММ > КОМВ. Наставката -USTA е получена от -OST(A) при преход $O > U$. Изглежда тя произлиза от формата -OSK(A). Така първоначалният вид на селищното име е бил КОМОСК(A). Наставката -ІКА е по-късно добавена.

Цялостното развитие на името изглежда така: КОМ: КОМОСК(A) > КОМОСТ(A) > КОММОСТ(A) > КОМБОСТ(A) > КОМБУСТ(A) > КОМБУСТИКА. Смятам, че запазеното до днес селищно име КОМОЩИЦА е тъждествено с античното название КОМОСК(A)-КОМБУСТИКА: КОМОСТИКА > КОМОŠТИКА > КОМОŠТИСА при преход $ST > ŠT$ и съответно в наставката -ІКА > -ІСА. Селищата, носещи едно и също име – КОМОЩИЦА и КОМЩИЦА, от двете страни на връх КОМ, са възникнали още в предримската епоха с името КОМОСК(A), или с. КОМЩИЦА (в Софийска област) е създадено в резултат на по-късно преселване от северната КОМОЩИЦА.

Речното име SKOMLJA също произлиза от названието на планинския връх КОМ. Появата на начално S бих обяснил като праславянски предлог-представка S(A) (*бълг.* с, със), имащ значение ‘от’, т.е. река, идваща от връх КОМ. В името се е появило и епентетично L – обичайно след В-М-Р и пред мека гласна, срв. ZEMJA-ZEMLJA.

Цялостно развитие на речното име от корена КОМ: КОМ > КОМЈА > КОМЛЈА > SKOMLJA. Праславянският корен КОМ фонетично и смислово е сроден с думите куп, купа, кубе, при преходност М-В-Р. Значение: ‘натрупана маса; купчина; грамада’, което е съвсем логично и подходящо за название на планински връх.

Съществуването на предримска КУМИДАВА в подножието на КОМ подсказва възможността местните траки да са имали своя племенна структура, носеща името на доминиращия връх и на реката, започваща от него – КОМИ. Проблемът се разширява от факта на съществуването на град КОМИДАВА в Траянова Дакия и на река КОМЛЈА пак там, в дн. Трансилвания. Най-логичното тълкуване на тези обстоятелства е, че двата топонима в Дакия са следа от преселение на траки (праславяни) – КОМИ – от района на връх КОМ и река SKOMLJA при римското завоевание на Мизия през 29 г. пр.Хр. – 15 г. сл.Хр.

Етнонимът КОМИ не е засвидетелстван в антични източници. Евентуална по-късна форма с наставка -ANI – KOMANI-KUMANI – съвпада с названието на куман-

ските племена, появили се в този район през XII–XIII в. Смятам, че съществуването на праславянско племе КОМИ преди римското завоевание в областта около връх КОМ и река СКОМЛЯ засега остава хипотеза. При все че появата на същото селищно и речно име в Дакия е могло да стане по-скоро вследствие на преселване.

Относно планинското название на Западна Стара планина – КУНОВИЦА – смятам, че то произхожда от името на връх КОМ с добавена сложна наставка и след преход $M > N$ (срв. MESAMBRIA > NESEBAR) КОМ > КОМОВА > КОМОВИКА > КУМОВИКА > КУНОВИКА.

Третото гнездо за този вид топоними е маркирано от две названия в Беломорието. Става дума за южния родопски връх КОМ и името на град КОМОТИНИ (Гюмюрджина), намиращ се недалеч от този връх. Възможно е селищното име да е възникнало от планинското с прибавени две наставки – то има структура на племенно название.

Във връзка с праславянския корен КОМ и селищното име КОМОСКА(А), дн. КОМОЩИЦА, бих припомнил името на дакийския владетел КОМОСИК. Също така и българските лични имена КОМНО, КОМНА.

4. ПЕЛАСГИ

Тук представям опит за обяснение на етнонима PELASGI. Приемам следната структура за названието: 1. основа – корена PEL(A); 2. наставка -ASKI > ASGI.

PALESTIN е по-старо название на река СТРИМОН. Виждам следната структура: основа – корен PAL(A), двусъставна наставка -ASTIN, състояща се от: 1. -ESK > EST; 2. -IN. Първоначален вид – PALESK (или PELESK): PALESK > PALESKIN > PALESTIN (промяната ESK > ESTE е добре засвидетелствана в старобългарските текстове). Следователно етнонимът PELASGI (PELASKI) може да се изведе от по-ранния вариант на речното име PALESK при колебание А-Е (от звука Ä) или при обръщането Е-А > А-Е. Това обяснение дава основен довод да се мисли, че ПЕЛАСГИТЕ са се формирали в поречието на СТРИМОН (PALESTIN) и носят това по-старо име.

PELAGONIA е област в Повардардието. Предполагам съществуването на племе PELAGONI. Името се състои от два корена – 1. PELA ; 2. GONI. Предлагам хипотезата GONI да е производна форма от DONI. Последната лексема е форманта при образуването на един тип тракийски племенни имена (с DONI-TONI) [вж. III, V-1]. Тези разсъждения ми позволяват да предполагам по-ранен вариант на етнонима PELAGONI, а именно PELADONI (с преход $G > D$). Той произхожда от корена PELA и съставката

DONI. В случая PELA може да е речно име – най-старият вариант на PALESTIN (Струма): 1. PELA ; 2. PELASK ; 3. PALESKIN ; 4. PALESTIN.

PELISTER. В областта PELAGONIA и до днес е запазено името на планинския връх PELISTER. Предлагам следния структурно-семантичен анализ на името. Основа PELIST и наставка -ER. От своя страна формата PELIST е сравнима с речното име PELEST(IN)-PALESTIN. В настоящото изследване бяха осветлени множество случаи на употреба на наставката -AR при варианти на речни имена, и съответни планински названия [срв. ASKA-ASKAR-SAKAR – ПП, I, 207–212]. Следователно племенното име PELAGONI и планинското название PELISTER са сродни с речното име PALEST(IN), съответно с племенното име PELASGI : PELESK > PELISK > PELISKER > PELISTER.

PELA – град, столица на Македонското царство.

PELOPONES – название на по-късната Морея. Епоним е PELOPS. Обща основа на двете названия е именният вариант PELOP. За него бих дал следното обяснение: състои се от два корена – 1. PEL(A) ; 2. OP(A). Отговаря на типа тракийски речни названия, съдържащи съставката APA (> OPA) ‘вода, река’ [вж. ПП, III, 84–87; V-1]. В такъв случай PELOP(A) като речно название може да е вариант на началното речно име PELA (PALESTIN – Струма).

И така, вижда се, че групата хидроними, ороними и етноними, съдържащи начален корен PEL(A), е генетично свързана с по-ранен вариант на речното име PELESK (дн. Струма), от което произлиза и племенното име PELASGI. Географското разпределение на представените названия съвпада с териториите, където е засвидетелствано присъствие на ПЕЛАСГИ. Структурата на анализиранията названия и морфологичните съставки са тракийски. Следователно предложеният тук разбор сам по себе си е доказателство за езиковата близост между двете общности ТРАКИ и ПЕЛАСГИ.

5. ПЕОНИ, ПИЯНЕЦ

Относно произхода на етнонима PAIONI предлагам следното обяснение. Структура: от речното име AION (АЙОН, ЕЙОН) – по-старо наименование на СТРИМОН, запазено в едноименен град при устието на реката. На друго място показах, че племенното име ЕДОНИ произлиза от същото речно название [ПП, II, 145–147].

1. Основа – речното име AION; 2. представка-предлог PA, ‘по’: PA-AION > PAIONI. Значение на името: ‘жители по река AION’. Изводът от това тълкувание е, че ПЕОНИТЕ са се формирали в поречието на река АЙОН (Струма) и носят нейното име. Названието PAIONI е тракийско (праславянско). Доказателство за присъствието на ПЕ-

ОНИ по Струма са данните за СИРИОПЕОНИ [вж. ПП, IV, 133–136]. Вероятно ПЕОНИТЕ са разширили своето влияние на запад към долината на Аксий (Вардар) и са наложили името си на цялата област – ПЕОНИЯ. Проблемът за етническия облик на пеонските племена – тракийски, илирийски, специфичен (обособен), може да бъде решен чрез интердисциплинарен подход с водеща роля на ономастиката – топонимия, лични имена. Струва ми се, че анализът на имена на местни жители, отбелязани в надписи от римската епоха, ще бъде решаващ за този проблем. Ако преобладават тракийски лични имена, то ПЕОНИТЕ би трябвало да бъдат включени в тракийския етнос.

Едно свидетелство за съдбата на ПЕОНИТЕ в късната античност е названието на областта ПИЯНЕЦ. Отдавна – и смятам с пълно основание – произходът на това название е свързан с етнонима ПЕОНИ, което дължим на бележития изследовател Йордан Иванов. Очевидно част от ПЕОНИТЕ в тези краища на Вардарска Македония са запазили името си и след славянското заселване (завръщане в прародината) през VII в. Получили името ПИЯНЦИ, което е вариант на предишното ПЕОНИ, те станали част от формиралата се през VII–X в. общност на българските славяни. В края на VII в. те били включени в състава на Куберова България, а в средата на IX столетие вече били част от Дунавска България – обединение на Аспарухова и Куберова България.

Областта ПИЯНЕЦ днес е разделена от границата между България и БЮР Македония. По-голямата част от пиянешките села, включително средището на областта – Царево село (дн. гр. Делчево) и гр. Пехчево, са на територията на Македония. През османския период голяма част от ПИЯНЦИТЕ били ислямизирани, като запазили българския си език. Пиянешкият говор носи белезите на югозападните български диалекти.

6. САБАР, САИ (СЕНСИИ), САБАРИ, СЕБЕРИ, СЕВРЮКИ, САЯНИ

В дн. Мунтения (Румъния) протича река САБАР. По описанието на Клавдий Птолемей този район е бил обитаван от дакийското племе СЕНСИИ (SENSIOI). Тук предлагам следния съпоставителен анализ.

Речно име SABAR. Структура: 1. SA; 2. BAR(A). Първата част на името произлиза от праславянския корен ASA ‘вода, река’. Втората част е праславянската дума VARA ‘река’. Първоначална форма – ASABARA, като ASA е собствено име. Следва изпадане на началната и на крайната гласна A: ASABARA > SABARA > SABAR. Срв. вариантите на речното име KOLUBARA-KOLUBAR в дн. Сърбия.

Племенно име. Произлиза от вариант на речното име SABAR, който е по-ранен и съдържа само корена ASA: ASAI > SAI (изпадане на начална гласна A). Кл. Птолемей

е записал името на това дакийско племе от поречието на SABAR като SENSIOI. Този етноним е образуван с характерната наставка -ENSI. Друг вариант на племенното име е получен от формата на речното име SABAR(A) > SABARI. Кл. Птолемей споменава племе SAVARI на изток от река ТИРА (Днестър). Смятам, че това са преселили се от Дакия SABARI, които се установили като антско племе на лявото крайбрежие на Днепър. По-късно това име приема формата SEVERI.

Следователно до 106 г.сл.Хр. в поречието на река SABAR са обитавали две дакийски племена (или два клона на едно племе) – SAI и SABARI. По същата схема са формирани племенните имена на SAI и SAPAI в Беломорието. Те произхождат от два варианта на речното име – ASA и (A)SAPA. Тук вместо съставката BARA (Дакия) срещаме съставката APA [вж. ПП, III, 84–87].

Смятам, че присъствието на SAVARI при река Днепър след 106 г.сл.Хр. е засвидетелствано и през IV в. Предлагам следната етимология на името SAFRAK. Сафрак и Алатей били готски предводители при преселението на готите в балканските провинции на Източната Римска империя. Името SAFRAK е обяснявано като сарматско. Смятам, че Сафрак е прозвище, идващо от етнонима SAVAR, образувано с наставката -AK : SAVAR-AK > SAVRAK > SAFRAK. По форма то е близко до SEVRJUKI (ед.ч. SEVRJUK). СЕВРЮКИТЕ са потомци на СЕБЕРИТЕ, запазили се като етнографска група до XVIII в.

А името на другия готски вожд – ALATE(US) – свързвам с етнонима ALTINI. Както показах, АЛТИНИТЕ са праславянско племе, преселило се от река ALTA (дн. Олт) на река Днепър, в съседство със SAVARI (SEVERI) [ПП, I, 64].

ALTA > ALATA > ALATE(US).

Следователно въз основа на тези етимологични тълкувания може да се предполага, че вождовете SAFRAK (SAVRAK) и ALATE(US) са командвали конни отряди, съставени от бойци на антските племена SAVARI (SEVERI) и ALATI (ALTINI). Към 378 г., под натиска на хуните, те се придвижили заедно с готите към Дунава. Изглежда SAVARI (SAVARI) и SAI са се установили на Днепър в две обособени зони.

За това говори обстоятелството, че до XVIII в. тези земи са обитавали две етнографски групи – СЕВРЮКИ и САЯНИ. Двете названия са варианти на ранните етноними SEVERI и SAI, образувани с помощта на наставките -JUKI, -ANI, -AKI > OKI > UKI > JUKI; SEVER-JUKI > SEVRJUKI.

При САЯНИТЕ името е получено чрез прибавяне на наставката -ANI: SAI-ANI > SAJANI.

СЕВЕРИТЕ (СЕВЕРЯНИ, СЕВЕРЦИ) по Днепър са едно от антските племена, които по-късно били включени в състава на Киевска Русия. В началото на VII в. част от тях се преселили на юг от Дунав в дн. Североизточна България, която била средищна територия в Дунавска България на Аспарух.

Предполагам, че племето САИ-САЯНИ, което останало в сянката (подчинение?) на СЕВЕРИТЕ, е обитавало района с център град СЕВСК. Името на това селище и на река СЕВ според мен може да се изведе от племенното име САИ: SAEV (град) > SAEVESK > SEVESK > SEVSK.

Възможно е група СЕВЕРИ (част от българските СЕВЕРИ?) да са се установили в т.нар. Северински Банат (дн. Румъния) около крепостта СЕВЕРИН (Турну Северин).

7. ШАР, ДАСАРЕТИ, САСАРЕТИ

Антични източници споменават сред илирийските племена ДАСАРЕТИ и САСАРЕТИ. Изследователите споделят мнението, че териториите, заемани от двете племена, са се намирали в южното и северното подножие на дн. Шар планина. Последната е отъждествявана с античното планинско име СКАРДОС. Тук предлагам етимологичен анализ на двете племенни имена в съпоставка с това планинско название.

Племенното име DASARETI има следната структура:

1. DA отговаря на представка-предлог, съвпадащ с праславянския (тракийски) предлог DA, *бълг.* ‘до’; 2. основа SAR; 3. наставка -ETI.

За племенното име SASARETI: 1. SA представка-предлог, тждествена с праславянския предлог S(A), *бълг.* ‘с, със’; *диал.* ‘со’; 2. основа SAR; 3. наставка -ETI.

Вижда се, че и при двете племенни имена основата е една и съща – SAR (SSAR). Тя съвпада с днешното название на Шар планина. ДАСАРЕТИ и САСАРЕТИ са заемали земи в съседство с дн. Шар планина. Следователно названието ŠAR не произлиза от оронима SKARDOS. Според мен такава фонетична промяна не може да бъде доказана и дори само от лингвистична гледна точка тази теза е неубедителна: SK > Š (?); RD > R (?).

Предложеният структурен анализ на двете племенни имена ми позволява да изведе следното смислово съдържание:

DASARETI – жители до планината Шар

SASARETI – жители от, при планината Шар.

Наставката -ETI е наред с -ATI най-разпространеният тип за илирийските племенни имена. Това тълкувание на имената дава нова насока в изучаването на илирийс-

кия език и ономастика. Постига се морфологично деление на две илирийски имена, като се обособяват два предлога – DA и SA, които влизат в структурата на названията като представки. Така показаният строеж на двете илирийски имена е еднакъв със строежа на един от основните типове тракийски (праславянски) имена. Този тип се състои от предлог, основа и наставка. При двете илирийски племенни имена основата е планинско име – ŠAR (Шар). Особено важно е обстоятелството за съществуването на еднакви предлози – DA и S(A) в тракийския и илирийския език.

II. ПРАБЪЛГАРСКИ ПЛЕМЕНА И РОДОВЕ В ДУНАВСКА БЪЛГАРИЯ

При формирането на българските славяни бих отбелязал два основни момента.

1. Групата на българските славяни (наричани от някои изследователи югоизточни славяни) заела някогашната праславянска (тракийска) територия от двете страни на Дунав.

2. Спояващ фактор при обособяването на българските славяни, а по-късно и на българската народност били прабългарите, заселили се на Долен Дунав в края на VII в. Този етнически модел се различава от начина на формиране на другите общности (чешки, полски, сръбски, хърватски славяни), където обединяващ елемент е едно измежду племената от съответната група. Неговото име се налагало като етноним на новосформирания народ и съответно като название на страната (държавата). Така ЧЕСИТЕ (ЧЕ-ХИ) се наложили над горнополабските славянски племена и създали чешката народностна общност и държава [ПП, IV, 159–166]. Висленско-одерските ПОЛОНИ (ПОЛЯНИ) застанали начело на тамошните славянски племена и положили основите на полската държавност [ПП, III, 43–45].

Към 670 г. на Долен Дунав се установили прабългари, водени от Аспарух и Кубер. Те произхождали от пределите на Стара Велика България. Тук представям прабългарските племенни и родови групи, за чието настаниване в долнодунавските земи открити съответни свидетелства и следи.

1. АЛЦИАГИРИ

Представих тезисно това прабългарско племе в ПП, III, 164–165. Виждането ми се основава върху връзката УЛЦИНДУРИ-АЛЦИАГИРИ-прабългари на Алцек-Алциок. Последните, след като напуснали Стара Велика България, стигнали до Панония (очевидно заедно с Куберовите прабългари) и оттам се насочили към Италийския полуостров. Относно присъствието на АЛЦИАГИРИ в пределите на Дунавска България бих посочил селищното име АЛЧЕДАР в Прутско-Днестърското междуречие. В района на селището са проучени ранносредновековно градище и некропол, които следва да се свържат с тамошно прабългарско население.

Йорданес споменава АЛЦИАГИРИТЕ във връзка с хунското нашествие през IV в. На друго място той определя земите на АЛЦИАГИРИТЕ в близост до Херсон.

Относно присъствието на КУТРИГУРИ (КОТРАГИ), ОНОГУРИ, ОНОГУНДУРИ в Дунавска България специално внимание заслужават данните от епархийските списъци.

2. АСИ, АСИАНИ, АСЕНЕВЦИ

Много изворови данни от периода I–XIV в. съдържат сведения за голямата племенна група на АСИТЕ в Северен Кавказ и Северното Черноморие. АСИТЕ принадлежат към ираноезичната сармато-аланска общност. Редица историци разглеждат названието АСИ като синоним на етнонима АЛАНИ. За присъствието на АСИ-АСИАНИ в Дунавска България свидетелстват някои топоними, като името на град Яш (рум. Iași, рус. Яссы) в Румънска Молдова. АСИ-АСИАНИ (славянизирана форма с наставка -ANI) обитавали Бесарабския Буджак, който влизал в територията на Дунавска България още по времето на Аспарух. Смятам, че много от късните езически некрополи (X–XIV в.) на територията на Румънска Молдова и Прутско-Днестърското междуречие (Република Молдова) са оставени от АСИТЕ.

Тук бих желал да изложа тезисно хипотеза за произхода на рода АСЕНЕВЦИ. Ще започна с етимологията на личното име АСЕН (варианти ASJAN, ASAN). Смятам, че това име е възникнало като прозвище от етнонима ASIANI – славянизирана форма на началния вариант ASI. Три варианта на славянската наставка – -ANI, -ENI, -JANI, създават три разновидности на етнонима – ASANI, ASENI, ASIANI (ASJANI), и съответно в ед.ч. при прозвището-лично име – ASAN, ASEN, ASJAN. Точно тези три варианта на името на основателя на Второто българско царство се срещат в изворите. Това е лингвистичното доказателство за произхода на личното име АСЕН от етнонима АСИ-АСИАНИ.

Наративните източници за АСЕНЕВЦИ недвусмислено говорят за връзки на тази владетелска фамилия с отвъддунавските земи, обитавани от АСИТЕ, а също и от кумани. Куманската католическа епископия (сетнешна Милковска), основана от унгарски мисионери в началото на XIII в., се е намирала в съседство със земите на АСИТЕ (с център Яш). АСЕНЕВЦИ поддържали съюзни отношения с куманите и използвали тяхната конница при сблъсъците си с Византия и Латинската империя. Принуденият да емигрира Иван II Асен намерил прибежище в Бърлад, град в земите на кумани и АСИ (в дн. Румънска Молдова). Поради узурпирането на трона от страна на Борил, Иван II Асен напуснал Търново. Смятам, че установяването му точно в Бърлад съвсем не е случайно. Явно там той е имал роднини и близки, които са му осигурили убежище. Именно с помощта на бърладци, кумани, а вероятно и АСИАНИ той възвърнал трона си.

Представените по-горе обстоятелства за мен са съществени доводи и ми позволяват да формулирам (хипо)тезата за произхода на АСЕНЕВЦИ от АСИТЕ-АСИАНИ в отвъддунавските земи. Вероятно Асен и неговите братя са били от АСИАНСКИ (АС-

КИ) род, обитаващ дн. Румънска Молдова (Бесарабски Буджак). АСЕНЕВЦИ – или може би още техният баща – се преселили на юг от Дунав в земите на империята към средата на XII в. Там те получили като владение (прония) земи около селището Търново, разположено на река Янтра [за праславянската АТARNA вж. ПП, I, 225]. Известният надпис на колона в църквата „Св. Четиридесет мъченици“ показва, че АСЕНЕВЦИ са имали съзнанието за принадлежност към стария български род и владетелска династия на Дунавска България. Те произхождали от Бесарабския Буджак [северния дял на АНГЛА-ОНГЪЛА – вж. ПП, I, 101–103], който станал началното ядро на обособяващата се Аспарухова България, наследник на Стара Велика България.

Тук бих посочил още данни, свидетелстващи за специалните връзки на АСЕНЕВЦИ с отвъддунавските земи, обитавани от АСИ-АСИАНИ. Според сръбски извори, по време на войната между Михаил III Асен Шишман и Стефан Дечански българският цар имал за съюзници алани от „господство Яшко“, което според мен трябва да бъде търсено в дн. Румънска Молдова. Както посочих по-горе, названията АЛАНИ и АСИ следва да се разглеждат като синоними.

Според друго сведение, през 1365 г. във войската на Иван Срацимир е имало ЯСИ-измаелити.

Струва ми се, че така формулираната теза (хипотеза?) за асианския произход на АСЕНЕВЦИ от севернодунавските земи следва да бъде разширена и включена в обхвата на по-общата проблематика за съдбата на тези български земи през XI–XII в. Става дума за периода между покоряването на българската държава от Василий II (1018 г.) и нейното възстановяване от АСЕНЕВЦИ (1186 г.).

Тук следва да тръгнем от въпроса: какво се случва с българските територии на север от Дунав след 1018 г.?

Загубата на западния дял от тези земи за българската държава започва още през X в. с преселването на маджарите към 896 г. на Среден Дунав. Анонимната унгарска хроника съдържа сведения за местните български управители от поречието на Тиса и в дн. Банат и Трансилвания, чиито земи били завладени от маджарите на Арпад: Салан, Глад, Гелу, Лаборча, Менуморут.

Какво се е случило по това време с българските земи на юг и на изток от Карпатската планинска верига, т.е. Влашката равнина (дн. Олтения и Мунтения) и карпато-днестърските земи (дн. Румънска Молдова и Република Молдова)? През X–XI в. там постепенно се налагала доминацията на печенежки племена. Към последните през XI–XII в. се прибавили и куманите.

Според проучванията на румънски археолози, селищният живот в тези области през XI–XII в. бил в упадък и населението силно оредяло. Тук бих отбелязал, че археологическите данни за предходния период (VIII–X в.) говорят, че тези области на българската държава са били гъсто населени и демографски не са се отличавали от южно-дунавските български земи. Това удостоверяват данните за селища, некрополи, землени и каменни укрепления. В румънската научна литература тези паметници са означавани като култура Дриду, балкано-дунавска култура, карпато-дунавска култура и др. Всъщност става дума за северен ареал на старобългарската култура от VII–X в. в нейния археологически аспект.

Езическите некрополи ясно свидетелстват, че местното население е било съставено от славяни (некрополи с трупоизгаряне) и прабългари (двуобредни некрополи). През VII–X в. там се развивали същите процеси на консолидиране на българската народност.

Неблагоприятни промени за съдбата на тези земи настъпили през X и началото на XI в. Император Василий II успял да превърне българските територии на юг от Дунав във византийски провинции (теми). Какво се е случвало в севернодунавските области по това време? Там бродели печенеги, а се появили и кумански дружини. Логично е да се очаква, че с отпадането на централната българска власт след 1018 г. местното българско население се стремяло да създава и поддържа свои политически структури, за да отстоява правата си пред номадските пришълци.

Изследванията на румънски историци и археолози за територията на Влашко и Молдова през XI–XII в. показват, че има белези за съществуването на местни формирования, които съжителствали с номадски елементи. Според мен етнокултурните и общо-исторически интерпретации на румънските изследователи будят много съмнения и възражения. В тях се чувства следването на предварителна постановка за етногенезиса на румънския народ, а именно че този процес е започнал в днешните румънски земи още по времето на Траянова Дакия.

Смятам, че проучванията за съдбата на тези прикарпатски области през XI–XII в. в хронологически аспект трябва да бъдат продължение на предходната българска проблематика от периода VII–X в. През този поглед, осигуряващ естествена приемственост, следва да се анализира и осмисли комплексен изворов материал, който да разшири базата с данни, чиято ограниченост се дължи на оскъдността откъм конкретни писмени свидетелства.

Това, с което разполагаме сега, показва, че за територията на Бесарабския Буджак (Молдова) относно XI–XII в. са различни следи от съществуването на местни

формирования и общности. Става дума за бърладци (около Бърлад), берендеи, бродници. Сред тях трябва да поставим и АСИТЕ, които формирали своя структура около селището ЯШ. Името на това селище съвпада с етнонима ASI-JASI.

Ако свържем сведението за „господство Яшко“ от 1330 г. с тези прикарпатски места, следва да припомним две важни обстоятелства. Това е период, предхождащ създаването на Молдовското воеводство (1360 г.), което възникнало като унгарска погранична марка. На второ място, за времето на българския цар Светослав Тертер (1300–1321) разполагаме със сведения, говорещи за българска власт северно от дунавската делта в дн. Южна Молдова. На редица карти, отразяващи реалности от XIII–XIV в., на север от Дунав е поставен надпис България.

Логично е да търсим корените на „господство Яшко“ от началото на XIV в. в обстановката през XI–XII в. Тази формация следва да бъде поставена между местните структури, наследили българската държавна традиция до 1018 г. Тези формации в дн. Молдова и Влашко успявали да поддържат своето съществуване като полузависими в условията на номадско присъствие и обща несигурност. Напълно логично е да отчетем, че сред местните първенци е бил поддържан споменът за българската държавност и нейната многогодишна традиция в тези земи. Тогава съвсем естествена изглежда възможността идеята за тази държавност да бъде използвана отново и да ѝ се даде нов живот. Ако причислим по произход към тези среди от севернодунавските области и АСЕНЕВЦИ, то тяхното начинание от 1186 г. добива една друга отсенка. Чрез АСЕНЕВЦИ тези макар и не твърде ясни (от гледна точка на днешното познание) структури в севернодунавските земи добиват ролята на свързващо звено между т.нар. Първо и Второ българско царство.

С други думи, животът на българската държавност не е секнал през 1018 г., а е останал като един приглушен пламък в местните севернодунавски общности. Чрез АСЕНЕВЦИ, излезли от тези краища, пламъкът на старата традиция добил през 1186 г. нов живот.

Следвайки това изложение, изкушавам се да нахвърля тук обща хронологична схема за развитието на българската държавност. Приемствеността в тази схема има два аспекта: етнодемографски и териториален.

1. V в. пр.Хр. – IV в. сл.Хр.

БОСПОРСКО ЦАРСТВО

Присъствие на два етнически елемента (освен гръцки колонисти):

1. Тракийски – династия на Спаротокидите (V–I в. пр.Хр.)

2. Скито-сарматски – династия на Аспургите (I–IV в.).

Смятам, че Стара Велика България, която териториално наследява Боспорското царство, черпи редица елементи от неговите традиции, които засега не са изучени и оценени добре.

2. IV–V в.

ХУНСКО ПЛЕМЕННО ОБЕДИНЕНИЕ

В етнически аспект, смятам, че част от племената на това обединение се преливат към общността на Стара Велика България. Именникът на българските владетели отразява историческата памет за тази приемственост. Самото хунско обединение се заражда в Северното Черноморие, където през VII в. се разпростира Стара Велика България, т.е. има аспект на териториална приемственост.

3. VII в. (630–670)

СТАРА ВЕЛИКА БЪЛГАРИЯ

Обхваща земи между Прикаспието и Поднепровието. Така в нейните граници попадат земи, принадлежали преди това на Боспорското царство и Хунското обединение.

В етнически план Стара Велика България включва три елемента:

1. Прабългарски племена от сармато-алански произход
2. Прабългарски племена от алтайски произход (?)
3. Славянски племена от антската група в Поднепровието.

4. VII–XI в. (670–1018)

АСПАРУХОВА (ДУНАВСКА) БЪЛГАРИЯ

Първоначално включва земи на Стара Велика България в Северното Черноморие. В този териториален аспект има приемственост – осъществено е едно отместване на запад към Балканите.

1. Прабългарски племена, преселили се от Стара Велика България, които по произход са: 1. сармато-алански; 2. алтайски.

2. Славянски племена от българската група (български славяни). Те са формирани върху праславянската (тракийска) етническа територия от останали по местата си праславяни и завърнали се бежанци праславяни от трите групи – анти, ванти (венеди) и склавини, формиращи общността на словени (словяни).

През VII–XI в. Дунавска (Аспарухова и Куберова) България се разпростряла върху цялата праславянска територия, населявана от българските славяни. Там се развил процес на създаване на българска народност, който обхванал българските славяни

(югоизточни славяни) и прабългарските племена и родове, заселили се в Дунавска България. Новосъздадената българска народност по език и основни културни белези принадлежи към славянската народностна общност със свои специфики, дължащи се и на прабългарската етническа съставка.

5. XI–XII в. (1018–1186)

СЕВЕРНОДУНАВСКИ ФОРМАЦИИ

Възникнали върху част от територията на Дунавска България (Източното Прикарпатие и Южното Прикарпатие) след завладяването на Българското царство от Византия (1018 г.).

6. XII–XIV в. (1186–1396)

АСЕНЕВСКА БЪЛГАРИЯ (Втора българска държава)

Включва южнодунавските (балкански) земи на Дунавска (Аспарухова) България и част от севернодунавските ѝ области.

3. БАРСИ (ПЕРСИАНИ, БЕРЗИТИ?)

Пак в ПП, III, представих тезисно данни за друго прабългарско племе – БАРСИ, обитавало две области: 1. Прилепско и Битолско (техни потомци там са днешните БЪРСАЦИ); 2. областта БЪРСА в Югоизточна Трансилвания. Вероятно названието ПЕРСИАНИ е славянизиран вариант, отнасящ се за БАРСИТЕ. Относно етнонима БЕРЗИТИ (БЕРЗУНЦИ) смятам, че са възможни две обяснения: 1. че БЕРЗИТИТЕ са славянско племе, съжителствало с БАРСИТЕ; 2. че БЕРЗИТИ е славянизирана форма на етнонима БАРСИ, т.е. трети вариант на това племенно име наред с БАРСИ и ПЕРСИАНИ.

Фонетична близост между трите етнонима: BARSИ > PARSИ > PERSI-ANI.

BARSИ > BARZI > BERZI-TI/BERZ-UNCI.

БАРСИТЕ били част от племето БЕРСУЛИ (БАРСИЛИ), които обитавали земи в Прикавказието. БАРСИТЕ се преселили с прабългарите, водени от КУБЕР, и заели дн. Прилепско-Битолско поле в Повардарието. Към 778 г. част от тях били преселени в дн. Югоизточна Трансилвания, като областта, в която те се заселили, получила названието БЪРСА с център град БАРСОВ (Брашов). Името БЪРСА носят и до днес планина и река в същата област. И при тази племенна група се наблюдава горе показаният (при КУБИАРИТЕ) ономастичен модел на връзка между племенно и владетелско име. Името на кан ПРЕСИЯН очевидно произлиза от етнонима ПЕРСИАНИ (протекла е обичайна метатеза ER > RE). Подобна връзка намира потвърждаваща съзвучност в действията на този владетел и неговата политика по отношение на земите, където се намират обитали-

щата на БАРСИТЕ-ПЕРСИАНИ. ПРЕСИЯН I присъединява тази територия към Дунавска (Аспарухова) България. Неговият син и престолонаследник Борис носи име, което произлиза от другия вариант на племенното име – БАРСИ. В цялостната политика и поведение на княз БОРИС I се чувства специално внимание към югозападните земи. Там е създаден вторият църковно-просветен център на българската държава. От приписка от времето на княз Борис I е известно името на сампис ПРЕСИЯН.

Изложените дотук факти в тяхната лесно забележима взаимосвързаност ме подтикват да застана зад най-логичното обяснение: ПРЕСИЯН I и неговият наследник (син) БОРИС I произхождат от БАРСИТЕ-ПЕРСИАНИ, обитаващи Битолско-Прилепското поле в Повардарието. Тук неминуемо се поражда проблемът за връзката с предходника на ПРЕСИЯН – Звиница: дали се е извършила смяна на управляващия род?

Името на ПРЕСИЯН II (ПРУСИЯН) от Самуиловия род (Комитопули) повдига подобен въпрос: дали този род има връзка с вардарските БАРСИ-ПЕРСИАНИ? Както вече имах случай да отбележа [ПП, III, 162–163], Самуил и неговите наследници пренасят центъра на българската държава в племенното землище на БАРСИТЕ-ПЕРСИАНИ. При тази хипотеза за произхода на Комитопулите трябва да се замислим и върху въпроса за съотношението между двата рода – на ПРЕСИЯН I (БОРИС) и на НИКОЛА (САМУИЛ). Логиката допуска двата рода да са имали общо начало и корен. В подкрепа на хипотезата за такава родственоост говорят фактите за отношението на Самуил към БОРИС II и Роман, наследници на цар Петър.

4. БЕЛЕНДЕРИ

В досегашните проучвания за прабългарите в Северен Кавказ е утвърдено виждането, че БЕЛЕНДЖЕРИТЕ са едно от основните прабългарски племена, обитавали Западното Прикаспие около град БЕЛЕНДЖЕР. За това свидетелстват описанията на Захарий Ритор и арабски автори. В търсене на следи от присъствие на БЕЛЕНДЕРИ в Дунавска България вниманието ми привлякоха археологически данни в съчетание с топонимичен материал от Южна Трансилвания. Става дума за езически двуобредни некрополи (с трупополагане и трупозгаряне), проучени при Блъндиана и Себеш в района на БЪЛГРАД (дн. Алба Юлия). Публикуваните резултати показват, че става дума за некрополи на прабългарско население от VIII–IX в. БЪЛГРАД е един от центровете на българската власт в Трансилвания преди маджарското завладяване на областта.

Интерес представлява селищното име BLÄNDIANA. Смятам, че това име може да бъде изведено от етнонима BELENDER(I), BALANDAR(I): BALANDARI > BLAN-

DARI > BLANDIARI > BLANDIANI > BLANDIANA. Във фонетиката на румънския език е известно явлението ротацизъм – преход N > R между гласни. Може би тук промяната е била в обратна посока – R > N.

От арабски извор е известна река БЕЛЕНДЖЕР до едноименния град в Прикаспието. Това ме навежда на мисълта, че селищното название и етнонимът произлизат от речно название със следната структура – BALAN-DAR(A): 1. BALAN – име на реката; 2. DARA – значение ‘река’ в иранските езици. По силата на това обяснение племето БЕЛЕНДЕРИ (БАЛАНДАРИ) се е формирало около едноименната река и селище. При хазарското нахлуване във Стара Велика България през 671 г. една част от БЕЛЕНДЕРИТЕ се преселили във Волжка България, а други – в Дунавска България. Последните се установили в района на БЪЛГРАД, Южна Трансилвания, и тяхно средище била БЛАНДИАНА.

5. КАНГАРИ, ЧАНГЪИ

ЧАНГЪИТЕ са етнографска група в Източна Трансилвания и Румънска Молдова. Смятам, че те са наследници на племето КАНГАРИ, споменавано във връзка с маджари, хазари, прабългари и хуни. КАНГАРИ са били засвидетелствани през III–IV в. в Северен Кавказ (дн. Южен Азербайджан – Албания). Първото доказателство за това се съдържа в името ČANGĀI, което е променена форма на начално название KANGARI: KANGARI > KJANGARI > ČANGARI > ČANGĀRI > ČANGĀI (ČENGĀI). КАНГАРИТЕ не са дошли във вътрешнокарпатските земи заедно с маджарите, а в едно по-ранно време. Най-вероятно в края на VII в. заедно с Аспаруховите българи. След проникването на маджарите в Трансилвания през X в. започнало постепенното маджаризиране на КАНГАРИТЕ. Доста по-късно, след влашката колонизация през XII–XVII в., започнал процес на румънизирание. Днес ЧАНГЪИТЕ обитават основно райони в Източна Трансилвания и Румънска Молдова.

Пребиваването на КАНГАРИ в Кавказ е оставило като следа названието на арменската област КАНГАРАК.

6. КАСПИ-КАСПИЧАНИ

Тук предлагам етимологично обяснение на селищното име КАСПИЧАН, което в съчетание с археологически данни дава аргументи за още една хипотеза. Името КАСПИЧАН има структура на славянско племенно (жителско) название с основа KASPI и сложна наставка -(I)ČANI (-IČI и -ANI).

Смятам, че основата КАСПИ може да ни отведе към западното побережие на Каспийско море, където още през античността е засвидетелствано племето КАСПИ. Мойсей Хоренски (Мовсес Хоренаци, 450–500) сред изброените племена в Азиатска Сарматия е посочил и КАСПИТЕ. Същата територия през VI–VIII в. е била обитавана от българи и сродни с тях племена (Захарий Ритор, арабски автори). Сред тях били БЕЛЕНДЕРИ и СЕМЕНДЕРИ, за чието преселение на Долен Дунав стана дума в предишните параграфи. Известни са свидетелства за съществуването на град КАСПИ, който се намирал в южната част на Каспийското побережие. Този град се приема за средище на КАСПИТЕ. Последните са обитавали този район до времето на Стара Велика България. Както е видно, селищното име произлиза от етнонима КАСПИ. Логично е да се предположи, че хазарското нахлуване от север към 660–670 г. е могло да предизвика изселване на част от КАСПИТЕ. Те се присъединили към преселниците от Стара Велика България, които се придвижили на запад към долнодунавските земи.

Град КАСПИ се намирал на река КУРА. Тук, в друг параграф, показвам, че в поречието на река КУРА се е формирало друго прабългарско племе – КУРАГИРИ. Така заедно с родовете, водени от Аспарух, тези КАСПИ стигнали до Плисковското поле и се установили в близост до дн. град Нови пазар. Тяхното име по-късно получило славянизирания форма КАСПИЧАНИ.

Като археологическа следа, останала от КАСПИТЕ, бих посочил некропола при Нови пазар (Станчо С. Ваклинов) и масовия гроб при с. Кюлевча (Живка Въжарова). Керамичният материал (черна трапезна керамика) и металните предмети имат облика на алански паметници от Северен Кавказ (VII–VIII в.). Можем да открием близки паралели с находки от дн. Дагестан. Това е част от територията на Прикаспието, където се намирили обиталищата на КАСПИТЕ. Така археологическите данни идват в съзвучие с тезата ми за преселение на КАСПИ около 670 г. заедно с прабългарските групи, водени от Аспарух. Славянизираният име КАСПИЧАНИ се е съхранило до днес в названието на град КАСПИЧАН. Вероятно там се е намирал племенният център на дунавските КАСПИ-КАСПИЧАНИ.

7. КОЧАГИРИ

Основни данни за предложената реконструкция

1. Племето КОЧАГИРИ (КОЦАГИРИ) е засвидетелствано в Северното Черноморие, а неговото формиране се търси на изток.

2. КОЧО е название на река Днепър (вж. описанието на Константин Багренородни). Това название често е оценявано като ключ за обяснението на произхода на племенното име КОЧАГИРИ. Името се състои от два елемента: 1. КОЃА – от речното име КОЃО (Днепър); 2. (А)GIRI – съставка в структурата на група племенни имена, напр. (О)GURI-(О)GIRI, сама по себе си племенно название – OGURI. Думата OGURI най-често се обяснява със значение ‘род, народ’. Следователно въз основа на тази етимология може да се твърди, че племето КОЧАГИРИ се е формирало в поречието на река КОЃО (Днепър).

3. През VI–VII в. тази част на Северното Черноморие, на запад от Азовско море, е била племенна територия на КУТРИГУРИТЕ. Вероятно КОЧАГИРИТЕ са влизали в този племенен съюз. В своята География Ананий Ширакаци (VII в.) посочва български племена, които носят имена на реки: Купи булгар [вж. тук КУБИАР], Кучи булгар, Оногхонтор булгар, Чдар булгар. Той уточнява, че това са съвременни названия, неизвестни на Птолемей. По отношение на КУЧИ булгар специалисти оспорват този превод, като твърдят, че става дума за ДУЧИ булгар. Дори да приемем последната версия, все пак речното название КОЧО и пояснението у Ананий Ширакаци, че имена на български племена произхождат от речни названия, са две обстоятелства, които позволяват да се търси племенно образувание, чието име съдържа корена КОЃО. Поречието на Долен Днепър (КОЧО) е влизало в границите на Стара Велика България.

В предложената тук възстановка ние имаме предвид названието на племето КОЧАГИРИ, при все че неговият произход се търси на изток в Централна Азия.

Дали КОЧАГИРИТЕ са взели участие в преселението към Долен Дунав през 670 г.? Като довод в полза на такава хипотеза предлагам етимологично тълкувание на два топонима от югозападните български земи, съхранени до днес.

1. КОЧАН – село в Гоцеделчевско. Името на селището съдържа като основа корена КОЃ(А) и наставката -ANI.

2. КОЧАНИ – град в Малешевско, БЮР Македония. Най-ранното споменаване на селището намираме в грамота от 1377 г. Названието има следната структура: 1. основа КОЃ(А) и наставка -ANI.

Двата топонима показват, че КОЧАГИРИ (КОЧИ, КОЧАНИ) са се заселили в долините на Струма и Места. Следователно към 670 г. това племе е напуснало своята територия в поречието на Днепър (КОЧО). То се присъединило към водените от Кубер прабългари – КУБИАРИ, БАРСИ, и заедно с тях стигнало до Панония. След кратък престой там Куберовите прабългари преминали Дунав и около 680 г. се установили в

областта на Солун. Там КОЧАГИРИТЕ се заселили в долината на Долна Струма (КОЧАНИ) и Места (КОЧАН) в земите на славянските племена СТРУМЯНИ (СТРИМОНИ) [вж. ПП, IV, 145] и МЕСТЯНИ [вж. ПП, II, 21].

Добавянето на още топоними, съдържащи корена КОЃ(А), ще укрепи тази хипотеза.

8. КУБИАРИ

За съществуването на това прабългарско племе приведох доказателства в ПП, III. Племето се формирало на река КУБАН (Куфис Хупанис) в племенната територия от VI в. на УТИГУРИТЕ. Към 670 г. КУБИАРИТЕ, водени от КУБЕР, се установили за кратко в Панония. После пресекли Дунав и се придвижили до новите си обиталища в Солунско. В средата на IX в. Куберова България била присъединена към Аспарухова България. Особена стойност в предложения анализ има показаната генетична връзка между речно, племенно название и владетелско име. Направеният разбор показва, че имената на КУБРАТ и КУБЕР произлизат от племенното име КУБИАР.

9. КУРИГИРИ

Запазен е надгробен надпис от времето на кан Омуртаг на жупан таркана Охсун, който бил от рода КЮРИГИР. Бих предложил следната етимология на това родово (племенно) название. То принадлежи към типа племенни имена, съдържащи съставката (A)GURI, (A)GIRI – от племенното име OGURI, имащо значение ‘род, народ’. Името KURIGIRI (при четене на Y като U) е съставено от: 1. KUR(I); 2. (I)GIRI.

Първия корен KUR(I) бих свързал с речното име KURA. Река КУРА в Северното Прикавказие се влива в Каспийско море и нейната долина е част от Западното Прикаспие. Известни са писмени източници, а също и археологически материали, които говорят, че тези земи през VI–VII в. са били обитавани от прабългари и сродни с тях племена. Имената на тези реки съответно са станали градиво за възникването на съответното племенно име. Този модел е сходен с модела на формиране на тракийските (праславянски) племена [вж. ПП, V].

Връзката речно име – племенно име показах тук за племената КУБИАРИ (Хупанис Кубан), КОЧАГИРИ-КОЧИАРИ (Кочо – Днепър), БЕЛЕНДЕРИ (Белендара?), СЕМЕНДЕРИ (СЕМЕНДАРА?).

Предлаганата реконструкция показва, че прабългарски групи, обитавали поречието на река КУРА през V–VII в., са създали племенно образувание, което получило

името на реката – КУРИГИРИ. При разпадането на Велика България вследствие на хазарското нахлуване КУРИГУРИТЕ (или част от тях) се присъединили към прабългарските групи, водени от Аспарух, и заедно с тях се установили в Дунавска България. Къде точно са създали своите селища КУРИГИРИТЕ, засега не може да се каже. Усилията трябва да се насочат към търсене на топоними, произхождащи от племенното име.

10. САБИРИ

Ще си позволя да поставя и въпроса за присъствието на САБИРИ (САВИРИ) сред прабългарските групи в Дунавска България. В своята Църковна история Захарий Ритор (VI в.) описва Западното Каспийско крайбрежие, като изброява тамошните племена, сред които са и САБИРИТЕ: „... авгар, сабир, бургар, алан, куртаргар, авар, хазар...“ Следователно можем да говорим за присъствие на САБИРИ в територии, където се е простирала Стара Велика България. Тогава чисто събитийно е възможно сред прабългарите, последвали Аспарух през 670 г., да са се озовали и САБИРИ. Проучванията за Западното Прикаспие относно периода V–X в. показват, че техните обиталища трябва да се търсят около тамошния град ШАБРАН. Името на това селище се свързва с етнонима САБИРИ. Намирам, че тази етимология е напълно оправдана и доказуема и че фонетичното развитие е протекло по следния начин: SABIRI > ŠABIRI > ŠABRI > ŠAB-RA(N). Така етнонимът се е превърнал в селищно име.

Ако се обърнем към балканските земи, можем да отбележим името на град ШАБЛА в Южна Добруджа. Той се намира на Черноморското крайбрежие и попада в най-обширната и компактна зона, наситена с прабългарски археологически паметници. Тя обхваща дн. Североизточна България и Северна (Румънска) Добруджа. При сравняване на двете названия ШАБРАН и ШАБЛА ще открием различна наставка -AN, дължаща се на преход R > L и отпадане на окончание N. Следователно можем да заключим, че името ШАБРАН е пренесено от Западното Прикаспие на Добруджанското Черноморско крайбрежие и се е запазило до днес във формата ШАБЛА.

В района на ШАБЛА се намират прабългарски археологически паметници, сред които бих отбелязал некрополите и селищата край Дуранкулак и Топола (Добричко), както и некропола в местността Капул Виилор край Истрия (Северна Добруджа. Те показват особености, особено в керамиката, които ги сближават с находки от Прикаспие-то (Дагестан), където се е намирал град ШАБРАН, средище на САБИРИТЕ.

До дн. град ШАБРАН в Азербайджан е известно градище, което е обект на археологически проучвания. Тази крепост е част от укрепленията край Дербент.

При това съзвучие на археологически и топонимични данни съвсем уверено можем да заключим, че в случая става дума за преселение на САБИРИ от Западното Прикаспие в дн. Добруджа. Те са пренесли и названието на своето средище ШАБРАН – ШАБЛА. Преселението е било предизвикано най-вероятно от хазарския удар откъм север. Така към 670 г. тези САБИРИ се придвижили на запад с групите, водени от Аспарух. Те се установили на Добруджанското Черноморско крайбрежие между дн. Балчик и Констанца, където се намирало и тяхното средище ШАБЛА. Най-ранното споменаване на ШАБЛА като селище е от 1573 г. (османски регистри).

11. САРМАТИ, ШЕРЕМЕТ

Натрупаните досега исторически, археологически и лингвистични данни показват, че цялото пространство между Западното Прикаспие и Долен Дунав през I-IV в. сл.Хр. носи белезите на осезаемо сарматско присъствие. В този смисъл може да се твърди, че САРМАТИТЕ създават етническата подоснова на Стара Велика България. В изворите за V-VI в. етнонимът САРМАТИ се среща все по-рядко. Логичното обяснение за това са настъпилите размествания и племенни прегрупирания по време на хунската доминация.

Тук ще представя топонимични данни за Дунавска България, които говорят, че прабългарите са съхранили етнонима САРМАТИ като селищно име.

1. ШЕРЕМЕТ-КЪОЙ (дн. Веселец) – село в община Завет, Разградска област. Най-ранно споменаване в османски документ от 1590 г.

2. ШЕРЕМЕТ (дн. Касиан) – село в окръг Констанца, Северна Добруджа. До 1940 г. населено с българи.

3. ШЕРЕМЕТ (дн. Бързица) – село в община Провадия, Варненска област.

4. ШЕРЕМЕТЯ село във Великотърновска област.

5. ШЕРЕМЕТЛЕР (дн. Берковски) – село в община Попово, Търговищка област.

6. ШЕРЕМЕТ – село в района на град Джаковица, Косово.

7. ШЕРЕМЕТИЕВО – селище до Москва.

8. ШЕРЕМЕТИЕВКА – село в Саратовска област.

За селищните имена в българските земи етимологичните обяснения водят към турска дума със значение ‘весел, гостоприемен’.

У волжките българи се среща фамилно име ШЕРЕМЕТ, ШЕРЕМЕТИЕВ. То е обяснено от лингвистите с чувашката дума шеремет със значение ‘непокорен, непослушен; нещастник, клетник’.

От друга страна, фамилното име ШЕРЕМЕТ се среща сред осетинците (наследници на аси-алани) в Северен Кавказ. Пак там сред черкасите е разпространено фамилното име ШАРМАТ, а също и топоними от този тип. Очевидно названието ШАРМАТ, ШЕРМЕТ, ШЕРЕМЕТ присъства в трите региона, където е установено прабългарско присъствие – Северен Кавказ, Волжка България, Дунавска България. Ономастичните данни за ираноезичните кавказки народности, според мен, са съществен довод за определянето на тези названия като произхождащи от стария етноним САРМАТИ.

Фамилното име ШЕРЕМЕТ във Волжка България е запазено в руски знатни родове с такъв произход. Известно е, че много руски дворянски фамилии са с български корен от Волжка България. След това вторично от тези дворянски фамилни имена са получени названията на руски села, например ШЕРЕМЕТИЕВО и ШЕРЕМЕТИЕВКА във връзка с правото на собственост върху крепостни селяни.

При картиране на селищата от Долен Дунав, чиито имена съдържат корена ШЕРМЕТ, ШЕРЕМЕТ, се вижда, че те попадат в зоната на разпространение на прабългарски двуобредни некрополи (дн. Североизточна България и Северна Добруджа). Това е още един аргумент в подкрепа на тезата, че произходът на тези селищни имена трябва да се обвърже с етнонима САРМАТИ. Що се отнася до селищното име в Косово, то аз мисля, че това е една следа от присъствието на Куберовите българи в Повардарието и Солунско (БАРСИ-БЪРСЯЦИ, КУБИАРИ, КОЧАГИРИ-КОЧАНИ). Фонетичното развитие на етнонима САРМАТИ е протекло по следния начин:

SARMAT > ŠARMAT > ŠERMET > ŠEREMET.

12. СЕВЕРНОДУНАВСКИ БЪЛГАРСКИ ФОРМАЦИИ ПРЕЗ XI-XII В.

Текстът е структурно обособена добавка към параграфа за произхода на Асеневици С него целя да очертая някои насоки за разработване на проблематиката около съдбата на севернодунавските български владения през XI-XIII в.

Първият проблем е свързан със съдбата на Пресиян II, син на цар Иван Владислав. В историографията допреди 30 години се знаеше, че през 1018 г. след смъртта на цар Иван Владислав и царица Мария царското семейство (заедно с Пресиян) и част от болярството се предали на император Василий II и с това бил сложен край на политическото съществуване на българската държава. Пресиян участвал в два заговора, възникнали в дворцовите среди на Константинопол. При разкриването на втория заговор той бил ослепен и след тези събития (към 1030 г.) липсват други сведения за него.

Промяна настъпи преди тридесетина година с откриването на кирилски надгробен надпис в Михаловце, Източна Словакия. Според надписа, погребаният княз Пресиян е живял между 997 и 1061 г. Изследователят на този важен епиграфски паметник Ткадличек отъждестви княз Пресиян с Пресиян II (Прусиян), син на българския цар Иван Владислав.

Приемането на това отъждествяване означава, че Пресиян II, макар и сляп, след 1030 г. е успял да напусне византийската столица и да намери убежище в Горното Потисие, което по това време било под контрола на унгарския владетел.

Наскоро Стефан I бил приел християнството и знаците на кралска власт от Рим. Очевидно Пресиян е получил прием в Унгария и му е било разрешено да се установи в карпатската област около дн. гр. Кошице. Знае се, че неговата майка е била дъщеря на чешкия крал Болеслав I. Смятам, че присъствието на Пресиян II в този район съвсем не е случайно. Това са земи, които до идването на маджарите в началото на X в. са били част от българските владения на север от Дунав. В Унгарската анонимна хроника се говори за покоряването от маджарите на тамошния местен управител Лаборчи (Лаборец). Името на този управител всъщност е прозвище, идващо от названието на река Лаборец и на едноименната крепост, в която резидирал Лаборчи. Такъв тип етимология може да се установи и за имената на други местни управители (*dux*, т.е. воевода) – Гелю/Гелу) [вж. ПП, II, 89-92], Глад [вж. ПП, I, 70-72].

Районът на Кошице и цяла Югоизточна Словакия влизат в зона, която поне до XIII в. е част от ареала на старобългарската култура. Това е установено от лингвисти при изучаването на тамошните диалекти. Тази зона включва и дн. Задкарпатска Украйна, Горното Поднестровие до Северна Молдова (с района на Яси-Яш). Именно това обстоятелство, че става дума за стари български владения, според мен е предопределило избора на Пресиян II да се установи там след 1030 г.

В този контекст изпъква и друг проблем. Дали Пресиян II като представител и наследник на българския владетелски род е носител и изразител на българската държавност?

Смятам, че Пресиян II трябва да бъде определен като последния българския владетел на Първото българско царство (а не Иван Владислав). Пресиян II е бил български цар в месеците между смъртта на Иван Владислав и капитулацията на българския двор пред Василий II.

В тази светлина присъствието на Пресиян II в карпатската област на дн. Кошице добива други очертания и смисъл. В споменатия по-горе надпис той носи титлата

„княз“, която е общославянска по това време и се употребява по отношение на самостоятелни владетели. В този смисъл може да се предположи, че унгарският крал е дал на Пресиян II статут на местен владетел и неговата земя може да бъде означена като „княжество“, което е съществувало между 1030 и 1061 г. Въпроси: Дали можем да говорим за местно формиране, което чрез личността на Пресиян II продължава институционално и политически поддържането на българска държавност? Имал ли е наследници и докога е просъществувало това княжество?

Тази възможна формация (княжество) в района на Кошице е могла да поддържа връзки с други райони от Източното Прикарпатие, стари български владения през IX-X в. Става дума и за района на Яси (Яш), където до 1330 г. може да се предполага съществуването на формиране, основано от аси (яси) – „Яшкото господство“. Ако включим тук и друга хипотеза – за тамошен произход на Асеновци, се появява въпросът за времево и пространствено съотношение между княжеството на Пресиян и Яшкото господство.

Между смъртта на Пресиян II (1061 г.) и времето на бащата на братята Асеновци (1150-1170 г.) се очертава един промеждутък от близо сто години. В кореспонденцията между цар Калоян и папа Инокентий III българският владетел посочва за свои предшественици Петър и Самуил. С други думи, възможна ли е била връзката Михаловце – Яси през 1060-1160 г.?

Тук ще набележа и някои данни за други възможни центрове на местна власт, пазещи българската традиция. Най-напред ще се спра на областта Бърса и съседните райони (Ковасна, Харгита) по Горен Орлт. Както показах на друго място, това е заселище на БАРСИ (ПЕРСИАНИ, БЕРЗУНЦИ) с център гр. БАРСОВ, дн. Брашов. Там през IX-X в. е съществувало землено укрепление с правоъгълен план, типично за старобългарската укрепителна система.

Близо до Брашов, в южните склонове на Карпатите, до с. Слон е проучена каменна крепост от IX-XII в. (изследовател Мария Комша). Става дума за квадров градеж от плисковско-преславски тип (точни аналогии Плиска, Преслав, Дръстър, Пъкуюл луи Соаре – Дервент, Молдовенец). Явно крепостта е била построена през IX в., за да пази прохода и пътя, свързващ българските владения в Трансилвания и Потисието със столиците Плиска и Преслав. В крепостта е имало представителна сграда от типа на владетелските резиденции. Стратиграфията показва няколко строителни периода. Постройките са били разрушавани, издигани отново на същото място. Това е свидетелство за дълговременното съществуване на този укрепен център (IX-XII в.). Може да се приеме,

че в него по това време е резидирал местен управител, а от началото на XI в. и самостоятелен владетел.

Данните говорят, че през този период Унгарското кралство не е успяло да постави ръка върху областта Бърса и цяла Югоизточна Трансилвания. Това става едва през 1211 г., когато унгарският крал настанява в тази област Тевтонския орден. Рицарите започват усилен строеж на укрепления, но скоро настъпва разрыв и през 1225 г. орденът се премества в Прибалтика. Следователно до 1211 г. Бърса и съседните райони са останали извън унгарска власт. Това прави допустимо съществуването на местно българско формирание през XI-XII в., което условно бих нарекъл БЪРСА-СЛОН.

С такава интердисциплинарна методика на изследване може да се подходи и към други центрове в Източното и Южното Прикарпатие през X-XII в. Имам предвид Арджеш, Ръмнику Вълча, Търговище, Роман, Сучава. Търсенията в тази посока биха допринесли за осветляване съдбата на прилежащите български области след 1018 г. – до времето на Асеневици. Дотук очертах няколко такива възможни формации:

1. Княжество на Пресиян II (Кошице)
2. Яшко господство (около Яси-Яш)
3. Княжество (воеводство) Бърса-Слон
4. Страната Литва на воеводата Литовой (1247 г.) [вж. ПП, I, 61-62]
5. Земята на воеводата Сенеслав (1247 г.). Името на този местен воевода бих свързал с племенното име на САИ-СЕНСИИ (СЕНИ) по река Сабар в Мунтения [вж. тук].
6. Земята на Мишеслав (1240 г.) по река МИСЛЯ (МУСА) – Бузю [вж. ПП, III, 31-33]
7. Княжество около Бърлад [вж. ПП, I, 48-49]
8. Карпатската област ЧИСЛОВ (Числю) – населявана от ЧЕХИ (ЧЕСИ, ЧЕСЛИ) [вж. ПП, IV, 161-162].

13. СЕКЕЛИ, ШКЕИ

Известни са сведения за племето ЕСЕГЕЛ в Северен Кавказ. То е определяно като едно от трите основни племена на българите. Съществуват ономастични данни за присъствие на СЕКЕЛИ (ЕСЕГЕЛИ) във Волжка България. С пълно основание унгарската етнографска група СЕКЕЛИ (СЕКЕИ, СЕКЛЕРИ, СЕКУЛИ) в Трансилвания е смятана за наследник на ЕСЕГЕЛИТЕ. Очевидно СЕКЕЛИТЕ са се придвижили към та-

зи карпатска област заедно с Аспаруховите прабългари. СЕКЕЛИТЕ заели Югоизточна Трансилвания в съседство с БАРСИТЕ и КАНГАРИТЕ. До X в. СЕКЕЛИТЕ влизали в състава на Дунавска България. След появата на маджарите в Трансилвания започнало тяхното маджаризиране. До днес основната част от СЕКЕЛИТЕ живеят в окръзите Харгита, Ковасна, Брашов, а също и в Румънска Молдова. Говорят унгарски език, но пазят спомена за своя български произход.

ШКЕИТЕ са също наследници на ЕСЕГЕЛИТЕ в дн. Румъния. Освен името, друга особеност при тях е запазването до най-ново време на българско етническо самосъзнание и спомен за произхода им. Смятам, че названието ШКЕИ (ȘCHEI) е румънизиран вариант на унгарското име за СЕКЕЛИТЕ-СЕКЕИ (Székely). Фонетично развитие: SEKEI > ŠKEI > ŠKEI

или SEKEI > SKEI > ŠKEI.

Днес се поддържа обяснението, че името ŠKEI (ȘCHEI) е с румънски произход. Според тази етимология това название е наследник на латинското *sclavi* (славяни). Не съществуват данни за наличието на такъв етноним в румънските диалекти. На второ място, названието ШКЕИ се употребява сред румънците само за специфична група, която е българска по произход. С ШКЕИ не се означават представители на други славянски народи – украинци, руснаци и т.н. Фонетичната промяна SKLAVI – ŠKEI е също така трудно доказуема. Като отхвърлям това обяснение, смятам, че всички данни говорят за приемствеността СЕКЕЛИ – ШКЕИ. Очевидно част от СЕКЕЛИТЕ, които започнали да се румънизират, са получили сред румънците названието ШКЕИ. В този контекст бих предложил следното общо обяснение за СЕКЕИ П(СЕКУЛИ, СЕКЛЕРИ) и ШКЕИ. И двете групи са се формирали от потомци на българите – ЕСЕГЕЛИ (СЕКЕЛИ). Първата група – СЕКЕИ (СЕКУЛИ) съставят маджаризираните българи – ЕСЕГЕЛИ. Днес те имат унгарско етническо самосъзнание, но като специфична етнографска група пазят спомена за българския си произход. Като най-любопитен елемент в тяхната култура бих посочил азбуката им, чиито букви напомнят прабългарските знаци – графити.

ШКЕИТЕ са онези българи-ЕСЕГЕЛИ, които са се претопили сред власите. Днес те говорят румънски, но знаят, че по произход са българи. Тук трябва да уточня, че заселилите се в гр. Брашов през 1392 г. българи от Търновска България само са се прибавили към формиралата се вече общност на ШКЕИТЕ – наследници на българите ЕСЕГЕЛИ. Маджаризацията на СЕКЕИТЕ е могла да започне най-рано през XI в., а повлашването на българите-ШКЕИ се е извършвало от XIII в. насетне.

Изглежда освен в севернодунавските области, българи ЕСЕГЕЛИ са се заселили и на юг от Дунав. Сред албанците е засвидетелствано названието ШКА, което се отнася за българите, т.е. това е паралелен етноним.

Важно свидетелство е запазено в Манасиевата хроника. Там българите са наречени СИКЕЛИ (*Σικελίας*). Вижда се, че етнонимът на българите ЕСЕГЕЛИ е добил по-широко разпространение и се е превърнал в синоним на названието българи.

ШКЕИ обитават основно окръг Брашов, Къмпулунг (Мунтения) и селища в Румънска Молдова. Обикновено са смесени със СЕКЕЛИ и ЧАНГЪИ.

14. СЕМЕНДЕРИ

В земите на Западното Прикаспие, където според изворите са живеели българи, е известен още един град – СЕМЕНДЕР. Названието има подобна структура на разглежданото по-горе селищно име БЕЛЕНДЕР. Това ми дава основание да предполагам, че и тук става дума за речно название със структура: 1. SEMEN; 2. DAR(A) (река). Вече е изказвано мнение за близост в названията на дн. придунавски град СМЕДЕРЕВО в Сърбия и град СЕМЕНДЕР. Присъединявам се към това твърдение, като смятам, че наистина името на придунавския град може да се тълкува като следа от заселването на българо-СЕМЕНДЕРИ, дошли от Прикаспие.

SEMENDERI > SMENDERI > SMEDERI (изпадане на носовка), добавена славянска наставка за селищно име -OVO, -EVO: SMEDEREVO. Следователно сред племената и родовете, последвали Аспарух през 670 г., е имало и СЕМЕНДЕРИ. Последните се установили в Поморавието сред тамошните МАРГИ-МОРАВЦИ [вж. ПП, III, 26].

15. СИНДИ, СИНДЕЛ

Стара Велика България включвала земи от Източното Приазовие, които към V-IV в.пр.Хр. били населявани от т.нар. меотски племена. Най-значителното от тях – това на СИНДИТЕ, заемало Таманския полуостров и Прикубанието до дн. гр. Новоросийск. В началото на V в.пр.Хр. СИНДИТЕ създали своя държава със столица СИНД (СИНДИКА), дн. Анапа. По същото време, към 480 г.пр.Хр., около Керченския пролив било създадено Боспорското царство като обединение на тамошните гръцки колонии. В земите на СИНДИТЕ такива гръцки поселения били Хермонаса, Кепи, Корокондама. СИНДИТЕ били подчинени от боспорските царе, чиято династия на Спартокидите (V-II в.пр.Хр.) била от тракийски произход. В културата на СИНДИТЕ трябва да отбележим влиянието на гръцките колонии, а също и някои елементи, близки до тракийските тра-

диции. На първо място, това са могилните некрополи с гробни камери на знатни СИНДИ.

От I до началото на V в. сл. Хр. Боспорското царство било управлявано от владетели от рода на Аспургите. Тогава се засилило сарматското присъствие, като това засегнало и земите на СИНДИТЕ. Нахлуванията на готите през III в. сл. Хр. отслабили Боспорското царство, което не устояло на хунския натиск и прекратило съществуването си в първите години на V в. сл. Хр. Последното споменаване на СИНДИТЕ намираме у Руф Фест Авиен (IV в. сл. Хр.).

През VI в. земите на СИНДИТЕ влизали в зоната, доминирана от утигурите, а към 630 г. те станали част от Стара Велика България. В Черкасия са запазени топоними, като СИНДЖИИ, ШИНДЖИР, пазещи етнонима на СИНДИТЕ.

Краткият преглед на съдбата на това меотско племе беше необходим, за да обоснова хипотеза за преселение на потомци на СИНДИТЕ в Аспарухова България през VII в. Основен аргумент за това предположение е запазеното до днес име на едно село във Варненско. Става дума за с. СИНДЕЛ в община Аврен. Най-ранното споменаване на селището е от времето на похода на крал Владислав Варненчик. Името е отбелязано и в османски данъчен регистър от 1573 г. Селищното име съдържа като основа етнонима СИНДИ и наставка -ЕЛ. СИНДЕЛ се намира в зоната, където се откриват прабългарски двуобредни некрополи. Това обстоятелство е друг аргумент в полза на хипотезата за приазовски произход на основателите на селището. Според това обяснение, към 670 г. от Таманския полуостров местни СИНДИ и ТАМИ поели на Запад с изселниците, водени от Аспарух. Тези СИНДИ избрали за ново местообиталище земя близо до Варненския залив и така било положено началото на с. СИНДЕЛ.

16. СОГДИ-САГУДАТИ

Водещи елементи за това етносно издирване са названието на град, намиращ се в границите на Стара Велика България, и името на славянско племе от околностите на Солун. Става дума за град СУГДАЯ в Крим, известен през ранното средновековие, и племето САГУДАТИ, посочено сред племената, многократно обсаждали Солун през VI–VII в.

Появата на селище с име СУГДАЯ в границите на Стара Велика България несъмнено е белег за присъствието там на преселници от областта СОГДИАНА в Централна Азия. С тази област археолозите свързват някои типове трапезна керамика, откривана в аварските паметници и в Плиска. Така преходът Согдиана-Крим прави възмо-

жен и следващия етап на преселение – към Панония и Дунавска България. В светлината на така поставения проблем се очертава възможността за следната дилема: дали племето САГУДАТИ край Солун може да има согдийски, т.е. централноазиатски корени, или е славянско, както изрично е определено в изворите.

Хипотезата за присъствието на СОГДИ край Солун може да бъде поддържана най-вече с оглед на пристигането на Куберовите прабългари в този регион към 680 г. Присъствието на племе САГУДАТИ, т.е. участието им в обсадите на Солун преди 680 г., намалява шансовете на согдийската версия и накланя везните в полза на славянската им принадлежност.

Според мен по структура името SAGUDATI може да се изведе от корена SOG-DA и наставката -ATI (характерна за илирийските племенни имена): SOGDA-TI > SOGDATI > SUGDATI > SUGADATI > SAGUDATI – обръщане U-A > A-U.

Изкушен от тракийските (праславянски) пристрастия, ще добавя към този ребус още един елемент. През античността в Беломорския регион на Тракия е известно речното име КУДЕТОС (може би река Търнава?). От съчетанието ASA ‘вода, река’ и KUDET може да се получи етнонимът SAGUDATI: ASA-KUDETI > SAKUDETI > SAKUDATI > SAGUDATI, при изпадане на начално А. Пространственият проблем е, че река КУДЕТ се е намирала на изток от Места (Нестос), а племето САГУДАТИ са поставя обикновено на юг от Солун. Освен това, за тази „праславянска хипотеза“ относно произхода на САГУДАТИТЕ липсват други лингвистични опори за голям отрязък от време (II в. пр. Хр. – VII в. сл. Хр.).

Днешният кримски град СУДАК е бил познат с названията СУГДАЯ, СУГДЕЯ, гр. СИДАГИОС, струс. СУРОЖ, у източни автори – СУДАК, СУГДАК, СОЛДАК, ШОЛГАТИЯ. За генуезците – СОЛДАЯ, СОЛДАДИЯ. Намирал се е в западната част на Боспорското царство. Според приписка от Сугдейския синаксар крепостта СУГДЕЯ е била построена през 212 г. Това е времето, когато в Крим нахлуват сармато-алани и населението на Боспорското царство бързо се сарматизира. Етимологията на названието СУГДЕЯ води към староиранския корен sugda ‘чист, свет’. Тези обстоятелства позволяват да се мисли, че заселниците в СУГДАЯ в началото на III в. най-вероятно са били ираноезични и са произхождали от СОГДИАНА.

17. ТАМИ

За съществуването на такава прабългарска група свидетелстват три топонима от територията на Стара Велика България, съдържащи корена ТАМА.

1. ТАМАТАРХА – град на Керченския проток. Руска форма: TMUTARKAN. (Началната форма на името е била ТАМАТАРКАН). Градът е смятан за център на Стара Велика България.

Името ТАМАТАРКАН се състои от две части: 1. ТАМА; 2. TARKAN. Втората съставка TARKAN се среща в прабългарски титли и воински чинове в Дунавска България, а също е имала значение ‘крепост’.

2. ТАМАН (ТАМАНСКИ полуостров) – название на областта по лявото крайбрежие на Керченския проток, в която се е намирал и град ТАМАТАРКАН. Името ТАМАН съдържа корена ТАМ(А) и наставката –АН.

3. ТЕМАРУНДА – у Плиний Стари название на Азовско море (Меотида). В структурата на името TEMARUNDA различавам две основи:

1. TEMAR – съдържа корен ТЕМ (ТАМ, ако отчетем колебание ТАМ-ТЕМ при наличие на звука Ä) и наставка -AR.

2. UNDA – производна форма на тракийския и ирански корен ANTA ‘край, граничност, отдалеченост’ [вж. III, I, 138]: ANTA > ANDA > ONDA > UNDA.

Коренът ТАМ, който се съдържа в названията на трите топонима около Кимерийския Босфор (Керченския проток) като тракийски (праславянски), означава ‘тъма, тъмен’ [III, IV, 150–155] и е запазен в днешните славянски езици. Той съществува в санскрит и иранските езици със същото значение. Следователно названието ТЕМА-RUNDA, записано у Плиний Стари като отнасящо се за Меотида (Азовско море), има значение ‘крайно, тъмно море’. Съотнесено с Понтос Аксенос ‘тъмно море’ [вж. III, I, 29–32], смисловата връзка е ясна: Азовско море е крайната по-малка част на Черно море.

Допустимо е съществуването на начална форма ТАМАМАРУНДА, която е съдържала три елемента (тракийски): 1. ТАМА ‘тъмен’; 2. MARA ‘море’; 3. UNDA ‘крайно’. Общо значение на възстановената форма ТАМАМАРУНДА – ‘крайно тъмно море’.

Ако се върнем към прабългарската проблематика, можем да предложим следната възстановка. По времето на Стара Велика България в областта ТАМАН (ТАМАНСКИ полуостров) с център ТАМАТАРКАН за местните българи се утвърдило общо название ТАМИ.

В Дунавска България до наши дни е запазено името на дунавския град ГУТРАКАН, разположен в областта с най-много прабългарски некрополи, обхващаща дн. Североизточна България и Северна (Румънска) Добруджа. Вероятната първоначална фор-

ма на селищното име е TAMATARKAN с последвали промени: TAMATARKAN > TMATARKAN > TМОТARKAN > TMUTARKAN > TMUTRAKAN > TUTRAKAN при ликвидна метатеза -AR (> -ARA) > -RA.

Логично е да се приеме, че съществуването на град в Южна Добруджа, едноименен с керченския център, е свидетелство за преселение на прабългари-ТАМИ от района на ТАМАН и ТАМАТАРКАН. През 670 г. племето (родът) ТАМИ (ТАМИАРИ?) се присъединило към водените от Аспарух преселници. ТАМИТЕ се установили на Дунав, където тяхното средище получило същото название, както в старите земи – ТАМАТАРКАН (дн. ТУТРАКАН).

18. ТЕРТЕР

Името ТЕРТЕР, носено от членовете на българска владетелска фамилия с основател Георги I Тертер, е обяснено като куманско по произход. Смята се, че Георги I Тертер произлиза от известния кумански род ТЕРТЕРОБА. Тази връзка изглежда съвсем логична, ако имаме предвид цялостната обстановка в България по времето на Асеневици и по-специално отношенията с куманите от севернодунавските области. Българските владетели по това време често прибегват до помощта на кумански дружини, а техните предводители намират добър прием в Търновския царски дом и сред болярството.

Отчитайки тези обстоятелства, без да изразявам съмнения относно широко споделяната теза за кумански произход на ТЕРТЕРОВЦИ, ще си позволя да предложа на вниманието на изследователската общност топонимични данни от района на Кавказ. Представям тези данни в контекста на проблематиката за преселване на прабългарски групи от този регион в Дунавска България. Става дума за приток на река Кура, носещ името ТЕРТЕР, и едноименен град в Армения. Близко до притока ТЕРТЕР протича река БОЛГАР.

В представените тук параграфи поречието на Кура е пряко свързано с произхода на КУРИГИРИ и КАСПИ. Досегашните проучвания показват, че в областите край река Кура са пребивавали редица племена, причислявани към българската общност. При конкретния случай с хидронима ТЕРТЕР съществено е обстоятелството, че в тази общност се наблюдава генетична връзка между речните и племенните имена. В тази светлина речното и селищното име ТЕРТЕР от региона на Кавказ могат да бъдат обект на внимание с оглед събирането на доказателствен материал за съществуването на прабългарски род, носещ това име. Неговото формиране трябва да е

протекло край река ТЕРТЕР с последвало преселение към съседна арменска област и на запад към дунавските земи. Именно създаването на алтернативна възможност – прабългарска хипотеза наред с куманската теза за произхода на рода и името ТЕР-ТЕР е основната цел на настоящия текст.

III. ПРАСЛАВЯНСКАТА ЦЪРКВА

Този текст е допълнение към тезисното изложение за Праславянската църква [ПП, III, 118–158]. В него представям доказателствен материал за върховното божество ХАР(А), почитано от последователите на Дакийската църква, а също и данни за дакийските отшелници – калостари, от балканските земи.

1. КАЛОСТАРИ – КАЛУШАРИ

Както показах в предишния текст за праславянската църква [ПП, III, 118–158], в Дакийската църква съществували последователи, които водели отшелнически живот, посветен на специфични аскетични практики. Това били КАЛОСТИТЕ, които изглежда са предпочитали индивидуалното отшелничество, и КАЛОСТАРИТЕ, които се обединявали във форми на общежитие, т.е. манастирски тип организация.

Тук представям данни за една следа, останала според мен на Балканите от КАЛОСТИТЕ и КАЛОСТАРИТЕ на Дакийската църква. Става дума за един обичай – КАЛУШАРИ (и сродните им Русалии), описан от етнографите в народната култура. Първата важна особеност, която трябва да отбележа, е, че този обичай е намерил разпространение сред българи и власи в една обособена територия. Става дума за регион, включващ на юг дн. БЮР Македония, западнобългарските земи, Поморавието в Сърбия и севернодунавските земи в Румъния. Смятам, че тези географски очертания на зоната на разпространение не са случайни и тук ще се опитам да представя аргументирани обяснения.

Обичаят КАЛУШАРИ включва особени, специфични елементи, които със своята „екзотичност“ и днес представляват сериозно предизвикателство за етнологите. Тук ще представя накратко тези съставки, които според мен водят към спомена за дакийските КАЛОСТАРИ отшелници. Обичаят се изпълнява от група мъже, подбрани по строги морални критерии. Техен предводител е ватахът (ватаф). Приемането на КАЛУШАРИТЕ и ставашото в дружината са обгърнати от тайнствеността на едно общество, включващо само посветени.

Съществен момент в поведението им са мълчанието и необщуването с околните. Смятам, че това възпроизвежда отшелническа практика, съществуваща в йога и будизма на изток и известна като „исихия“ на Балканите през XIV в.

Друг елемент в действията на КАЛУШАРИТЕ е лечението на болен. То се извършва с баене – произнасят се определени наричания. Ако се обърнем към сведенията

за Залмоксис, такъв момент ще открием в един от диалозите на Платон. Там е описан такъв метод на лечение, използван от последователите на гетския учител. Този метод намира съответствие в практиката на МАНТРА-йога.

Следва специфично изпадане в транс на някои от КАЛУШАРИТЕ. Този момент бих сблизил с методите на медитация и достигането на най-дълбока фаза, известна в Раджа йога като САМААДХИ. Смятам, че този термин е бил познат в Дакийската църква и е запазен до днес като българска дума – ШЕМЕТ. Фонетично развитие: SĀMĀD(H)I > SEMED > ŠEMET. Самата дума като значение отразява именно такова състояние на умствена откъснатост и самовглъбяване.

Моментът със „съживяването“ на болния буди асоциации с възкресението на самия ЗАЛМОКСИС, описано у Херодот. Самата способност на КАЛУШАРИТЕ да осъществяват лечение неминуемо отразява такива качества у КАЛОСТАРИТЕ. Последователите на ЗАЛМОКСИС са лечители (Платон). Орфей също е представян като лечител. На Изток напредналите в йога добивали специфични способности, наричани „сидхи“, сред които и тази да влияят благотворно върху болни с енергийното си поле. В християнството подобни качества се приписват на самия Христос и на някои светци-отшелници.

Представените дотук по-съществени елементи на обичая КАЛУШАРИ и изложените обяснения за мен са съществени доводи, за да смятам, че този обичай отразява запазен спомен за практиките и способностите на отшелниците КАЛОСТАРИ в Праславянската (дакийска) църква. И до днес сферата на тези проявление (въпреки ширещата се шарлатания) буди жив интерес и можем да си представим как в условията на тогавашния бит са били възприемани подобни явления.

Според моята оценка, обичаят като начална форма е бил едно имитиране, наподобяване на тайнствения живот и практики на уединилите се КАЛОСТАРИ. Несъмнено по-късно в обичая са навлезли странични елементи, но основното ядро, както се опитам да покажа, води към общността на дакийските КАЛОСТАРИ. Техни съмишленици на Изток били последователите на йога и на будисткото и джайнистко отшелничество.

Освен анализирания дотук съставки на обичая КАЛУШАРИ, друго важно доказателство за така застъпвания от мен негов произход е лингвистично. Става дума за названието на участниците в тези обреди – КАЛУШАРИ. То съвпада с формата КАЛОСТАРИ, която изведох за Дакийската църква. Очакваната и допустима промяна, която се е получила, напълно се вписва в набора от фонетични промени за тази езикова среда: KALOSTARI > KALOŠTARI > KALOŠARI > KALUŠARI. Преходи: ST > ŠT, ŠT > Š, O > U.

Забележително е в случая това засрещане на термина KALOSTARI, изведен по чисто лингвистичен път за античната епоха с народното название КАЛУШАРИ на един обред, който и до днес буди вълнение и много въпроси. Предлаганата досега от изследователите етимология на названието КАЛУШАРИ от *рум.* *caluș* ‘конче’ е несъстоятелна. В обичая не присъстват коне и той няма допирни точки с тази сфера.

Сега ще се върна към първоначално поставения проблем за странните на пръв поглед очертания на ареала, в който този обичай е намерил разпространение. Тези очертания съвпадат със зона, където през античността и ранното средновековие са протекли важни етнодемографски процеси.

След изоставянето на Траянова Дакия от римляните през 275 г. нейните жители били преселени на юг от Дунав в двете отсрещни новосъздадени провинции Крайбрежна Дакия и Средиземна Дакия. В тези територии и съседна Дардания били настанени колонистите от Траянова Дакия заедно с тамошни даки, романизирани или нероманизирани. Така на Балканите се създава зона със силен романски елемент и смятам, че това са условията, които са породили консолидирането на влашкия етнос. Този етнос включвал малки общности, занимаващи се с подвижно планинско овцевъдство. Те били организирани в родови общини, извършващи сезонни премествания „планина – поле“, използвайки временни поселения – катуни. Поради този си начин на живот те остават „невидими“ за източниците до X в. Едва тогава се появяват първите известия за власите в планинските зони на Балканите.

Зоната на формиране на влашкия етнос е маркирана много добре от романска топонимия и от латински заемки в българските говори.

Сред преселените от Траянова Дакия наред с римските колонисти има и романизирани и нероманизирани даки. Именно последните носят в себе си спомена за КАЛОСТАРИТЕ от предримска предтраянова свободна Дакия. И този спомен навярно вече е добивал формата на обредни игри. Именно в балканската зона на формиране на влашкия етнос още през IV–VI в. обичаят КАЛОСТАРИ – КАЛУШАРИ става споделен между преселени от север даки-праславяни и романци-власи. Така той продължава да живее и в условията след VII в., когато някогашните бежанци АНТИ, ВАНТИ и СКЛАВИНИ се завръщат в прародината и вече с името СЛАВЯНИ-СЛОВЕНИ стават част от формирацията се през VII–X в. български етнос.

И отново за КАЛУШАРИТЕ. Обичаят преминава хронологично през времето на праславяните (IV–VI в.) и българските славяни (от VII в.). Поради подвижността на власите, породила широка миграция на Балканите и на север от Дунав по Карпатската

ерига, обичаят е пренесен и отвъд Дунав. Така обичаят КАЛУШАРИ става общо явление за българи (наследници на нероманизираните праславяни трако-даки) и власи (наследници на римски колонисти и романизираните праславяни трако-даки).

2. КАЛОСТАРИ – КАЛУГЕРИ

Смятам, че праславянският термин КАЛОСТИ, КАЛОСТАРИ [ПШ, Ш, 133–134], отнасящ се за отшелници в Дакийската църква, е бил променен на гръцка езикова основа и от него се е получил терминът КАЛУГЕРИ. Доводите ми почиват върху лингвистичен анализ на термините.

Думата KALOSTARI съдържа две основи: 1. KALO; 2. STAR. Етимологично втората основа произлиза от корена -(O)STA (срв. рус. STAR-OSTA) и наставка -AR. Предполагаемо значение на праславянските термини KALOSTA, KALOSTAR – ‘безбрачен, неженен’.

Праславянската дума KALOSTAR е била преосмислена и променена през гръцки език по следния начин. Първата основа KAL(O) е била възприета като гръцката дума KALOS ‘добър’. Втората основа STAR е била възприета като праславянска и славянска със значение ‘стар, старец’. Тя е преведена с гръцката дума GEROS ‘старец’. Така от основите KAL(O) и GER(OS) се е получила думата KALOGEROS > KALUGER. Това е бил термин за означаване на монах и на гръцки език има значение ‘добър старец’. Това название добило широко разпространение в българските земи след приемането на християнството като синоним на ‘монах, отшелник’.

3. ХАР(А) – ХОРС

Най-напред ще представя т.нар. Тракийски Херос, божество, чиито изображения са известни от оброчни плочки, намирани в светилища от II–III в.

Смятам, че гръцкият вариант на името ХАР(А) предава праславянско (тракийско) название, идващо от корена HAP(A). Поради наличието на звука Ä се е получило изясняване на E: HÄR(OS) > HER(OS). Коренът HAP(A) се съдържа в думи, запазени в български и в руски език със значение ‘добър, благ’: *бълг.* харен, харно; старо-харо; *рус.* хороший, хорошо, при преход Ä > O и наставка -OŠ.

Иконографията на оброчните плочки от II–III в.сл.Хр. съдържа редица елементи, за чието тълкуване липсва сигурна основа. Херосът е изобразяван като конник, придружаван от куче, държащ копие или фиала, понякога ръката е изобразена в благославящ жест. В установените основни иконографски типове присъстват още фигура на лъв,

Дървото на живота, змия, женска фигура (богиня). Има случаи на синкретизъм с други култове – към Аполон, Асклепий.

Епитетите често отразяват местонахождението на съответното светилище и про-излизат от селищни имена.

Т.нар. Дунавски конник (оброчни плочки от I в.пр.Хр. – I в.сл.Хр.) е по-ранен вариант в култовите паметници на Хероса. Този тип се появява в долното поречие на Дунав още по времето на Дакийското царство (и съответно на Дакийската църква). За мен това е съществен довод, че култът към Хероса се разпространява в тракийските земи, тръгвайки от Дакия. Там през I в.пр.Хр. – I в.сл.Хр. последователите на Дакийската църква са почитали божеството ХАРС(А), т.е. добрия, благия, милосърдния бог.

Сред шестте божества от езическия пантеон по времето на руския княз Владимир, според *Повесть временных лет*, бил и ХОРС. Изследователите обикновено определят източнославянския ХОРС като слънчево божество с ирански произход.

Според мен името на това божество, почитано в езическа Киевска Русия, свидетелства, че става дума за съхраняване на култа към бог ХАРС(А) от времето на Дакийската църква. Названието ХОРС от най-стария руски летопис отразява развитието на праславянския корен НАР(А) във формиращите се източнославянски езици – срв. *рус.* хорошо, хороший. Навярно името ХАР(А) се е развило във вариант с наставка -ОS, който отговаря на посочените по-горе думи, използвани и в съвременния руски език. ХОРС (ХОРШ?) е означавало съвсем разбираемо добър; добър бог; Добробог.

ПОКАЗАЛЕЦ НА ЕТНОНИМИТЕ

- Arini, arine 64
 Moinvinidi 108
 Pagni 108
 Praedenecenti 102, 103
 Ratanz-vinidi 108
- Абии 121
 Агатирси 52, 62
 Агриани 7, 8
 Акиби (ἸΑκίβοι) 82
 Аксиаки 114
 Алми 69
 Амики *вж. амикензи*
 Амицензи, амикензи (Amicensi) 32
 Ангисцири 99
 Англи 31, 71, 115
 Анти 44, 74
 Аони 9
 Апсинти 41
 Арани 65, 66, 68 *вж. ари, ери*
 Аргараганти 21, 42
 Ари, ери 55, 62, 66, 67
 Ариани 124
 Арии 66, 67 *вж. ари*
 Арини 64, 67 *вж. ери, ари*
 Артаки 36
 Артари 69
 Асами, асми 116, 117
 Аски, скаи 112
 Асти 25, 59, 73
 Астинги 10, 11
 Бали 68
 Балти 89
 Бардори 99
 Бастарни 34
 Бебрики 56
 Беотийци 9
 Беси 58
 Бетегери 41
 Бизанти (бузанти), бузи 15
 Биолети 72, 73
 Бисалти 94, 98
 Бистони 25
 Битугури 99
 Ботиеи 26
 Бриги 11, 61
 Брижани (Brizani) 97
 Бритолаги (Βριτολάγα) 17, 20
- Бродници 102, 103
 Бури 20
 Българи 78
 Бърдари 100
 Вандали 10, 11, 21, 62, 63
 Ванти, венеди 11, 14, 21, 24, 31, 42, 46, 47, 67
 Варисти 113
 Варяги 39
 Венеди-сармати 20
 Вени 66, 67
 Виниди 108
 Витеби 70, 71
 Витини 11, 33
 Власи 65
 Волхи 39
 Вятчи 31
 Галактофаги 121, 125
 Гали 125
 Гели 68
 Гелони 52
 Гепиди 62, 67, 123
 Германци 66, 67
 Гети 33, 40, 48, 116, 121–127, 142, 143
 Готи 51, 62, 66, 67, 104, 105, 106, 123
 Грайки 21
 Даки 63, 74, 123, 124, 148
 Дауни 66
 Дедошани 23
 Дентелети 8, 75, 76
 Дигери 43, 74
 Дидуни 20
 Долиони 76
 Долонки 76
 Древляни 68, 69, 70, 112, 113 *вж. трибали*
 Дриопи 9
 Другери 43, 75
 Друзи 125
 Дулеби 14
 Едони 25, 94
 Елхи (Elhi) 24
 Ентриби 82
 Епироти 9
 Жаровани 23
 Зличани *вж. личики*
 Илири, илирийци 9, 28, 78
 Иски, ески 113
 Истрияни 44

Ити, итити *вж. тиверци*
 Итибари, итимари *вж. тиверци*
 Кавкони 9
 Карабати *вж. караби*
 Караби (кробати) 46, 47
 Карбилети 76
 Кари 9
 Кебрени 54
 Келагери 43
 Келти (гали) 17, 28, 69, 78
 Кени 25, 41
 Кимбри 30
 Киани, кияни 44, 69
 Койлалети 76
 Корали (корпили) 25
 Корни 116
 Крестони 25
 Кробизи 36, 114, 126, 143
 Ктисти 120
 Леи, лалеи, леляни, лелеги (Λαλαῖοι) 7, 8, 9
 Лензиняни 10
 Лиди 11
 Ликийци 9
 Лимиганти 21, 42
 Личани *вж. личики*
 Личики (λιτζίκη) (лицикавики, licicaviki) 11-14
 Лонгиони 20
 Луги (Λούγοι), лугии (Λούγιοι), лужици (лужичани) 14, 20-24
 Лупиони/лугиони сармати (Luriones Sarmate) 20-22
 Лучани 24
 Ляхи (лехи) 24
 Маджари 65
 Мадуатени 25
 Македони 25
 Мамаи 68, 70, 116
 Маними 20
 Марги (мархи, мархари мари) *вж. моравци*
 Марки 29, 30
 Маркомани 30, 31, 62
 Маскани *вж. маски*
 Маски 31
 Меди (майди) 8, 34, 35, 76
 Меландити 35
 Меони 11
 Мерхари, мерхени *вж. моравци*
 Мигдони 25
 Мизийци, мизи 9, 11, 120, 121
 Милчани 23
 Мисли 49
 Мисни, мишини 34
 Моравци 28, 29
 Москвичи *вж. маски*
 Мусаки (мусачи) *вж. муси*
 Муси 32, 33, 34
 Муси, мизи (южнодунавски) 33, 58
 Муси, миси, мизи (малоазийски) 33, 44, 69, 72
 Мърваца, марваца *вж. моравци*
 Нарки 56, 58, 61
 Наханарвали 20
 Нелетичи 23
 Нижици 23
 Нипсеи 35, 116
 Новаки *вж. нови*
 Нови 35, 36
 Облучи *вж. обули*
 Ободрити 102, 103
 Обуленсии 36
 Обули 36, 37
 Одоманти 94
 Одриси (одруси) 37, 38, 126
 Омани 20
 Пагни, пагани 107
 Парки, перки 57, 58, 61
 Певкинци 17
 Педолани 76
 Пеласги 9
 Пеони, пеонци 7, 8, 110
 Переби 41, 42
 Пети (пайти) 41
 Пиенгити *вж. пинки*
 Пиери 26
 Пиери 41, 42
 Пикензи *вж. пинки*
 Пинки 42
 Пирогери 42, 43, 75
 Полони (полани) 39, 43, 44, 45, 72
 Поляни 106
 Поляци 74, 78, 80
 Праги (прахи) 72
 Премисли 71
 Ратарии 98
 Росияни *вж. руси*
 Росомани *вж. руси*
 Русии (роси) 38, 39, 40, 44, 78, 80

Саи 45
 Сакси 36, 71
 Сапеи 45
 Сараби (сърби) 46, 47
 Сарани *вж. сари*
 Сари 38, 47, 48
 Сармати 21, 34
 Свеви 20
 Себи (саби) 38, 48
 Серди 49, 76
 Силинги, слензяни 10, 11, 23
 Синти 45
 Ситони 25
 Скити 35, 52, 55, 59, 66, 125, 126
 Скордиски 28
 Сорби 46
 Спали 105, 106
 Спревани 23
 Стири 51
 Суси, сусили 49, 50
 Сърби 78, 80
 Таври *вж. тиверци*
 Тавриски, трависти 113
 Тевтони 30
 Темики 9
 Теризи 126, 143
 Тиверци 53
 Тилатеи 53, 76, 110
 Тимаки 69
 Тини 11, 35
 Тирагети 17, 50
 Тироли (тирали) 51
 Торлаци (турлаци) 51, 52
 Трали 61
 Транипси 116 *вж. нипсеи*
 Трери 61, 62, 68, 110
 Трибали 15, 44, 53, 58, 61, 62, 68, 69, 70, 110, 112
 Трибоки 30
 Трикорни 44, 70, 116
 Тримами 44, 62, 68, 70, 116
 Триполи 43, 44, 70
 Тронки 59
 Тросми 117
 Турли 49
 Тюринги 50, 51
 Угличи 53
 Улцинцури 99
 Ути, вити 70, 71,
 Фригийци, фриги 9, 11, 33
 Харини 67
 Харии 17, 20, 67
 Хелвекони 20
 Хелисии 20
 Хермундури 62
 Хианти 9
 Хипемолги 121
 Хири 67
 Хорвати, хървати 13, 14, 47, 80 *вж. караби*
 Хуни 99
 Часи, чеси (чехи) 13, 14, 44, 72, 74, 78, 80
 Чесли (чехли) 49
 Юти 71

ПОКАЗАЛЕЦ НА ГЕОГРАФСКИТЕ ИМЕНА

Abalcia (Balcia) 89	Calibriga 96
Abrud 102	Carnembriga 96
Acidava 80	Centum putea 82
Acnahege 81	Chumburd (Ciumbrud) 102
Akija 81	Dana Bara (Днепър) 92
Akÿs 81	Dana Stira (Днестър) 92
Aran 65	Dana, Tana (Дон) 92
Arcobriga 96	Danaba (Дунав) 92
Arine 64	Danastir 50
Aryan 65	Debelco <i>вж. Дебелт</i>
Asamus (Осъм) 116	Debellion <i>вж. Дебелт</i>
Balatha falwa 90	Deesakna 81
Baltanaza 90	Deultum <i>вж. Дебелт</i>
Bara Alda <i>вж. Бърлад</i>	Dibaltum <i>вж. Дебелт</i>
Bara Pataka 93	Dnjestr 50
Barancska 93	Ergin(os) 15
Baranka 93	Erginos, Erginus <i>вж. Ергинес</i>
Baranya 93	Isca <i>вж. Ескус</i>
Bergine, Berginium 95	Ischa flu. <i>вж. Ескус</i>
Bergule <i>вж. Бергуле</i>	Ischa <i>вж. Ескус</i>
Berzobis 107	Ischar <i>вж. Ескус</i>
Bord 102	Jarina (Grrenberg) 23
Borda (Burda) 102	Kulusakna (Cojokna) 81
Bordany 102	Lika 14
Borswa, Burzua, Borza, Borsava, Borsva, Borsoua, Borsua 109	Liubochoni (Lubochow) 23
Brdo 99	Mala bara (Nagybari, Kisnari) 93
Brecentio <i>вж. Бригенцио</i>	Mansio Agnaviae 106, 107
Bregentio <i>вж. Бригенцио</i>	Marava, Marva, Marhar 27
Bregetio <i>вж. Бригенцио</i>	Mare Balticum 88
Brežane 97	Micia (Миция) 32
Brežani 97	Morisena 39
Brežany 97	Niemsps (Niemtsch) 23
Břežany 97	Orosin(es) 15
Brigantio <i>вж. Бригенцио</i>	Orosines 37
Brigetia 96	Polonda 43
Brigetio <i>вж. Бригенцио</i>	Ratapa 115
Brigia 96	Romula 80
Brigitio <i>вж. Бригенцио</i>	Rudopa 114
Brigobonna 96	Rusidava 80
Brzežanka 97	Saline 82
Buatico <i>вж. Буртикум</i>	Sinus Balticus 88
Burdapa 84	Triebus (Trebbus) 23
Burdidizo <i>вж. Буртудизум</i>	Tura 50
Burtinum <i>вж. Буртикум</i>	Turla 50
Burtizo <i>вж. Буртудизум</i>	Utus 70
Burtizon <i>вж. Буртудизум</i>	Vel'ka bara 93
Burtudizi <i>вж. Буртудизум</i>	Virgoles <i>вж. Бергуле</i>
	Záblatie (Vagszabolcs, Alsózáblat) 90

Ζεκακνα 81
 ᾿Αζίοπα 84
 Αἴσηπος 84
 ᾿Ακμονια 83
 Βάλτιστα 90
 Βάλτος 90
 Βέργη *вж. Берга*
 Βέργιον *вж. Берга*
 Βεργιτίων *вж. Бригенцио*
 Βεργούλη *вж. Бергуле*
 Βερстиά 109
 Βουρτούδιζ *вж. Буртудизум*
 Βουρτούδεζон *вж. Буртудизум*
 Βριγαίτιον *вж. Бригенцио*
 Δεουελтός, Δεβελтός, Δουелтός, Диβηлтός
вж. Дебелт
 Ζάλδαπα 84
 Ζάρδαπα 84
 Ζέλδεпа 84
 Λάγγα 19
 Λούγα 19
 Λουζи 19
 Λουζиανη 19
 Μεσσάπιон 84
 Μουνδεпа 84
 Μπάλτες, Μπάлта 90
 Μпάρτζи 93
 Μπερζοβίтика 109
 Περонтикόν *вж. Буртикум*
 Приλόγγος 19
 ᾿Εργίнос, ᾿Εργίνας *вж. Ергинес*

 Абалкия (Балкия) 89
 Абдера 45, 69
 Абидос 54
 Ава (Ava) 104, 105
 Агатопол (Ахтопол) 101
 Агмония (civitate Agmonia) *вж. Акмония*
 Агриан 55
 Агрианес (᾿Αγριάνες) *вж. Ергинес*
 Адриануполис 98
 Айзи 108
 Айтоска река 35
 Акве калиде (Поморийски бани) 109
 Акидава 80, 82
 Акмония (᾿Ακμονία) 83
 Аксиак 114
 Акий 26, 60
 Акуминкум (Acumincum) 83
 Амфиполис 94
 Анатолия 9
 Ангрос (Сръбска Морава) 26
 Ангур 27
 Апа (Arus fl.) 86
 Апата 87
 Апенион (᾿Απέννιον ὄρος) 86
 Апиария (Arriaria) 87
 Апилас (Arilas) 86
 Апион (Arpion) 86
 Апулум (Arulum) 80, 87
 Ара (Ариеш) 55, 60, 64-67
 Араньош (Aranjos) 64
 Арарос (᾿Αραρός) 65, 91
 Арга (Ергене) 59
 Аргинопол 60
 Аргиске, Ергиске 59, 60
 Ардеш 33
 Ардея (᾿Αρδεία) 115
 Ариа/Ария (᾿Αρία) 54, 58, 67
 Арина (᾿Αρίνα) 64
 Арине (Arine) *вж. Ара*
 Арисб (᾿Αρίσβος) 54
 Арисба (᾿Αρίσβα) 54, 61
 Арисбе (᾿Αρίσβη) 54
 Арисбос/Арисба (᾿Αρίσβος) 86
 Арка 27, 56, 57, 58, 61, 65, 86, 112
 Аркадиопол (Люле Бургас) 60, 94
 Аркидава (Arcidava) 86
 Асама (Осъм) 117
 Асгарза 113
 Асгици 113
 Астика 37, 73, 88
 Атика 9
 Атина 124
 Аугмония (Augmonia) *вж. Акмония*
 Багосола (Bagossilam, Южен Буг) 104
 Бадница (Badnitz) 107
 Байчов брод 102
 Бакауцис 108
 Балта 90
 Балтата (Болтата) 90
 Балтене 90
 Бангис 86
 Бара Кела/Маркела (Марцил) 93
 Бара, Барата 35, 93
 Бараня 16
 Бараолт (Boralt) *вж. Alta/Olt*
 Барахтести (Βαραχτέστες) 92

Барбана (Barbanna, Бояна, Buna) 91
 Барбаница (Μπαρμπανίτσα) 91
 Барбусес/Барбисес (Βαρβύσης) 91
 Барга (Велика Морава) 26, 27
 Баргала 94
 Баргос (Сръбска Морава) 26, 91, 93
 Баргус (Тополница) 91
 Бардеев 99
 Бардо (Bardo) 99
 Барешани 93
 Баринци 93
 Барите 93
 Барич 93
 Барища 93
 Барка, Барките 93
 Баркъу (Barcău, Barkov) 30, 93
 Баруга 93
 Барци (Μπάρτσι) 93
 Басиана 99
 Беодизум 73
 Беос 72
 Беотия 9
 Берга (Βέργα) 94
 Бергас (Βέργα) *вж. Берга*
 Берге (Βέργη) *вж. Берга*
 Бергеполис (Βεργέπολις) 94
 Бергис (Βέργισον) 94
 Бергиш (Bergiš) 94
 Бергуле (Люле Бургас) 94
 Бердичев 99
 Бережани 97
 Берзана (Βέρζανα) 109
 Берзамис (Berzamis) 109
 Берзаска (Berzasca) 110
 Берзобис (Berzobim) *вж. Берзовия*
 Берзовия 108
 Берзунци (Berzunți) 110
 Бермий 17
 Берсовия (Bersovia) *вж. Берзовия*
 Бертиск (Βέρτισκος; Богданска планина,
 Бешикдаг, Вертискос) 98
 Бизантион/Византион (Константинопол)
 15, 16
 Бизия 45, 73
 Биолетика 72, 73
 Биргинасо (Βιργίνας) 95
 Бирсия (Βυρσία) 109
 Бисалтия 98
 Бистонско езеро 61
 Бодрог 102
 Болбе (Бешик, Волви) 98
 Болта (Болтата) 90
 Бонония (Видин) 16
 Борбрега (Βόρβρεγα) 95
 Бористен (Βορυσθένης, Днепър) 17, 92, 104,
 114
 Брагулос (Βράγουλος, Βράγυλος) 95
 Брда (Brda) 99
 Брди (Brdi) 99
 Брегалница 95
 Брегедава (Βρεγεδάβα) 95
 Бреда (Βρέδας) 98
 Брежани 97
 Бригенцио 95
 Бригиза, Бригица (Βριγίτζης) 95
 Брит (Прут) 17
 Бродек у Простейова 102
 Броди 102
 Бродилово 101
 Бродището 102
 Бродница 102
 Бродня 102
 Бродо 102
 Бродске 102
 Бродце 102
 Бронгос (Българска Морава) 26
 Брутия (Brutia, Brucla) 101
 Бръдичени (Brădițeni) 99
 Бръдичени (Brădiceni) 99
 Бурдапа (Burdapa, Βουρδωπες) 100
 Бурдипта (Burdensis; mansio Burdista;
 Burdipta; Βουρδέπτω) 100
 Бурдомина (Βουρδόμιννα) 101
 Бурдопи (Βούρδωπες) 86
 Буртикум (Burticum) 101
 Буртудизум (Burtudizo, Бабаески,
 Булгарофигон) 55, 100
 Буюкдере 55
 Бърдарски геран 99
 Бърдо 99
 Бърза де жос (Bârza de Jos) 110
 Бързава (Bărzava, Brzava) 107, 108
 Бързат 110
 Бързею (Bârzeiu) 110
 Бързильо 110
 Бързина 110
 Бързия 110
 Бърлад (Bârlad) 92
 Бъска (Bâsca) 31
 Бяла (Некръстена) Хърватия 47

Валта 90
 Валтата 90
 Валтичка 90
 Вапата 84
 Великоморавия 27-29
 Венетия 16
 Виминаций, Виминациум (Костолац) 83, 108
 Вискяр 8, 110, 112
 Висла 12, 13, 44–47, 67, 104
 Вопите 84
 Вопката 84
 Въпето 84
 Газорос 98
 Гасор 94
 Гетулия 46
 Гилдоба (Gildoba) 87
 Гилпил (Gilpil) 62, 63
 Гилпит (Gilpit) *вж. Гилпил*
 Големи Лъг 19
 Голяма Фригия 33
 Горна Струма 7, 8
 Готия 123
 Гресия (Gresia) 63
 Гринкиапана (Γριγκιάπανα) 87
 Грися (Grisia) 62, 63
 Губали 108
 Гуциска 13
 Гърция 9, 90, 125
 Даба 108
 Давлида 9
 Дакия 32, 36, 40, 42, 49, 66, 67, 72, 80, 81, 82, 83, 87, 95, 101, 106, 108, 109, 113, 122, 123, 130, 132, 135, 142, 145, 148, 149, 151, 152, 156, 157
 Далмация 47
 Данаприс, Данабра, Данапар, Бара, Барух (Днепър) 92, 104
 Данпаршадир (Danparstadir) 105, 106
 Данубий *вж. Истър*
 Дардания 98
 Дебалта *вж. Дебелт*
 Дебелт (Деултум, Девелт) 88
 Девелтон (Develton) *вж. Дебелт*
 Девелтум (Develtum) *вж. Дебелт*
 Диерна 83
 Днестър 24
 Добруджански Буджак 115
 Догнеча (Dognesea) 107
 Долен Прут 20
 Дризипара 38
 Дрика (Drīca) 63, 64
 Дробета 83
 Егета 80
 Егисус 116
 Едонида 94
 Елада 9, 41, 45, 159
 Елба *вж. Лаба*
 Елея (Aelea) 7
 Елхов (Илфов, Ilfov) 24
 Ематия 25, 26
 Енингия 67
 Енос 55
 Ергене, Еркене *вж. Ергинес*
 Ергинес, Ергинос (Ергене) 38, 41, 55, 56, 58, 59, 60, 64, 86
 Еригон (Черна) 60
 Ескус (Oescus) 69, 110, 111
 Етрополска пл. 15
 Заболотье 90
 Забърден, Забърдене 99
 Залдапа (Ζάλδαπα) 87
 Западни пл. 30
 Захлума, Захлуме 12
 Зизис 108
 Зилуза (*Ζυλουζα) 18
 Ибар 93
 Ибър 91
 Илирик 46
 Илугис, Логи 15
 Игипера (Ἰσιγίπερα) 113
 Искористен 69, 112, 113
 Искорость 113
 Искос (Ἰσκοσ, Ойскус) *вж. Ескус*
 Искър 15, 70, 110–114
 Истмос 9
 Истрия (Малка Скития) 16, 86
 Истър 15, 17, 35, 36, 38, 62, 64, 68, 91, 110, 140, 156
 Кабиле 109
 Кадмея 9
 Калабе (Calabaeus rivus) 86
 Камен брод 102
 Камена 84
 Каменица 84
 Каменка 84
 Каминитас (mutatio Caminitas) 83
 Канония 108
 Кастелобретара (Καστελλοβρέταρα) 98
 Киаброс (Цибър, Цибрица) 91

Киевска Рус 39, 44
 Киевско княжество 39
 Коболта (Cubolta) 90
 Коген (Κωγαίονον) 122
 Козяк 95
 Колубар(а) 93
 Контадесд 55
 Косинтос (Ксантийска река) 45
 Криваса 13
 Кришу Репеде, Шебеш Кьорьош (Бързи Криш) 30
 Кубан
 Куржин 13
 Лаба (Елба) 14, 34, 46, 47, 50, 72
 Лага 15
 Ланга 18
 Лангица 19
 Ледерата (Lederata) 86
 Леляново 8
 Лемнос 45
 Ленг 10
 Лехота 24
 Лигинос 37
 Лидий (Lydias, дн. Мъгленица) 11
 Лидия (Lydia) 11
 Лика 12
 Лица (Λίτζα) 13
 Лицикавия 12, 13, 14
 Лицко, Злицко 13
 Лонг 18
 Лонгиана (Λουγγίανα) 16
 Лонгинопара (vicus Longinopara) 16
 Луг, Лугос, Лигос (Lygos) 15, 19
 Луга 19
 Луге 16
 Лугеон (Λύγεον) 16
 Лугинос, Лигинос (Λύγινος, дн. Малък Искър) 15, 20, 22, 64
 Лугионе (Λουγίωνον, Lugione, Lucione, Дунасекгъ) 16
 Лудогорска Гетия 36, 40
 Лужане 19
 Лука (Лонка, Лъка) 24
 Лъго 19
 Лъгът 18
 Лъджене 15
 Лъжани 19
 Лъжене 19
 Лъжени 19
 Лъжето 18
 Лъжовица 15
 Лънга 18
 Лънгаица 18
 Люлин 7, 8, 112
 Мадит, Мадитос (Мадутос) 25
 Майсен 34
 Македония 7, 9, 34, 53, 61, 83, 94, 98
 Малка Скития 36
 Малка Фригия 33
 Маму (Mamu) 70
 Марга 27, 28
 Марис (Муреш) 52
 Марисия (Marisia) 62, 63
 Маркодава 29, 30
 Маронея 45
 Марош (Maros) 39
 Марха-Мара, Мархар 28
 Маска 31
 Маскава 31
 Медека 34
 Мелас (Кавак) 41
 Меропа (mons Meropa) 86
 Месапион (Μεσάπιον ὄρος) 86
 Метимна 54
 Метубарис (Metubarris) 92
 Мизия 33, 36, 42, 61, 64, 71, 87, 95, 116, 122, 148
 Микия (Mikia) 32
 Милиаре (Miliare) 62, 63, 64
 Морава (Марава, Марва) 27, 28
 Морависк 28
 Моравия 27, 28, 29
 Моровизд 28
 Москва 31
 Мундепа (Μούνδεπα) 87
 Мунтения 32
 Муреш (Maris, Marisia) 39, 51
 Мусаково 33
 Мусачево 33
 Мусеос, Муса (Mislja, Бузъу) 31, 32, 33, 34, 50, 69
 Найсос (Ниш) 83
 Намаре (Namare) 91
 Намарис (Пнелах) 91
 Нанова 36
 Напарис (Νάπαρις) 91
 Наркум (mutatio Narco) 56
 Нест, Нестос 25, 45, 110, 111
 Нипс, Нипса 35
 Нишава 15

Новаки 36
 Новакова бразда 36
 Новачане 36
 Новачи 36
 Нове (Свишов) 35, 36, 70
 Новиодунум 37
 Ноес 35
 Облучица 36, 37
 Огоста 15
 Одер 20, 23
 Одеш (Odessos) 77
 Одомантика 94
 Одриско царство 38, 45, 53, 59, 61
 Одруса 38
 Ойум 104, 105, 106
 Ока 82
 Окани (Οκανη) 82
 Окница 81
 Окра 16
 Олбия 92
 Олганос (Ὀλγανος) 17
 Опава (Οραва, Αραφαλβα) 87
 Опака 87
 Опан 87
 Опанча (Οпанец) 87
 Опово 87
 Орава (Οραва) 66
 Ордесос (Ὀρδεσσός, Ordesos) 91, 114, 115
 Ордеш 114
 Орестида, Орестия 26
 Ористенис (Oristhenis) 104
 Оросинос 64
 Орудиза при Бургум (Orudiza ad Burgum) 55
 Оский (Ὀσκίος, Искър) 110
 Пайтика 41
 Пангей (Кушница) 41
 Панония 16, 62, 95, 99, 165
 Партиск (Тиса) 91
 Пегница (Pegnitz) 107, 108
 Пек (Рјек) 42
 Пелопонес 9, 109
 Пеней 26, 41
 Пеония 86
 Перке (Πέρκη) 54, 56, 57, 58
 Перкоте 54
 Перник (Парнуста) 8, 34
 Перушица 43
 Пиерия 41
 Пиерски пл. 41
 Пинкум 42
 Пинкус 42
 Пира Бара *вж. Пиретос*
 Пирета *вж. Прут*
 Пирин 43
 Питюейа (Лампсак) 56, 57
 Плопищ 30
 Пова (Ροβα) 87
 Погъниш (Ρογάνις) 107
 Полондава (Polondava) 43, 44
 Польша 10, 31, 74, 102
 Понта 118
 Понтийско море 104, 105
 Пората, Пиретос (Прут) 91
 Потула 108
 Пояна Руска (Ροiana Rusca) 38
 Премишл 34
 Прут 24, 32, 33, 160
 Пурде (mutatio Purdis) 101
 Рабон (Жиу, Jiу) 46
 Радница (Rednitz) 107
 Радюва планина 115
 Рациария 33
 Регинас *вж. Ригиния*
 Резат 107
 Ремесиана, Ремесианска обл. 16, 87, 101
 Рибник 81
 Ригиния 60
 Рила 34, 111
 Роде (fl. Rhode) 114
 Родопа, Родопи (Ῥοδόπλα, Ῥοδόπλη, Rhodope, Rhodopa) 86, 110, 111, 114
 Рось 39
 Рус(а) 37, 38, 40
 Русе (Русчук) 40
 Руси 40
 Русидава 38
 Русика 40
 Русия 31
 Русокастренска река 37
 Русокастро 37
 Са (Сапа) 45
 Сабар (Sabar) 92
 Сабинов 49
 Сагарий 114
 Салмудесос (Salmydessos) 77
 Самос 45
 Самотраки 45
 Саран 48

Саранск 48
 Сарди 11
 Сарматия 82, 86
 Сармизегетуса 38, 39, 47, 48, 83, 129, 134, 135, 140, 149, 151
 Себеш 48
 Сексагинта Приста (Puce) 40, 70
 Селеент 54
 Семердере 55
 Сергецион 60
 Сердика 49
 Сибиу (Себен) 48
 Сибишел 48
 Силезия 20
 Сирус (Сяр) 98
 Скенопа (Scenore(n)sis vicus) 87
 Ский (Σκίος) 110
 Скимбертос 98
 Скития 38, 104, 124
 Скомбър 7, 110
 Скотуса 94
 Солун 28, 29
 Сопо 85
 Сопово 85
 Соповци 85
 Сопот 85
 Стир 50, 51
 Стрей (Саргетия/Саргетия, Sargetia) 47, 48
 Стримон (Струма) 7, 27, 28, 34, 38, 94, 98
 Сунион 9
 Сусидава 49
 Суха 36, 37
 Тамонбари (Ταμωνβαρί) 92
 Танаис (Tanais, Дон) 104
 Теар 55
 Текедере 55
 Тема 108
 Тергесте (Триест) 16
 Тесалия 9, 83
 Тиарантос (Серет) 91
 Тибисия (Tibisia) 63, 64
 Тибискум (Карансебеш) 108
 Тибискум 83, 106
 Тибисос (Тимиш) 59
 Тивискум 108
 Тилигулски лиман 114
 Тимбра 9
 Тимиш (Tibiscus) 107
 Тимок 16
 Тиниас 88
 Тира (Tiram, Днестър) 104, 114
 Тиса 30
 Тисия (Tisia) 63, 64
 Тонзос (Гунджа) 38
 Траке 57
 Тракия 25, 42, 58, 59, 60, 61, 73, 82, 87, 122
 Трансилвания 29
 Трезмис, Тросмис (Τροισμίς, Τρόσμης, Troesmis, Trosmis) 115, 116
 Трибалия 69
 Тримамий (Τριμάμιον) 70
 Трипол 44
 Трифулон 44
 Троада 54, 56, 57, 61
 Троя 8, 9, 33, 54, 56, 57, 58
 Тура, Тира 50, 51, 52
 Угровлашко воеводство 81, 90, 114
 Улпия Сармизегетуса 106
 Упа 87
 Уризиум (mutatio Urisio) 55
 Ускус (Uscu) *вж. Ескус*
 Утидава 71
 Филипи 94
 Флутаузис 63
 Фригия 9, 33, 83
 Хавола 97
 Хаджийска река 35
 Халиакмон (‘Αλιάκμων, дн. Бистрица) 11, 17, 26, 41, 83
 Халкидика 7
 Хеброс (Марица) 27, 28, 38, 41, 43, 91, 111
 Хебър 110
 Хелеспонт (Дарданели) 92, 118
 Хемимонт 88, 98
 Хемус, Хем 15, 68, 110, 140, 147, 156
 Хереон 55
 Хиерас (Серет) 17
 Холмидесос 88
 Хрисеон Керас (Златен рог) 15
 Чахлъу (Cahlău) 72
 Червен 40
 Чесимонтас (Tiesimonta) 72
 Числов (Cislău) 72
 Чиснъдие (Cisnădie) 72
 Шурян (Șurjan) 47, 48
 Шушица 49
 Щирия 51
 Яра (Iara) 63
 Ятрус (Янтра) 15, 82

ПОКАЗАЛЕЦ НА ЛИЧНИТЕ ИМЕНА

- Arām narāt 84
 Dures, Diurpaneus 74
 Longinus 16
 Uiskar (Viskar) 112, 113
 Urinis Diēvas 84
 ”Ακμων 83
- А. Марцелин 32, 42
 Аба 59
 Аблавий 105
 Агамеде 56
 Адам Бременски 88
 Азий 54
 Аиклос 9
 Ал Идриси 15, 16, 46
 Александър III Велики 15, 69
 Алцек 161, 165
 Амфитей 126
 Анахарсис 124
 Андрей ап. 132
 Ансберт 60
 Антифон 94
 Апи 84
 Аполон 159
 Апулей 124
 Ардагаст 33, 160
 Арес/Ярий 159
 Ариан 15, 54, 56, 114
 Арисба 56
 Асклепий 124
 Аспарух 161, 165
 Атила 99
 Атина 159
 Бакх 125
 Бардесан 127
 Бериг 104
 Блътин 90
 Бойребиста *вж. Бурбиста*
 Бърдя 99
 Бурвиста *вж. Бурбиста*
 Бурбиста 31, 129, 130, 131, 133, 134,
 135, 142, 148, 149, 151, 152
 Бързак 110
 Бързаков 110
 Вергилий 123
 Видукинд Корвейски 12, 23
 Визимар 62
 Вихман 12
- Вусевуца 12
 Гадариг 104
 Гай Тиберий 123
 Гебелеизис *вж. Залмоксис*
 Геберих 62
 Гелон 52
 Гней Манлий Вулзон 25
 Дандамис 127
 Дарий I 35, 38, 39, 52, 55, 59
 Декебал 130, 151, 152
 Декеней, Дикиней 122, 123, 129, 130, 131,
 134, 135, 142, 148, 149, 151, 152, 166
 Демостен 60, 125
 Динцик (Дингезих) 99
 Диодор Сицилийски 124
 Дион Касий 21, 33, 49, 123
 Дионисий 125, 126, 152
 Дионисофан 125
 Долон 8
 Долонк 56
 Дримас 9
 Дромихет 140
 Евмед 8
 Евмолп 9
 Ейоней 9
 Епифаний 66, 67
 Ергиск 59
 Есхин 59
 Залмоксис (Замолксис) 118, 120, 122, 124–
 127, 129, 130, 135–139, 142–144, 146, 147,
 148, 151
 Затраустес 124
 Зевтас 122
 Зороастър 124
 Зосим 20, 21
 Искру, Искрул 114
 Ифидамас 56
 Й. Екзарх 89
 Йорданес 39, 62, 63, 64, 99, 104, 105, 106,
 122, 123, 130, 134
 Йосиф Флавий 123, 132, 133, 140, 148
 Кадмос 9
 Кекропс 9
 Кирил 29, 166
 Клавдий Птолемей 17, 20, 21, 22, 29, 36, 42,
 43, 44, 45, 49, 70, 71, 72, 82, 94, 98, 114
 Климент Александрийски 126, 137, 138
 Кодрос 9

Комитопули 163
 Комосик 123, 130
 Константин Багренородни 10, 12, 13, 14, 46, 47, 50, 62
 Корил 123
 Котос 9
 Котраг 161
 Кринакос 9
 Кристиан Далимил 13
 Крития 119
 Крокодине 56
 Кронос 56, 125, 147
 Крум 152
 Ксенофонт 35, 126
 Ксеркс 41, 45
 Кубер 161, 165
 Лукиан 124, 125, 126
 Луций Помпоний Флак 116
 М. Л. Крас 22, 33, 35, 49, 69
 Марбод 20, 22
 Марс 123
 Медея 56
 Менандър 121
 Мермнади 11
 Меропс 56
 Методий 29, 166
 Мешко 12, 14
 Михаил 12
 Мишеслав 33
 Мнасеас 125, 126, 147
 Мнесарх 127
 Мнесарха 118
 Мойсей 124
 Моско 31
 Мусокий 33, 160
 Новак 36
 Нове 36
 Новко 36
 Новчо 36
 Обриарей 61
 Овидий 116
 Одисей 8
 Омир 8, 9, 11, 25, 33, 54, 56, 58, 125
 Ориген 125
 Орфей 125, 135, 137, 139, 152, 153
 Павел ап. 132
 Пелопс 9
 Перкос 56, 57
 Перун 43
 Пиндар 9
 Пирагаст 33, 160
 Питагор 118, 122, 125, 126, 130, 137
 Платон 119, 124, 151
 Плиний Стари 15, 37, 42, 50, 61, 88, 89, 92, 111, 114
 Порфирий 125, 127, 138, 139, 140, 147
 Посейдон 59
 Посидоний 120, 122
 Пресиян (Прусиян) 162, 163
 Прокопий Кесарийски 34, 98, 113
 Протесилай 120
 Псевдо-Скимнос 94
 Радю 115
 Рем 78
 Рес 9
 Ромул 78
 Сабазий 125, 126
 Салмоксис *вж. Залмоксис*
 Свидас 126
 Симон 139
 Симонид 55
 Сирм 69
 Ситалк 7, 34, 53, 69, 110
 Скит 52
 Сократ 119
 Стефан Византийски 7, 35, 54, 56, 61, 82, 92, 94
 Страбон 9, 16, 20, 21, 22, 33, 45, 50, 54, 57, 60, 61, 94, 98, 120, 134, 147, 149, 151, 153, 155
 Сула 123
 Т. Симоката 33
 Талес 125
 Тацит 20, 21, 22
 Темениди 26
 Терей 9
 Тит Ливий 25
 Титан 56
 Токсарис 124
 Трак 56
 Траке, Трака 56, 57, 61
 Тукидид 7, 34, 53, 61, 110, 111
 Филимер 104, 105
 Филип V 34
 Филип II 34, 59, 69
 Фотий 125
 Халес 69
 Хармид 119, 120
 Харпократион 59, 125
 Хекатей 9

Хеланик 126, 143

Хераклиди 11

Херакъл 52, 125, 147

Херодот 26, 35, 38, 41, 45, 52, 55, 56, 59,
60, 65, 68, 91, 110, 111, 114, 118, 126,
136–139,

Хесихий 92

Хестия 124

Хиртак 54

Цезар 122, 123

Целзус 125

Яхве 124